

VEGAGERÐIN

Vegamál

TÍMARIT

18. ÁRGANGUR 1. TBL. 1995

Að heyra hjarta landsins slá

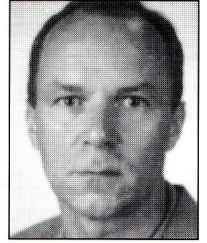
Þáttur um Jón J. Víðis landmælingamann

Framkvæmdir 1995

Að heyra hjarta landsins slá

Már Viðar Músson
skráði

Þáttur um Jón J. Víðis (1894-1975) landmælingamann í tilefni aldarafmælis hans

Árið 1919 skrifaði ungur maður, Jón Jónsson, bréf til móðursystur sinnar Þóru Margrjetar Sigurðardóttur sem þá bjó í Sviss. Bréfið er í heild upp á margar síður, en kafla úr því miðju hljóðar þannig.

„Kæra móðursystir!

Eg á að vonum margar minningar frá sumarferðunum, allar hjartar. Að rifja þær upp er næstum eins og að ferðast á ný. Eg get kent í brjósti um þá sem ekki þekkja landið sitt, sem aldrei eiga kost á að sjá „blómguð dalanna skaut“, með öllum litunum í náttúrunni. Eg held að fá lönd eigi eins marga titi í náttúrunni eins og Ísland, a.m.k. ekki eins skíra og sterka, eða hvað finnst þjer, þú sem svo víða hefir farið?

Í einni sveit, Lóni, má sjá fjöll sem eru dökkblá (blágrýti), ljósblá (gabbró), gul og rauð (líparít) og gróin fjöll með öllum þeim litbrigðum sem þar geta verið, og svo í baksýn glampandi fannir eða jöklar, en næst manni láglendið, þar koma aftur litirnir í, túnin dökkgræn, það óslegna, hitt gult, gulbrúngrænir hagar og engjar, rauðleitir móar, bleikir melar, rauðir hólar, gulir sandar (líparít), öðru nafni aurar (á Austurlandi), alt sundurreitað af hvítbláum ánum, -allir renna litirnir saman í fögru samræmi. -Fossandi, freyðandi ár milli skógivaxinna hlíða (mjer detta í hug Hólmatungur).

Fegurstur er þó skógurinn í haustbúningnum „þúsundlita“. Er þetta ekki alt laðandi? Líka dauða hrikaauðn öræfanna, þar sem svo er grafhljótt, að manni finnst að heyra megi hjarta landsins slá. Þar inni í hinni voldugu náttúru verður lítið úr einum manni, honum finst hann renna saman við umhverfið, verða hluti af sjálfri náttúrunni. Á slíkum stöðum kemst enginn hjá því að hugsa, jafnvel ekki þeir sem eru því frábitnastir. Varla er til meiri munur en að dvelja á líkum stöðum og þessum, eða í borg, þó ekki sje hún stærri en Reykjavík. Menn verða þá lítið varir við náttúruna, taka varla eftir veðrinu“⁽⁵⁵⁾.

Ætt og uppruni

Árið áður hafði Jón að vísu átt frumkvæði að því að hann og systur hans fjórar tóku sér ættarnafnið Víðis og skrifaði hann sig upp frá því Jón J. Víðis. Jón fæddist 31. maí 1894 á Þverá í Laxárdal í Suður-Þingeyjarsýslu. Hann var sonur hjónanna Jóns Þveræings Jónssonar frá Þverá og Halldóru Sigurðardóttur, en þau giftust 1891. Systur Jóns voru Auður, María, Sigríður og Þórný. Sjá ætt- og niðjaskrá á bls. 4.

Jón Þveræingur var sonur Jóns Jóakimssonar hreppstjóra, smíðs og kirkjubónda á Þverá og konu hans Herdísar Ásmundsdóttur. Um Jón Jóakimsson segir að hann „var lærður trésmiður og búmaður reyndist hann svo að af bar um reglusemi alla og þrifnað í búi, enda vann hann jörð sína upp úr niðurníðslu í sannarlegt fyrirmyndar höfuðból“⁽²⁷⁾.

Jón J. Víðis. Mynd tekin á Ljósmyndastofu Vigfúsar Sigurgeirssonar sf. 14. mars 1972.

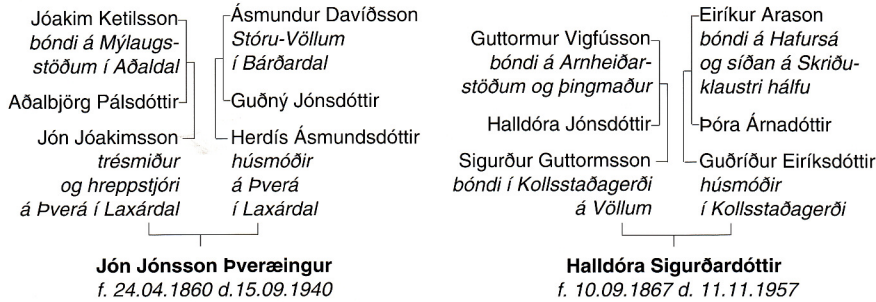
Halldóra Sigurðardóttir kom austan af Fljótsdalshéraði að Þverá á fjórtánda ári sumarið 1881 til að vera hjá Bergljótu Guttormsdóttur föðursystur sinni sem

var seinni eiginkona Jóns Jóakimssonar, en Herdís lést 1860^(32,46). Jón Þveræingur hlýddi unglingum yfir og slóst Halldóra í hóp nemenda. Halldóra sagði frá því í áttæðisafmæli sínu að Jón hafi, þegar á leið, lagt aðra höndina á hné sér undir borðinu sem setið var við, „og hann átti ekkert með það“ sagði hún, en hafði þó gaman af⁽⁶⁶⁾.

Eftir andlát Jóns Jóakimssonar 1893 bjuggu þau Jón Þveræingur og Halldóra á allri jörðinni þar til þau brugðu búi og fluttust suður árið 1898 og komu til höfuðstaðarins á fjögurra ára afmælisdegi Jóns Víðis⁽³²⁾. Jón Víðis segir á eftirfarandi hátt frá komunni til Reykjavíkur.

Til Reykjavíkur

„Faðir minn hafði búizt við því að Ásgeir Sigurðsson væri búinn að útvega okkur húspláss, en þá hittist svo á að þegar við komum var hann staddur austur í sveitum. Við fengum því inni á Herkastalanum og vorum þar eina eða tvær nætur. Fyrsta daginn, sem við risum upp þar, man ég að móðir mín gekk út með okkur, við vorum fjórir smákrakkar 2ja til 6 ára, hún gekk upp Túngötu að Landakotstúni. Það var nú ekki nema eðlilegt að sveitakonan legði þangað leið sína. Við settumst sunnan undir kirkjunni í sólskininu. Þegar við höfðum setið þar dálitla stund kemur stór og mikil kona út úr bænum Landakoti og segir að við megum ómögulega sitja á túninu og rak okkur út af því. En það er dálítið skrítið við þetta, því að móðir mín þekkti þá þessa konu. Hún var seinni kona séra Benedikts Kristjánssonar í Múla í Aðaldal, er nú var hættur prestskap og fluttur til Reykjavíkur. Þau hjón höfðu verið á ferð fyrir norðan sumarið áður og komið að Þverá. Ég man að móðir mín sagði, að þá hefðu þau bara sleppt hestum sínum í kaflaðið Þverártúnið. Frúin hefur sjálfsagt ekki þekkt okkur þarna á Landakotstúninu. - Á þriðja degi fluttum við í íbúð í Þingholtsstræti 7,

Ætt Jóns Þveræings Jónssonar og Halldóru Sigurðardóttur

deildum þar hæðinni með fjölskyldu Sigurðar Péturssonar, er var nýfluttur í bæinn vestan af Mýrum. Hann var síðar fangavörður um langan aldur, faðir Péturs Sigurðssonar háskólaritara, er var skólabróðir minn og sessunautur. - Einn fyrstu daganna, er við vorum í Þingholtsstræti, kom til okkar sú merka kona Bríet Bjarnhéðinsdóttir, og bauð okkur með mikilli vinsemd velkominn í bæinn. Foreldrar mínir þekktu Bríeti. Hún var ættuð úr Vatnsdal í Húnavatnssýslu, hafði gengið í kvennaskóla, var gáfuð kona og framgjörn og átti ýmis áhugamál. Fyrir nokkrum árum hafði hún tekið sér ferð á hendur víða um land til að ræða um áhugamál sín og kynnast landi og þjóð. Henni var ekki hvað sízt forvitni á að kynnast Þingeyingum. Meðal þeirra vissi hún að gerzt höfðu ýmsir einstæðir atburðir. Þeir höfðu stofnað ýmis menningar-samtök, lestrarfélög, málfundafélag og Þjóðliðið; pólitískt félag sem vakið hafði athygli um land allt. Loks stofnuðu þeir félagsskap um verzlun. Þau samtök voru stofnuð á Þverá í Laxárdal fyrir 90 árum og íslenskan auðgaðist að nýju orði - kaupfélag. Að Þverá kom Bríet og samdi um það við húsbænd-

urna að mega dvelja þar nokkurn tíma, er hún svo notaði til að ræða áhugamál sín og hlýða á mál manna. Þess á milli sat hún við alls konar sauma, kom sér m.a. upp peysufötum“⁽⁴⁰⁾.

Landnám í nýjum heimkynnum

Jón Þveræingur gerðist skrifstofumaður í kaupstaðnum, fyrst hjá Edinborg í Reykjavík og í Hafnarfirði, en lengst af sem bókarí hjá H. Ben. Jón yngri átti heimili sitt alla tíð í Reykjavík fyrir utan fimm ár sem fjölskyldan bjó í Hafnarfirði (1909-1914). Hún leigði á fjölmörgum stöðum í bænum og flutti nær árlega. Jón kvæntist aldrei, en bjó með foreldrum sínum og síðar systur.

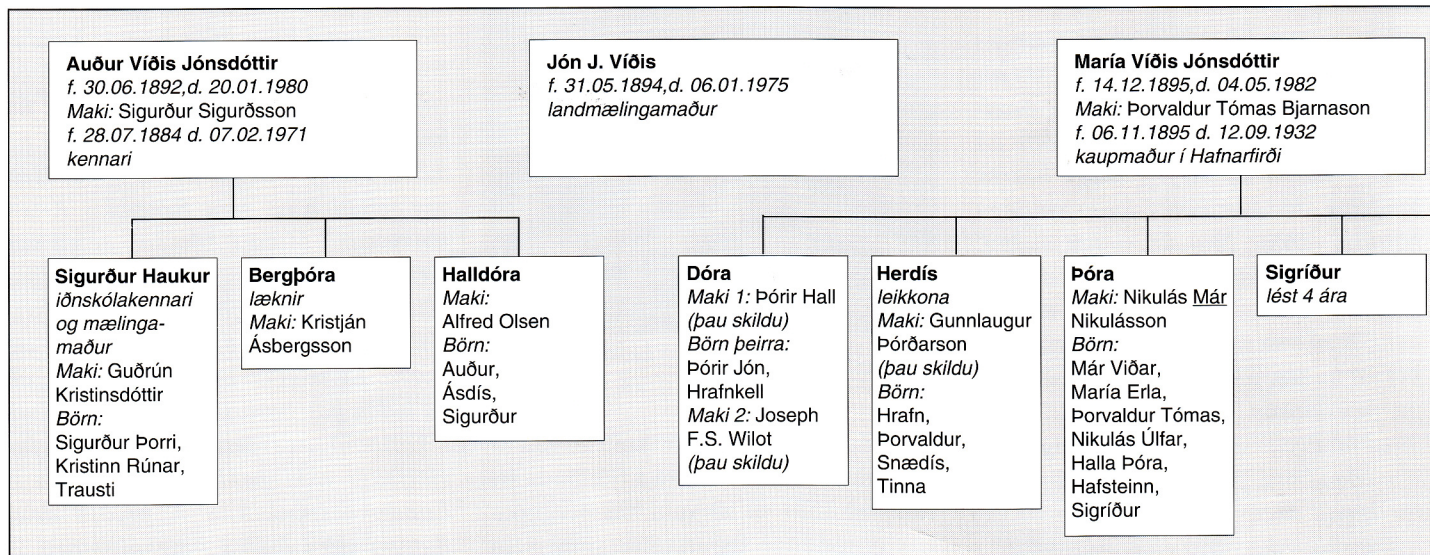
Árið 1923 keypti Jón Víðis stórt timburbúsíð í sveitser-stíl að Hverfisgötu 40 af Gísli Johnsen, afa Árna Þingmanns. Húsið byggðu Helgi Helgason og Einar Sveinsson árið 1903⁽¹³⁾. Jón flutti í þetta hús ásamt foreldrum sínum og skyldu-liði. Í húsinu bjuggu síðan fjölmargar fjölskyldur Víðisa í áratugi.

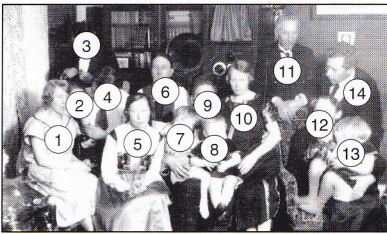
Árið 1929 byggði Jón Víðis stórt hús að Þórsgötu 17 með mági sínum Hálf-dani Eiríkssyni (1901-1981) og Þór-nýju Víðis Jónsdóttur konu hans, en

þau ráku verslunina Kjöt og fisk á götu-hæð hússins. Fjölmargir Víðisar bjuggu í húsinu, allt fram til ársins 1993. Marg-ir þeirra hófu búskap sinn þar, en Jón bjó aldrei sjálfur í húsinu.

Árið 1933 reisti Jóhann Skaptason mágur Jóns og kona hans Sigríður Víðis Jónsdóttir hús að Eiríksgötu 4 og teikn-aði Jón húsið. Jóhanni bauðst staða sýslumanns á Patreksfirði og keyptu Auður Víðis Jónsdóttir og maður henn-ar Sigurður Sigurðsson (1884-1971) þá húsið ásamt Jóni sem byggði hæð ofaná það 1938⁽¹³⁾. Jón Víðis flutti af Hverfis-götu upp á Eiríksgötu með foreldrum sínum. Hann tók nokkur tré með sér úr fallegum garði sem hann hafði komið upp á Hverfisgötu. Til eru myndir af fólki í garðinum og þar voru haldin kaffiböð fyrir stríð. Á Eiríksgötu 4 bjuggu fleiri ættingjar Jóns allt til ársins 1982. Þar ræktaði Jón einnig garð með mörgum tegundum trjáa. Frá Þingeyri skrifar Jón föður sínum 26. ágúst 1936. „Jeg skrifaði Jóhanni núna, hann símaði til mín um daginn og spurði hvort jeg vildi kaupa Eir. 4. Hann á að spyrja Sig. Pjet. hvort ekki fengist að byggja ofan á húsið. Þið mamma ættuð að tala við Sig. og Auði um hvernig þau gætu hugsað sjer að nota húsið líka, ef þau gætu verið með. - Biddu Hálfðan að skrifa mjer línu 2. sept. með Jóhanni og segja mjer hvernig gengur á Þ.g. 17. - Vertu sæll og blessaður, bið að heilsa mömmu og Dóru og öllum á Hv. 40. - Nonni“⁽⁵³⁾.

Þegar Halldóra, móðir Jóns, lést árið 1957 flutti María Víðis Jónsdóttir, systir hans, til hans á Eiríksgötu 4 og bjuggu þau saman þar til Jón lést. Maður Maríu var Þorvaldur Tómas

Jólin 1925. (1) Sigríður Víðis Jónsdóttir, (2) Þórný Víðis Jónsdóttir, (3) Baldvin Jónsson, dóttursonur Benedikts á Auðnum, ættingi, (4) Hálfðan Eiríksson, (5) Auður Víðis Jónsdóttir, (6) Sigurður Sigurðsson, (7) Herdís Þorvaldsdóttir, (8) Þóra Þorvaldsdóttir, (9) Þorvaldur Tómas Bjarnason, (10) María Víðis Jónsdóttir, (11) Jón Þveræingur Jónsson, (12) Halldóra Sigurðardóttir, (13) Dóra Þorvaldsdóttir, (14) Jón J. Víðis.

Bjarnason kaupmaður og söngvari í Þröstum í Hafnarfirði. Hann lést 1932. Um heimili Jóns á Eiríksgötu 4 segir Jóhann Skaptason, mágur hans: „Jón átti hlýlegt og aðlaðandi heimili, prýtt málverkum og blómum. Hann var áhugasamur um ræktun og undi sér vel við að hlúa að gróðri í garði sínum. Allur ættleggurinn var jafnan velkom-

inn á heimili hans, enda var hann sannur ættarhöfðingi, sem yngra fólkið elskaði og virti“⁽²⁷⁾. Jón var því mikill fjölskyldumaður þrátt fyrir ókvæni.

Víðis

Eftirfarandi sögu sagði Jón af tilurð ættarnafnsins Víðis. Hann kom á ferð sinni að Nesi í Geiradal þar sem Ólafur

stórbóndi Eggertsson stóð við túngarðinn. Hann spyr aðkomumann að nafni. „Jón Jónsson“ var svarið. „Nú, það er bara eins og að heita Hundur Hundsson“ ansaði Ólafur. Jón sagðist hafa ákveðið þar að breyta nafninu^(1,49). Þessi saga hlýtur að hafa gerst sumarið 1915 þegar Jón var á leið heim úr sumarvinnu á Miðhúsum og lýst verður

Sigríður Víðis Jónsdóttir
f. 15.04.1897, d. 10.11.1991
Maki: Jóhann Skaptason
f. 06.02.1904, d. 17.10.1985
sýslumaður á Patreksfirði og í Húsavík

Þórný Víðis Jónsdóttir
f. 27.04.1904, d. 07.12.1955
Maki: Hálfðan Eiríksson
f. 24.06.1901 d. 28.05.1981
kaupmaður í Kjöt og fisk

Hluti niðjaskrár Jóns Þveræings Jónssonar og Halldóru Sigurðardóttur

María
Barnsfaðir:
Þórir Jónsson
Barn þeirra:
Bjarni Örn
Maki: Joseph
Ed Bradwell
(þau skildu)
Barn þeirra:
Joseph Edward

**Þorvaldur
Sigurður**
arkitekt, forstöðu-
maður borgar-
skipulags
Maki: Steinunn
Jónsdóttir
Börn:
Jón Þór,
Herdís Sif,
Þorvaldur Bjarni

Hildur Árdís
skrifstofustjóri
sýslumanns-
embættisins í
Kópavogi
Maki: Karl
Karlsón
Börn:
Hafðís Þóra,
Vilhjálmur Karl,
Hálfðan Þór

Hadda Árný
Maki: Gunnar
Jóhannesson
(þau skildu)
Börn:
Jóhannes,
Hjörtur Þór (látinn)
Gunnar (látinn)

Jakob Jón
tækniþræðingur
há Vegagerðinni
Maki: Margrét
Sveinsdóttir
Börn:
Þórný Björk,
Jón Víðis,
Hlynur Sveinn

Jón Gétar
dr. í eðlisefna-
fræði hjá
Járnblendiverk-
smiðjunni
Maki: Kristín
Steinsdóttir
Börn:
Steinn Arnar,
Eiríkur,
Sigríður Víðis

Í myndamöppu Jóns Víðis er þessi mynd og eftirfarandi texti sem virðist vera skrifaður upp úr dagbók: Kristleifur, Jón Víðis, Þorv. S. Þorv.s. 2. ág. '52 á Dynjandisheiði - Gengum í gær, 1/8 frá jeppa við Kjálkafjarðarár, fyrir Vatnsdal á snjóbrúm yfir öll vatnsföll þar víða stóruðir að Kirkjubóli í Mosdal við Arnarfjörð, þar kl. 5:30 í morgun eftir 18 tíma göngu - Aftur af stað kl. 2:00 nú 14 tíma að jeppa á Þingm.h. JVV.

hér aftar. Á þessum árum gátu menn keypt sér ættarnöfn, með ákveðnum skilyrðum þó. Menn voru hvattir til að velja sér staðarnöfn og færa þau í eignarfall. Jón og systur hans völdu sér hólmann Víði í Laxá, en hann er vel gróinn, hlýlegur og fallegur og stendur þannig að hann sést frá Þverá. Jón reið í tvígang út í hólmann með frændum sínum á Þverá, fyrst sumarið 1917 og aftur 1919. Þann 2. nóv. 1918 skrifar Jón: „Í dag er Víðis ættarnafnið auglýst í Morgunblaðinu“. Þann 3. nóv. segir: „Nú er getið um ættarnafn okkar í Vísi“⁽⁴⁴⁾. Áhugi Jóns á ættarnöfnum kemur reyndar fram fyrr á því ári. Dagbók Jóns fyrir 1919 er merkt Jón J. Víðis á svipaðan hátt og hann skrifaði nafn sitt upp frá því. „Hvernig líkar þjer Víðis, er við systkinin höfum fengið okkur? Eða veistu máské ekki um það?“ spyr Jón Þóru M. Sigurðardóttur móðursystur sína í bréfi⁽⁵⁵⁾.

Þar sem Jón var eini karlmaðurinn í systkinahópnum og var ókvæntur og barnlaus er nafnið nú horfið sem ættarnafn og aðeins til í fjölskyldunni sem skírnarnafn.

Sumarvinna 1911-1917

Sumrin 1911 og 1912 var Jón vinnumaður á Stafafelli í Lóni hjá frændfólki móður sinnar. Til er bréf frá sumrinu 1912 sem Jón sendi systur sinni. Þar kemur fram að hann er við heyvinnu, „en ekki við smíðar eins og í fyrra“⁽⁵³⁾. Jón var eitt sumar hjá frændfólki sínu að Þverá í Laxárdal. Það gæti hafa verið sumarið 1913.

Dagbækur Jóns hefjast 11. okt. 1914. Jón hafði orðið stúdent um vorið. Daginn sem dagbækurnar hefjast kom Jón með Ceres frá Eskifirði með 110 krónur í vasanum frá sumarvinnunni sem var símavinna á Austfjörðum. Dagskaupið var kr. 3,50, en nærri ein króna fór í kostnað dag hvern. Í símavinnunni þurfti hver að skaffa sinn mat, en ríkið sá mönnum fyrir tjöldum. Þetta sumar kynntist Jón Steinþóri Oddssyni, en hann reynir að fá föður sinn til að ráða Jón sem vinnumann sumarið eftir. Jón byrjar síðan í læknisfræði þetta haust.

1915

Vorið 1915 fór Jón með Gullfossi annað hvort til Stykkishólms eða Flateyjar og með mótorbát sem hann kallar einfaldlega mótor að Reykjanesi í Barðastrandarsýslu. Þar er Jón vinnumaður hjá Oddi lækni Jónssyni (1859-1920) í Miðhúsum og konu hans Finnbugu Árnadóttur. Jón kom seint að kvöldi 1. júlí í Miðhús og „allir voru sofnaðir, læknir kom út á nærfötunum - tók dæmalaust vel á móti mér“. Miðhús var stór jörð sem „átti 70 sker og eyjar þar af um 50 með grasi, heyjað í mörgum þeirra“. Oddur fór strax á öðrum degi með Jón að sýna honum eyjarnar. „Við tókum selanet tóm - útfall á heimleið, stóð langt úti urðum að láta flæða til að komast með bátinn“⁽⁴⁴⁾.

Steinþór Oddsson hafði verið skólafélagi Jóns í læknisfræðinni um veturinn, en verið felldur og virðist hafa hætt námi við svo búið. Jón var afar ósáttur við þá ráðstöfun og telur að þar hafi fjandmaður Odds verið að ná sér niðri á honum⁽⁴⁴⁾. Steinþór birtist í Miðhúsum seinna um sumarið og verða fagnaðarfundir með þeim Jóni.

Jón vann við öll tilfallandi störf í sveitinni. Hann slær grasið, hjálpar til við gerð útihúsa, og gerir við hluti. „Seinna um daginn gerði eg við slagverkið á stofuklukkunni, hjálpaði til við að járna hesta, gerði við móttök á hnakki og lagferði beisli ...“⁽⁵³⁾. Hann segir glæfrásögur af því þegar farið er á bátum út í eyjarnar til að nytja þær. Þá fer Jón ríðandi við annan mann í kaupstaðarferð til Hólmavíkur yfir Laxárdalsheiði nyrðri. Sú ferð tók 9 tíma, en 10 tíma til baka auk tveggja áninga í 4 tíma samanlagt. Það kemur fram hjá Jóni að hann hefur oft vakað næturlangt við vinnu sína þarna og síðar þegar þannig stóð á. Lúr seinna bætti það upp. Þann 14. apríl 1918 segir: „Mála mynd af Miðhúsum“⁽⁴⁴⁾.

„13. sept. sunnudagur. Báturinn kom hér um kl. 12 1/2. Þá töluvert kvasst og farið að falla út, svo aðeins var hægt að koma 2 bátum í land, en enn voru vörur eftir svo nú varð að bíða næsta flóðs. Á meðan tók eg saman hey með fólkinu ásamt stýrimanninum af skipinu, „Hans“ heitir það. Kl. 8 um kvöldið var loks framflot og þá var strax haldið fram. - Áður hafði eg drukkið súkkul. + kaffi með brauði í Nesi ásamt stýrim. af Hans og borgað kr. 1,50 fyrir mig, meira

vildi bóndi ekki taka þar er eg hefði verið að hjálpa til við heyninnuna. - Nú var hvassara en á fyrra flóðinu og ekki laust við ágjöf á leiðinni fram, báturinn var hlaðinn og nú hélt Hans alveg upp í landsteina með hann í eftirdragi, en sóttist seint móti. Ólafur bóndinn í Nesi er maður við aldur stór vexti og þrekinn höfðinglegur og um leið alúðlegur og viðkunnaður. Hann hefur verið bóndi ágætur bætt jörð sína að miklu, sléttað túnið nær allt og girt, af túninu sjálfu lætur hann ekki binda, en ýta með ýtu er hestur gengur fyrir. - Gríðarstóra hlöðu hefur hann nýlega gert á miðri sléttunni og þar við fjárhús ein þau myndarlegustu er eg hefi séð. - Bærinn er úr torfi, en vel þiljaður og vistlegur. - Nú býr á jörðinni dóttir Ólafs, er giftist í sumar, sonur Ólafs, Jón er fyrir verzluninni í Króksfjarðar-nesi. - Ólafur kom sjálfur um borð, með syni sínum og tengdasyni og er þeir lögðu frá skipinu og karl sat við stýrið, fanst mér hann vera þar eitthvað svo mikilúðlegur að mér datt ósjálfrátt í hug sá er vald hefði á vindi og sjó. -“ (44,49).

Jón kom til Stykkishólms með Hans daginn eftir. Þaðan gekk hann einsamall til Reykjavíkur. Hann kom m.a. við hjá síra Árna Þórarinssyni á Stórahrauni í Hnappadal, verður hrifinn af honum og segir hann með afbrigðum skemmtilegan. „Eg fékk elskulegar móttökur hjá Stórahraunshjónunum og skemmtilegan fróðleik heyrði eg af munni síra Árna fram eftir kvöldi. Auk þess sagði hann mér, af sinni alkunnu gamansemi, að reimt væri í bænum á Stórahrauni. Þetta væri meinlaust, sagði hann, bara sneypur. Samt vildi hann ekki hýsa þær yfir nóttina og færi því Bjogga gamla á hverju kvöldi fram eftir göngunum, veifaði svuntu sinni og ræki sneypurnar út“ (53). „Komst á öðrum degi að Stórahrauni til síra Árna nokkurs Þórarinssonar, gamals skólabróður Odds læknis, og hafði eg brjef frá honum til Árna, þar sem hann bað hann um að ljá mjer hest í Borgarnes, en svo undarlega heppilega vildi þá til, að sr. Árni ætlar þá einmitt daginn eftir af stað í Borgarnes og varð eg honum nú samferða“ (44,53). Þessi kynni af séra Árna komu sér vel fyrir Jón seinna eins og fram kemur í sögunni af beinaferðinni sem nú verður sögð.

Beinaferðin

Haustið 1915 hóf Jón nám á öðru ári í læknisfræðinni. Hörgull var á manna-beinum fyrir læknanema, og hver bætti úr því, nema Jón? Þann 15. okt. fór Jón sjóleiðina upp í Borgarnes ásamt læknanemanum Páli V.G. síðar Kolka (37). Þeir gengu þaðan norður að Stórahrauni í Hnappadal til síra Árna Þórarinssonar, enda „hafði eg n.l. frjett það á suður-leið minni, að í mynni Hafursfjarðarar í Hafursfirði, sem áður var kallaður væri í eyju einni, Hafursfjarðarey, gamall kirkjugarður, lagður niður fyrir um 400 árum. Vindur og sjór eru að brjóta það, sem þarna er eftir af landi og beinagrindurnar liggja orðið ofan jarðar“. Þetta er úr bréfi til Þóru M. Sigurðardóttur móðursystur Jóns (53). Þar segir einnig: „Þú skilur hvers vegna við ágirndumst beinin. Við þurfum n.l. að muna svo mörg örnefni á þeim, að betra er að sjá þau fyrir sjer“ (54). „Síra Árni tók okkur mætavel“ (44) segir Jón. Sunnudaginn 17. okt. hafði þeim félögum tekist að fá leigða hesta til að halda ferðinni áfram út í Hausthúseyjar til að tína bein úr kirkjugarðinum. „Af stað á efra vaði yfir Hafffjarðará, sjór í því neðra! Áfram yfir holt og ása grundir og móa, út í nes og út á leirur, til allrar hamingju nær ekkert fallið á leirana, ágætt! - Út í Hausthúseyjum allan daginn, grafandi þrír, með okkur var maður frá Stórahrauni Jónas Stefánsson, snæddum um kl. 3. Af og til komu snarpir regn- og haglskúrir en sólskin á milli. Kl. 5 1/2 á leið í land upp að Hausthúsum. Fengum mjólk + kaffi. Bóndi amaðist ekki við grefri okkar, en sagði að sér væri illa við ef enn aðrir kæmu en okkur væri heimilt að koma aftur ef við vildum. Heim að Stórahrauni um kvöldið í preifandi myrkri. Skildum eftir allt okkar dót úti í eyjum. Jónas ætlar að búa um og senda. - 18. okt. Á stað suður aftur frá Sr.hr. um kl. 1 e.h. Síra Árni lánaði okkur mann og hesta vel yfir Eldborgarhraun“ (44).

Þeir félagar komast síðan til Reykjavíkur 22. okt. Jónasi greiddu þeir kr. 1,50 hvor og til flutningsgjalds kr. 1,12. Síðan segir „23. okt. Í tíma, allir panta fenginn! 27. okt. Ingólfur kom frá Borgarnesi með beinin. Við Páll byrjuðum að raða þeim. - 28. okt. Enn við beina-röðun - Uppboð á 4 cranier“ (44). Ingólfur var strandferðaskip. Næstu daga afgreiða þeir félagar beinin, taka greitt

fyrir, gefa skólanum nokkur bein og eiga sjálfir nokkuð heillegar beina-grindur (Sjá 37 og 54).

Þann 19. apríl 1918 segir Jón frá því að hann hafi gengið „inn á Vitastíg til Þór. Árnasonar frá Stórahrauni er fylgdist með heim og þáði súkkulaði og kaffi, stóð við um 2 tíma. Mamma, Mæa, Sigga og Þórný komu inn til okkar. Þórarinn verður á Hólaskóla næsta vetur. Er nú 19 ára, á að taka við búi föður síns síðar meir“ (44).

1916

Þann 7. júní 1916 fór Jón um borð í Gullfoss á leið austur og fór frá borði í Djúpavogi. Þetta sumar var hann í símavinnu á Suðaustur- og Austurlandi, frá Nesjum til Seyðisfjarðar. Síminn var kominn áður, svo flokkurinn gerir við, bætir við línun og grefur fyrir jarð-síma. Það síðastnefnda einkum í fjalla-skörðum og lýsir dagbókin erfiðum aðstæðum við þá vinnu. Í september vann flokkurinn við lagfæringar í Eyja-firði og Skagafirði, m.a. á línu yfir Heljardalsheiði frá Svarfaðardal niður í Hjaltadal. Þar fennti tjald þeirra félaga á kaf.

Jón var afar iðinn við að heimsækja ættingja sína og vandamenn um sumarið. Þar koma við sögu Sigurður á Stafafelli í Lóni, móðurættingjar á Héraði, ættingjar í Þingeyjarsýslu og á Akureyri. Á síðast talda staðnum einkum Bergljót Sigurðardóttir móðir Jóhanns Skaptasonar sýslumanns. Um heimsókn Jóns á Hérað 1912 og fyrstu kynni sín af Jóni segir Jóhann Skaptason: „Þá safnaði hann í kringum sig smáfólkinu og fór með það út um tún, holt og móa til að kenna því nöfn á blómum og vekja áhuga á fegurð og fjölbreytni jurtanna“ (27).

Um haustið gekk Jón heim með Sveini Ögmundssyni, Sigurðssonar (53) og fóru þeir vestur um. Jón hóf nám á 3ja ári í læknisfræðinni 6. október.

1917

Þann 16. júní 1917 fór Jón með Botnú frá Hafnarfirði eftir að bíll sem hann var farþegi í hafði fest illilega í Kópavogslæknum svo marga menn þurfti til að ná honum upp, „enda vantaði brúna“. Jón fór frá borði á Húsavík og kom 21. júní á Tjörnes þar sem hann vann við viðarkolagröft allt sumarið. Jón lætur ekki illa af starfi sínu í námunum. „Þú segir að margt muni um manninn hér í

sumar, svo er það, og fleiri munu bæstast í, en ekki í okkar hóp. Hér er n.l. unnið í mörgu lagi fyrir ýmsa. Þorst. kaupm. Jónsson af Seyðisfirði keypti stórt svæði hér nálægt, þ.e. námuréttinn í því, Hringversnámur á kr. 7000,00, en Tjörneshreppur Tungunámur á kr. 5000,00, ekkert verð. Þorst. þessi á víst von á fleiri mönnum á Botnú, til að vinna sínar námur, en landssjóður og Eyfirðingar hafa hvor í sínu lagi leigt land til námugrafrar. Það er afarmikið sóst eftir þessum kolum, fá miklu færri en vilja, voru seld hér í fjörunni á kr. 30,00 tonnið, en stjórnarráðið hefir nú ákveðið verðið kr. 33,00“⁽¹⁸⁾.

Jón notaði iðulega tækifærið og heim-sótti ættingja sína á Húsavík. Þann 21. september heldur Jón gangandi suður í fylgd Bjarna Guðmundssonar (1898-1973) síðar lækni. Þeir koma við á Þverá í Laxárdal þar sem Jón heilsar upp á frændfólk sitt. Hann riður ásamt föðurbróður sínum út í hólmann Víði í Laxá. Þeir Bjarni ganga síðan að Grund í Skorradal og tefjast þar í tvo dag vegna veikinda Bjarna. Þaðan halda þeir að Saurbæ á Hvalfjarðarströnd og ná þar í bát sem flytur þá til Reykjavíkur.

Til gamans má geta þess að þegar Jón var á leið heim seinni hluta sumars 1919, annað sumar sitt við mælingar, kom hann einnig við hjá frændfólki sínu í Laxárdal og segir þannig frá því: „Fórum um á Auðnum, stönsuðum á Þverá. Við Áskell riðum út í Víði og höfðum drengi Áskels með, jeg reiddi

Sverri, Áskell Snorra litla, tók myndir þar úti. - Böðvar var á meðan heima hjá Snorra og ræddi við hann“⁽⁴⁴⁾. Böðvar J. Bjarkan lögmaður á Akureyri var samferða Jóni frá Þingeyjarsýslum til Akureyrar haustið 1919. „Mjer hefði þótt fállegra Bjarkar“⁽⁵⁵⁾.

Eftir þetta eru mælingar sumarvinna Jóns J. Víðis.

Nám og blaðaskrif

Jón lauk stúdentsprófi árið 1914 frá Menntaskólanum í Reykjavík og prófi í forspjallsvísindum frá H.Í. 1915⁽²³⁾.

Þess má geta að Jón teiknaði stúdentshúfu þá sem við þekkjum enn í dag og var árgangur Jóns sá fyrsti sem bar hana.

Jón hóf nám í lækni-fræði haustið 1914. Vorið 1917 hafði hann lokið þremur árum. Um haustið er lengi vel ekkert á framhald námsins minnst í dagbókum Jóns. Hann er að gera hitt og þetta; aðstoða föður sinn í starfi hans, salta kinnar og kjöt, kaupa kol fyrir veturinn, taka á móti kjöti frá Stafafelli, en það hafði hann pantað þegar hann var fyrir austan í símavinnumunni, fara í bíó og á opna fyrirlestra hjá Einari H. Kvaran og Sigurði Nordal, í leikhús, í messur til Haraldar Níelssonar, á KFUM fundi með Steinþóri, á skauta, og að ganga um bæinn með vinum sínum, foreldrum og systur, enda eru „þær margar orðnar göturnar í henni Reykjavík“⁽⁴⁴⁾.

Jón skrifar einnig greinar í blöðin þetta haust, þ.e. 1917. Þann 29. okt. birtist í Vísi grein eftir hann undir heitinu „Brauðbökun“ um bökun brauða í gasstöðinni⁽⁵⁾:

Brauðbökun

„Enn eru brauðin hækkuð í verði. Bakarar kenna kolaverðinu um verðhækkunina og geta þess að bráðlega muni brauðin hækka enn meir í verði. Víst er um það, að dýr eru kolin. En eru þá engar leiðir út úr þessum vandræðum?

Ýmsu hefir verið stungið upp á. Í fyrra styrkti t.d. bæjarstjórnin tilraunir á hverabökun brauða. En ekki leist henni að leggja út í þann kostnað er af því hefði leitt, að koma á slíkri bökun. Ef til vill hefir vegalengdin inn í Laugar verið þyrnir í augum manna.

En nú vil eg vekja athygli manna á enn einum hitagjafa og honum hér í sjálfum bænum, eg á við gasstöðina.

Hvílík firn eru ekki framleidd þar af hita! Menn er vinna í gasstöðinni hafa bakað brauð á ýmsum stöðum í nánd við ofnana og tekist ágætlega.

Væri nú ekki ráðlegt að bæjarstjórnin léti hæfan mann athuga hvort ekki mætti baka þarna í stærri stíl, setja bakstursofn í samband við gasstöðina?

Óneitanlega væri hagur að því að fá þarna ókeypis eða nær ókeypis hita.

Rv. 27.-10.-'17

x+y-z“

Þann 28. janúar 1918 segir síðan: „Bæjarstj. hefur ákveðið að fara að ráðum mínum og gera bökunarofn í gasstöðinni, eg stakk upp á því í smágrein í Vísi í haust“. Síðan segir 3. apríl: „Til Þorsteins Ástráðssonar og náði honum í rúmi, var hann að lesa í Mgbl. þar sem rætt er um brauðbakstur í gasstöðinni og fullyrt að 100.000,00 kr. sparnaður verði að því á ári fyrir bæinn. - 4. apríl grein í dag í Vísi um gasstöðvarbrauðbökun og sagt að sparnaður muni nema 100-200 kr. á dag, því mótmælt að Borkenhagen gasstöðvarstjóri eigi hugmyndina en að hún sje frá Vísisgrein minni í haust. - 5. apríl. Dagblöð segja frá bæjarstjórnarfundum í gær er samþykkt að láta gera brauðgerðarhús við gasstöðina og á borgarstjóri að gera ráðstafanir til þess að þetta komist í framkvæmd í sumar. Var þetta samþ. með öllum greiddum atkv. Ól. Friðriksson greiddi

Eg á enn ráðningarbrefið mitt, þar sem eg er. ráðinn í þjónustu landsins, eins og þá var komist að orði, 20. júlí 1918; það er dagsett 19. júlí, umdurr. af T. Krabbe

Eg hef á þeim langa tíma, sem liðinn er síðan haft kynni af og haft samvinnu við fjölda manna, bæði þeirra, sem hér eru enn og annarra, sem gengið er eru veg allrar veraldar. Öllum þessum mönnum hef eg að leiðarlökum mikið að þakka.

ekki atkvæði, vafalaust vegna Alþýðu-brauðgerðarinnar, er hann hyggur fáir hjer slæman keppinaut. - 10. apríl. Grein í Lögréttu um Brauðgerð í Gastöð Reykjavíkur“⁽⁴⁴⁾.

Daginn eftir að grein Jóns birtist í Vísi má þar sjá auglýsingu frá K. Zimsen borgarstjóra, þar sem hann auglýsir eftir umsóknum þeirra bæjarbúa sem vilja „koma til greina við úthlutun kola þeirra, sem bæjarstjórnin fær hjá landsstjórninni samkvæmt lögum um almenna hjálp vegna dýrtíðarinnar“. Það má ekki gleyma því að þetta er í miðjum ófriði og siglingar til landsins ganga illa. Brauðgerð alþýðufélaganna er stofnuð um þetta leyti til að baka brauð á viðráðanlegu verði fyrir alþýðu fólks og auglýsir í blöðunum eftir hlutafé. „Menn úr alþýðustétt, sem enn eigi hafa haft tækifæri til að skrifa sig fyrir tillagi til „Brauðgerðar alþýðufélaganna“, geta skrifað sig fyrir tillögum á þessum stöðum . . .“⁽⁴⁶⁾. Í öðrum auglýsingum er kynnt verð á brauði þeirra og eru sölustaðir sjö talsins um miðjan nóv. 1917.

Kolin á Tjörnesi

Þann 1. nóv. sama haust birtist í Morgunblaðinu grein eftir Jón um „Kolin á Tjörnesi“. Það er allläng grein sem lýsir sögu kolanna og námagrefttrinum eins og Jón hafði kynnst honum um sumarið. Greinin er ágætlega skrifuð og full fróðleiks⁽⁵⁷⁾. Hún er ómerkt og sama á reyndar við um fyrri greinina eins og sjá má þótt hún sé auðkennd með táknum. Menn geta velt fyrir sér ástæðum þessa, þó ekki sé annað að sjá við lestur blaða frá þessum tíma en að það tíðkist talsvert að greinar séu ómerktar.

Það er ekki fyrr en 23. nóvember sem minnst er á námið aftur. Jón virðist hafa verið andvaka 19. nóv. - 23. nóv.:

Studia relinquere

„19. nóv., 20. nóv., 21. nóv., 22. nóv. 1917.

23. nóv. Vakti í nótt alla og ákvað að studia relinquere. -

Eg hugsaði þá hugsun til enda, hafði áður oft byrjað á því, en aldrei vogað að enda við hana, n.l. að eg væri til margs annars betur hæfur en þess starfs er eg hefi hingað til ætlað mér. Eg hugleiddi afleiðingar þess ef eg snéri við og eg komst að þeirri niður-

stöðu að rétt væri að snúa við. Frá peningalegu sjónarmiði er það spursmáls-laust og frá réttsýnnar sömuleiðis. Þar sem hugur minn snýst ætíð að öðru, framtíðarhugsjón mín um sjálfan mig hefur ætíð verið sú að eg yrði kennari. Þegar eg var í menntask. hugsaði eg mér að verða prestur og halda skóla á vetrum. Mínir nánustu töldu prestsstarfið ábyrgðarmeira en svo að eg gerði rétt í að takast það á hendur, en þar á móti var handlægni mín kunn og álitin hæfa „kirurg“. Eg las því læknisfr., leiddist „kemian“ afskaplega, sú munnl., sú verklega þótti mér aftur skemtileg, en gerði hana þó ekki alveg rétta á prófinu vegna ónæðis er Jón Benediktsson frá Húsavík (Grenjaðarst.) gerði mér, hann altaf að bera undir mig sína „Reagensa“ fékk því aðeins 5 út. Á spítala kom eg stöðugt, m.a. altaf í fríum. Þá oft einn með Páli Guðm. aðrir nentu ekki. - Á meðan G. Magn. var veikur og Ól. P. opereraði en Claesen aðstoðaði kom eg þangað og einu sinni fór Ól. P. að hlýða Cl. yfir, hvað hann segði nú þetta vera o.s.fr.v. (þú segir lítið um það) en Cl. vildi engu ansa mundi víst ekki nöfn og síðar vildi Ól. fá Claesen til að hrósa sér en Cl. segir þá þurlega: Fæst orð hafa minsta ábyrgð!!! - - -

Sótti tíma hjá G.H. en minna hjá GM þar til altaf í vetur. Í fyrra og hitteðfyrra sótti eg altaf fyrir alþ. í hásk til Ág Bj og Jóns Adils, verzl.sögu Ísl og sögu Ísl eftir 1700. -

Ein ástæða til þess að eg læt nú staðar numið við að stud. med. er að heyrn minni er svo hátt að eg heyri afar illa í „stetoskop“, sömul. í „telefon“, þó ekki eins illa. Þetta ærin ástæða. - Nú hefi eg hugsað mér að verða kennari. Álit mig hafa góða hæfileika til þess og mentun, kemur þá að góðum notum studia medicini et kirurgie. Námsgreinarnar þær er eg vil aðallega kenna eru: Landafr. Náttúrufr. Saga, Teikning. Skrift o.fl. sýst reikning og íslenzku og kver. -

- Jón Brunnan kom hér í dag, frá Hfnf.

24. nóv. Las Víga-Glúmssögu upphátt fyrir systur mínar.

25. nóv. sunnudagur. Þetta jafna tilbreytingarlausu, sjálfsagða er leiðinlegt og þreytandi, enginn þorir að breyta frá því vanalega, ekkert óvanalegt gerist því hér á landi - þetta hefi eg hripað á blað: „(Það er sigur að þora

að kannast við yfirsjón sína, kannast við að ástæða sé til að snúa við (sadle om). Allir horfa og starblína og spyrja um ástæður: Hvers vegna hættir hann? „Hafði hann ekki peninga til að halda áfram? eða hvað, hver er ástæðan?“ - „Hann sá sig um hönd“ - „Þá hefur hann eytt of miklum tíma í þetta nám, til þess að hafa svo ekkert upp úr því á eftir“. - „Ekkert upp úr því! er þá mentunin einskis virði? hlýtur ekki hver einn með þessa mentun að komast betur áfram, en sá ómentaði.“ - „Vissulega ætti svo að vera en þetta er orðinn svo mikill kostnaður fyrir foreldrana.“ - „Þú segir kostnaður fyrir foreldrana, en hann vann altaf fyrir sér á sumrin og hafði þá nægilegt fé með þeim styrk er hann fékk“ - „En mér finst bæði óheildarlegt þjóðfélagsins vegna að hann skuli hætta svona og svo veldur það foreldrunum sorgar“ - „Enga beina skyldu hefur hann við þjóðfélagið, til að taka próf, en fé það er hann hefur fengið að styrk kveðst hann munu endurgjalda síðar. En finst þér að þeir foreldrar vilji syni sínum vel, sem meina honum að hætta við að leggja út á þá braut, er hann álitur sjálfur að sé röng braut, álitur sig aldrei mundu starfa þar heill, ætíð æskja annars fremur? Að segja að hann hafi þá ekkert gagn af þessum háskólanámsárum sínum, það er fjarstæða. Hann hefur mikið gagn af því námi fyrir alt lífið, það hefur opnað honum útsýn á ýmsum sviðum, er hann hefði ella ekki eygt, en sem geta orðið til gagns í lífinu“. -

- „Er hann þá ekki skipbrotsmaður?“

- „Skipbrotsmaður! nei als ekki!

Frekar álit eg megi líkja honum við skipstjóra er stýrir skipi sínu ósködduð gegnum þröngt skerjött sund þar sem ólgandi mótstraumur er, eg á þar við metorðagirndina því vafalaust hefði hann getað orðið embættismaður landsins, skólabræður hans álíta að prófið hefði hann getað tekið, en hann áleit sig ekki hafa alla þá hæfileika til að bera er lífsstarf þetta heimtaði þess vegna hætti hann við það, en hann er óskemdur á líkama og sál af skólavistinni og ætlar að verða dugandi og nýtur þegn þjóðfélagsins.“ - „Hvað ætlar hann sér þá?“ - „Hann hefir traust á sjálfum sér til margs, nóg er að starfa. Hann hefur augastað á kennara-starfi á vetrum en vandræði verða

Í myndasafni Jóns Víðis eru all margar myndir af framkvæmdum við gerð Krísuvíkurvegar árið 1946. Þar hefur Jón stjórnað stórum hópi mælingamanna. Á myndinni eru frá vinstri talið: Jón Víðis, Þorvaldur S. Þorvaldsson arkitekt, Sigurður Björnsson óperusöngvari, Þorvarður Örnólfsson lögfræðingur og Sigurður Haukur Sigurðsson kennari og mælingamaður.

aldrei úr sumrum. Tak eftir því að við lok ófriðarins opnast margar nýjar leiðir, verk á ýmsum sviðum, nóg að starfa! Þá verður gaman að lifa fyrir þá er kost eiga á því að grípa tækifærið og treysta sér til þess! -

Umfram allt, - líktu honum ekki við þá er hætt hafa við nám vegna óreglu og slarks, þar er djúp mikið staðfest á milli því hann er reglumaður! - " - „Eg sé að hann hefur breytt rétt, þú hefur sannfært mig! - eg óska honum allra heilla á ökominni æfibráut.“ -)

2. desember sunnudagur. -

Frost hafa verið mikil nú að undanfögnu mest frost 22° - Eg fékk bréf frá Einari Þorsteinssyni, hann er nú á Eyðum vetrarmaður. - Bréf frá Steinþóri, sendi Steina: Psykisk Forskning, útdrátt úr riti Mayers. -

- Við pabbi hittum Sig. Jónsson ráðherra og spurðum um Eyðaskóla, hann sagði alt honum viðvíkjandi óvíst og heyrði það undir Jón Magn., en ef skólinn yrði á komandi vetri þætti sér líklegt að eftir nýár yrði auglýstar stöðurnar, bauð okkur að koma þá aftur til að fréttu um þetta! - Reit Oddi Jónssyni.

9. desember sunnudagur -

Fyrst í vikunni hitti eg Pál Jónsson Lv. 11 frænda, hann bað mig skrifa hjá sér seinni hluta dags hvers pr. verzl. Á. Eir. er hann er fyrir, nú er Á.E. dauðvona af krabbam. á spítalanum. -

16. desember sunnudagur. -

Fékk bréf að vestan frá Miðhúsum frá Stþ. og Siguu litlu og Guðnýju systurum hans. Þakkir fyrir sendinguna. Bréf frá Margr. Þorl.d. á Miðhúsum. - Bréf frá Margr. Þorstd. á Stafafelli og beiðni um að kaupa skyttu og láta gera við skyttu. - Árni kaupm. Eir. dó á mánud. var 10. þ.m. - Eg skrifa á skrifstofunni.

23. desember sunnudagur.

Opið í búðum til kl. 12 á miðnætti í gær. Eg kaupi ýmsar jólagjafir m.a. sjal prjónað handa mömmu og hatt fyrir mömmu handa pabba á kr. 12 o.fl.

24. desember. Ýmsar jólaannir! aðfangadagskvöld. - Fór í kirkju með Auði, dómkirkjuna, síra Bjarni messaði troðfult. - Sigr. Sigd. kom um kvöldið er úr kirkju var komið, borðaði hér! -

Jólagjafir mínar: Frá pabba rakvél afar fín og góð, súkkulaði 1/4 kg frá mömmu, ljóð Shillers frá Siguu og Mæu hatt gráan, frá Auði bók Psykisk Forskning frá Þórnyju vasaklútur“ (42).

Mælinganám

Þegar hér er komið sögu auglýsir Thorvald Krabbe (1876-1953) vitamálastjóri eftir mönnum sem vildu læra mælingar. Jón segir: „ég sá auglýsingu í Morgunblaðinu“ (40). Þann 28. mars 1918 segir Jón í dagbók: „Fór til Sig. Thoroddsen til að ræða við hann um mælingakenslu verkfræðingafélagsins í vor, hann hvatti mig til að vera með“. Þann 30.

mars ritaði Jón umsókn til Verkfræðingafélagsins. Þann 11. apríl segir: „Brjef frá Verkfræðingafélaginu, tilkynning um að jeg geti tekið þátt í mælinganáminu“. Þann 19. apríl segir Jón síðan frá því að hann fer á vitamálskrifstofuna til Th. Krabbe vitamálastjóra „og greiði þar kr. 20,00 sem nokkurs konar tryggingu vegna verkfæraláns, verða endurgreiddar að náminu loknu ef verkfærin eru óskemmd. - Th. Krabbe er einkar viðkunnarlegur maður og blátt áfram í framkomu og fellur mjer hann þegar vel í geð. - 20. apríl. Botnía kom í dag og þar með mælingahöldin er nota á við mælingakensluna, líka námsbækur, tímar byrja þó ekki fyrir en næsta miðvikudag, þann 24“. Þann dag segir: „nú er 1 kenslustund í mælingaskólanum. Allir kennarar mættir Krabbe, Sig. Thoroddsen, Ólafur Þorsteinsson. - Sett var fyrir og kenslubókum útbýtt. 26. apríl. 1 tími í landmælingateikningu. Th. Krabbe kennir, afar nákvæm teikning“ (44). Zóphónías Páls-son telur ekki ólíklegt að Jón Þorláksson (1877-1935) hafi verið hvatamaður að námskeiðinu (3). Jón naut síðar kennslu tveggja verkfræðinga í landmælingum og kortagerð (23). Til stuðnings þeirri fullyrðingu eru dagbækur Jóns frá vetrinum 1918-1919, en þar segir iðulega: „Tími hjá verkfr.“ Þann 1. mars 1919 segir: „Í tíma hjá verkfræðingum lærðum við á reiknistokk og planimeter. Borguðum þeim hver um sig 34.00 kr.“

Krabbe var eftir þetta í upphaldi hjá Jóni. Krabbe var hvatamaður að stofnun Ísaga. Jón eignaðist hlutabréf í fyrirtækinu á stofnfundi og var því einn að stofnendum þess (9).

V.F.Í.

„321. fundur, aðalfundur, var haldinn í Oddfellowhúsinu þann 4. marz 1954. Fundarstjóri var kjörinn Finnþogi Rútur Þorvaldsson [1891-1973] prófessor. Formaður flutti skýrslu stjórnarinnar. Í upphafi ræðu sinnar baðst hann afsökunar á því að ekki reyndist kleift að halda aðalfundinn fyrr en 32. febrúar, en lög félagsins mæla svo fyrir að hann skuli haldinn í febrúar“ (30). Þetta má lesa í fundargerðabók Verkfræðingafélags Íslands. Næst rekur formaður gerðir stjórnar og er eftirfarandi þar á meðal. „Félagsmenn voru á síðasta aðalfundi alls 169 talsins; 3 heiðursfélagar og 166

gjaldskyldir. Síðan hafa bætt við á tímabilinu 24 félagar, þar af 22 verkfræðingar⁽³⁰⁾. Þá eru verkfræðingarnir nefndir. „Ennfremur Sigurður Þórarinsson [1912-1983] jarðfræðingur og Jón J. Víðis sem stjórn V.F.Í. bauð með bréfi að gerast meðlimur vegna langrar þjónustu hjá Vegagerð ríkisins og jafnframt vegna mikilsverðs starfs í þágu félagsins við umsjón og afgreiðslu tímaritsins í 38 ár“^(30,17). Þótt Jón hafi þannig ekki haft leyfi ráðuneytisins til að kalla sig verkfræðing gegndi hann starfi umdæmisverkfræðings frá árinu 1956. Þegar Sigurður Jóhannsson varð vegamálastjóri, árið 1956, skipti hann landinu í fjórðunga. Í hlut Jóns féll Vesturland og Vestfirðir. Hann taldi þá að 52% þjóðvega féllu innan síns svæðis⁽¹⁾. Snæbjörn Jónasson fv. vegamálastjóri telur að mönnum hafi þá verið fengin svæðin sem þeir voru hagvanastir í⁽²⁸⁾. Árið 1964 var umdæmum fjölgað og var Jón á Vestfjörðum eftir það. Sjálfur kallaði Jón sig ýmist landmælingamann eða mælingamann.

Dýptarmælingar fyrir Vita- og hafnamálastofnun

Á árum fyrri heimsstyrjaldar var hér á landi danskur verkfræðingur að nafni N.P. Kirk. Hann stjórnaði hafnarframkvæmdum í Reykjavík. Árið 1921 birtist grein í tímariti verkfræðinga eftir Th. Krabbe um „Hafnarannsóknir framkvæmdar á árunum 1917-1921 af verkfræðingunum N.P. Kirk og Th. Krabbe, samkvæmt þingsályktun 12. ágúst 1915“. Þar segir m.a.:

Mælingar á hafnarstöðum og lendingum.

„Í fjöldamörg ár hafa stöðugt komið beiðnir til ráðuneytisins, frá ýmsum stöðum á landinu, um rannsóknir á hafnarstöðum og lendingum“. Síðar segir: „... á árunum 1916-1917 fengu menn augastað á yfirverkfræðingnum við [hafnargerð Reykjavíkur] N.P. Kirk til þessa starfa, enda var hann bæði duglegur og reyndur verkfræðingur, og nú eftir nokkurra ára dvöl hjer orðinn gagnkunnugur íslenskum staðhátum og atvinnuvegum, og hafði mikinn áhuga á framförum landsins. Eftir að

samningar milli [atvinnu- og samgöngumála] ráðuneytisins og Kirk verkfræðings, um framkvæmd rannsóknanna, voru gerðir, tók hann að sjerstarfið í samráði við etatsráð Monberg og bjó sig þegar í stað til að hefja þau ferðalög, er nauðsynleg væru, vorið 1918. Svo sem sjá má á skýrslu hans, var hann alt sumarið 1918 á þessum ferðum og hjelt áfram 1919 rannsókn þeirra staða, er eftir voru. Seint í september 1919 lauk hann rannsókn á þeim stöðum, er til tals höfðu komið, og hjelt til Kaupmannahafnar til þess að semja álit sitt, en skömmu eftir að hann kom til Kaupmannahafnar, dó hann skyndilega. - Samhliða ferðum og rannsóknum Kirk verkfræðings, var ráðinn sjerstakur mælingamaður, cand. phil. Jón Víðis, er framkvæmdi nákvæmar mælingar og að nokkru leyti botnborun og aðrar rannsóknir, undir minni umsjá og að tilvísun Kirk verkfræðings, á þeim stöðum, þar sem sjerstök ástæða virtist til þess. Nokkrar mælingar gerði þó Axel Petersen verkfræðingur. Nú er því til allstórt safn af nákvæmum uppdráttum með dýptarmælingum af miklum hluta af helstu veiðistöðvunum“⁽³³⁾. Greinin er nokkru lengri. Í apríl 1919 var Jón farinn að starfa hjá Th. Krabbe. Fram kemur í dagbók Jóns að Kirk lítur inn til þeirra Krabbe 22. apríl „og sagði hvað hann vildi gera láta“⁽⁴⁴⁾.

Fljótlega eftir að Hannes Hafstein varð ráðherra árið 1904 urðu verkfræðingar landsins tveir. Jón Þorláksson gerðist landsverkfræðingur 1905. Aðalverkefni hans voru vegalagning og brúagerð. Árið 1906 gerðist Th. Krabbe landsverkfræðingur og féll í hans hlut allt annað en vegagerð, þ.m.t. vita- og hafnamál. Þegar þarna var komið sögu hafði landið verið að heita má vegalaust í þúsund ár. Menn höfðu riðið eða gengið það sem fara þurfti. Vegaspottar höfðu verið ruddir á stöku stað, en þeir voru einungis göngu- eða reiðvegir og óhæfir fyrir vagna. Þegar enskur kaupmaður, Coghill að nafni, var spurður að því hvað Íslendinga vanhagaði helst um svaraði hann: „Um þrennt, vegi, vegi, og aftur vegi!“⁽³⁸⁾. Árið 1917 eða 1918 tók Geir G. Zoëga (1885-1959) við af Jóni Þorlákssyni. Starfsheitum er þá breytt og Zoëga varð vegamálastjóri, en Krabbe vitamálastjóri. Talað var um vita- og hafnamálastjóra um 1960, en það er ekki fyrr en 1995 að stofnunin

fær nafnið Vita- og hafnamálastofnun skv. lögum.

Hafnamælingar

Jón Víðis réðist til Thorvald Krabbe árið 1918 og starfaði við hafnamælingar til ársins 1922. „Laugardagur 27. júlí 1918. Undanfarna daga hefi jeg verið að útbúa verkfæri er jeg á að nota við hafnarmælingu í Höfnum, lóðlínu og lengdarlínu. - Jeg fer í dag suður í bifreið, en dót mitt verður sent á m.b. Óskari sem fer eftir helgi. Jeg kemst aðeins til Njarðvíkur í bifreiðinni en verð að fá hesta þar, hefi nokkuð dót meðferðis“⁽⁴⁴⁾. Jón kemst til Hafna um kvöldið og tekur föður sinn og systur með. Þau fylgja bílnum aftur heim um kvöldið. Daginn eftir „verifiera jeg hornspegil minn. Þá fór jeg að athuga línustæði og staði fyrir vatnsbrettin tvö. Tvö þurfa þau að vera sökum þess að í mynni Ósabotna er svo mikið um sker og flúðir að innanvið verður aldrei fjara - flóðaldan mætir þar útstraumnunum þegar tekur að falla að“. Þann 29. júlí nefnir Jón fyrsta aðstoðarmann sinn, „unglingspilt Jón J. Thoroddsenfrænda frú Hildar og uppeldisson þeirra hjóna“. Þau hjón eru Ketill Ketilsson bóndi í Kotvogi, efnaður vel, og kona hans Hildur Thorarensen. Jón hélt alla tíð þeirri aðferð að leigja aðstoðarmenn á staðnum ef hann hafði þá ekki noga með sér. Heimamönnum líkaði þessi aðferð vel. „En ikke ringe Del af Arbejderne rekrutteres blandt den skolesøgende Ungdom, som har godt af det fri, sunde Liv i Naturen efter Vintereens Studier og som derved samtidig opnaar en ofte stærkt tiltrængt økonomisk Støtte til den kommende Vinters Studier“ (Th. Krabbe). Þann 2. ágúst hringir Th. Krabbe til að fregna hvernig nýja mælingamanninum reiðir af. Jón er óheppinn með veður í þessari fyrstu mælingu sinni. Það er „landsynningsrok og regn“ flest alla daga. Þann 24. okt. segir: „Heim kom jeg til Rvíkur úr mínum fyrsta mælingaleiðangri seint um kvöld í myrkri, mamma var að gera slátur“. Jón færði henni 40 kg af fiski „er jeg keypti í Gerðum“. Þessi kortagerð tók langan tíma. Hvor tveggja var að veður var afar rysjótt og að þetta var fyrsta mæling Jóns. Seinna gerði Jón kort af höfnum á innan við tveimur vikum. Kortunum fylgir einatt fremsta húsaröð við sjóinn.

Skýringar:

▲ ▲ ▲ graslendi eða túr

■ sandur ■ mól

■ klappir

^ ^ ^ klappir ▲ ▲ ▲ grjóti

~ ~ ~ mól = = = sandur

∞ ∞ ∞ þang þari

Mælingin er miðuð við 0, sem er fjöruborð er liggur 7,93 metrum undir pallinum á vesturtröppum kaupfélagsins (nordurbrún uppi við húsið).

Flóðfar er hjer um bil+1,6m.

Línurnar tákna sem hjer segjir:

_____	+ 1 m
_____	0 "
_____	÷ 1 "
_____	÷ 2 "
_____	÷ 3 "
_____	÷ 4 "
_____	+ 5 "
_____	+ 6 "
_____	+ 7 "
_____	÷ 8 "
_____	+ 9 "
_____	+ 10 "
_____	+ 11 "
_____	÷ 12 "

„25. okt. Jeg gekk niður á skrifstofu og talaði við Th. Krabbe, þar er G. Heiðdal aðstoðarmaður, hann heilsaði mjer mjög hlýlega. 26. okt. Í dag kom jeg í fyrsta sinn á vitamálskrifstofuna til að vinna þar. G. Hlíðdal hjálpaði mjer til að koma borði mínu fyrir o.fl. - byrja að draga sjávarhæðarlínur upp“⁽⁴⁴⁾.

Sjávarmælingarnar kröfðust þess að maður í báti réri eftir ákveðnum miðum frá landi og tæki dýpi með lóði á vissu millibili. Upb. 27 mið voru notuð af lendingunni á Skagaströnd árið 1919 með 20 til 75 mælipunktum hvert. Á teikningunni stendur: „Skagaströnd. Gert af Jóni J. Víðis (mælt 1. til 6. ágúst 1919.). Mælingin er miðuð við 0, sem er fjöruborð er liggur 7,93 metrum undir pallinum á vesturtröppum kaupfélagsins (nordurbrún upp við húsið). - Flóðfar er hjer um bil +1,6 m.“⁽¹⁾.

Í júní 1919 mælir Jón í Grindavík. „Mæli á sjó og lýk sjómælingu. Súgur mikill. Sjómannahetjurnar dauðhræddar!! - í lendingum vegna söga, en alt gekk þó slysalaust, en við auðvitað blautir“. Ekki var gefist upp við svo búið því seinna um sumarið er hann staddur á Norðurlandi. „Aftakaregn af og til um daginn, fyrripartinn. - Mældi utan hafnar frá ströndinni, þar var svo mikill súgur að ólendandi var, en Pjetur Sveinsson var í landi og færði línuendan og veifurnar. Jeg hafði regnhlíf í bátinum!“ Um vorið hafði Jón þó búið sig vel fyrir sumarið því hann „Keypti Gumistígvél hjá Lárusi á kr. 23.00“⁽⁴⁴⁾.

Sjómælingakort Jóns eru ennþá til hjá Vita- og hafnamálastofnun⁽¹⁾ þótt einhver séu glötuð⁽³⁴⁾, a.m.k. þeirri stofnun. Sjókortin eru oftast í mælikvarðanum 1:2000, teiknuð á þykkan pappír og

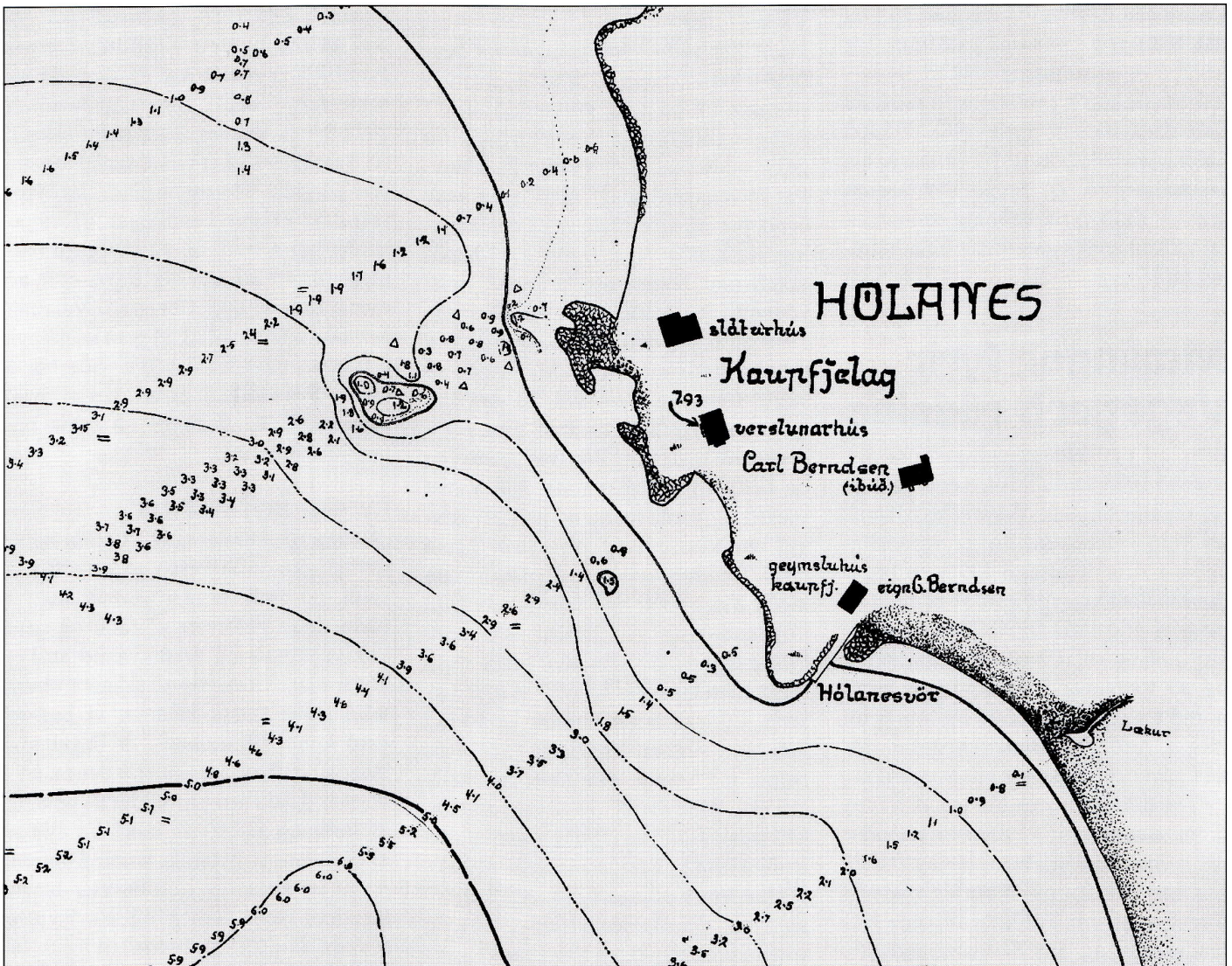
lituð að nokkru leyti. Sum þeirra eru afar falleg og hefur starfsfólk látið innramma nokkur þeirra og hengt þau til prýði á vegg í herbergjum sínum og í fundarsal. Þau eru nákvæmlega unnin, rétt eins og Th. Krabbe bendir á í tilvitnun hér að ofan, og reynast hár-nákvæm þegar þau eru í dag borin saman við ný kort⁽³⁴⁾. Til er kladdi hjá Vita- og hafnamálastofnun með upp-talningu á kortum embættisins⁽³⁴⁾.

Mælingar fyrir Skipulagsnefnd ríkisins

Eins og áður segir gerðist Geir G. Zoëga vegamálastjóri árið 1918, en hafði árið 1917 gegnt embætti aðstoðarmanns Th. Krabbe landsverkfræðings. Jón Víðis réðst til starfa hjá Zoëga árið 1922 þegar verki hans við hafnamælingar lauk. Að vísu ekki strax við vegamælingar, heldur við mælingar og kortagerð af skipulagsskyldum stöðum fyrir skipulagsnefnd kauptúna og sjávarþorpa. Í henni sátu á þessum árum Geir G. Zoëga vegamálastjóri (árin 1918-1956), Guðmundur Hannesson (1866-1946) prófessor, og Guðjón Samúelsson (1887-1950) arkitekt og húsameistari ríkisins (árin 1919-1950). Jón Víðis þekkti þessa menn vel. Árið 1934 leysti Emil Jónsson (1902-1986) verkfræðingur og vitamálastjóri (árin 1937-1944 & 1949-1957) Guðmund af í skipulagsnefnd. Lög um skipulag kauptúna og sjávarþorpa voru samþykkt árið 1921 og giltu til ársins 1964 með umtalsverðum breytingum árið 1938, sem jafnframt tákna endalok

Skagaströnd

Gert af Jóni J. Víðis (mælt 1. til 6. ágúst 1919.)

Hluti korts sem Jón Víðis gerði af lendingunni á Skagaströnd árið 1919.

þessa tímabils. Lögin náðu með undan-
tekningum einnig til minni staða, en
annars til staða með 500 íbúa eða fleiri.
Þeir voru 16⁽⁵¹⁾. Sem dæmi um minni
staði má nefna Laugarvatn og Reyk-
holt. Með breytingunum 1938 var
Hörður Bjarnason ráðinn skipulags-
stjóri og Zóphónías Pálsson árið 1954.

Mælingar af skipulagsskyldum stöðum

Jón kortlagði flest kauptún og alla
kaupstaði landsins nema Reykjavík og
Vestmannaeyjar og „var það ákaflega
mikið nákvæmnisverk og bindandi
starf, það er óhætt að segja það“⁽⁴⁰⁾.
Um bæjamælingar sínar í 20 ár hefur
Jón annars þetta að segja: „Þegar ég
kom inn í okunnugan bæ og sá allan
þann húsafjölda, og allt það sem ég
vissi að ætti að mæla upp, þá alveg
blöskraði mér. Ég átti að mæla upp
hvert einasta hús, hverja einustu götu,
hverja einustu girðingu, hvern einasta

símastaur, hvert einasta niðurfall í
götunum...“⁽⁴⁰⁾.

Sumarið 1932 mældi Jón Sauðár-
króksbæ. Hann fór ásamt Geir G.
Zoëga og fleirum í bíl austur í Biskups-
tungur. Þaðan riðu þeir norður í Skaga-
fjörð með viðkomu í Hvítarvatnsskála
og komu að Mælifelli á fjórða degi. Þá
var bíllinn kominn þangað og hafði
verið farið með hann hringinn. Zoëga
notaði bíllinn fyrir norðan, en Jóni var
ekið út á Sauðárkrók. Í þessari ferð
höfðu þeir með sér mat í niðursuðudós-
um, tilbúna steik og súputeninga sem
Zoëga lagaði uxahalasúpu úr.

Kort Jóns frá þessum tíma eru öll til
hjá Skipulagi ríkisins í góðri umhirðu⁽¹⁾,
enda er ennþá gripið til þeirra þegar
önnur gögn hrökkva ekki til⁽¹⁰⁾. Þau eru
í mælikvarðanum 1:500 eins og kveðið
var á um í lögum, en skipulagskortin
1:2000. Zóphónías Pálsson vann
nokkru seinna sem mælingamaður í
áratug og bætti inn á kortin. Hann segir

Jón hafa unnið nokkuð að skipulags-
málum að vetrinum. Það kemur reyndar
fram í bók Páls Línal, Bæirnir byggj-
ast, að Jón hefur víða unnið að „upp-
kasti að fullkomnum skipulagsupp-
drætti“ og stundum gefið færi á fleiri en
einum valkosti. Guðmundur Hannesson
kemur iðulega á staðina til að glöggva
sig á aðstæðum fyrir skipulag. Áhuga
Guðmundar á skipulagsmálum virðast
engin takmörk sett. Þó kemur víða fram
í bók Páls að skipulagsnefndin annar
ekki eftirspurn, enda tóku hreppsnefnd-
armenn skipulagslögum greinilega
mjög vel þótt stundum hafi verið
ágreiningur um greiðslur⁽⁵¹⁾. Geir Agnar
Zoëga, sonur Geirs vegamálastjóra,
segir um 1:500 kortin að „telja megi
tröppurnar á þessum teikningum“ og að
„ætlast hafi verið til þess að mæla
mætti vegalengdir á kortinu“⁽⁹⁾. Þau eru
teiknuð með svörtu tússi á léreft sem í
dag er drapplitað og gefur frá sér súran
þef. Mörg kortanna eru falleg og hafa

starfsmenn látið innramma þau, líkt og hjá Vita- og hafnamálastofnun, og hengt á vegg stofnunarinnar til þýði⁽¹⁾. Yfirlit yfir kortin er að finna í ársskýrslu Skipulags ríkisins fyrir 1988⁽⁵²⁾. Jón hafði vinnuaðstöðu til þessa starfs hjá vegmálastjóra, en samkvæmt lögum greiddi ríkið fyrir helming vinnunnar og viðkomandi sveitarfélag hinn helminginn^(9,51).

Mælingar fyrir Vegagerð ríkisins

Eftir að embætti skipulagsstjóra var stofnað 1938 starfaði Jón nær eingöngu að vegamælingum. Vegamálaskrifstofan flutti heiman frá Zoëga vegamálastjóra í Arnarhvol árið 1930, en þegar dómsmálaráðuneytið gerðist of frekt til plássins árið 1954 fluttist hún á Laugaveg 114 og snéri bæði að Snorrabraut og að Laugavegi. Áhaldahúsið hafði portið á bakvið og neðstu hæðina þeim megin. Árið 1964 flutti skrifstofan síðan í núverandi húsnæði við Borgartún.

Af vegum þeim sem Jón mældi á fyrri árum sínum sem vegamælingamaður má nefna Sogsveg, Þrengslaveg (fyrsta mæling 1929) og Vatnsskarðsveg ásamt vegi um Fróðárheiði, um Búlandshöfða og um Skógarströnd^(32,9). Og verður nú sagt frá seinni mælingum.

Vestfirðir

Þegar Jón Víðis varð sjötugur var þess farið á leit við hann að hann héldi áfram störfum, en þá stóð yfir mikið átak í samgöngubótum á Vestfjörðum og gekk undir nafninu Vestfjarðaáætlun. Þar vó vegagerð þungt, enda margt eftir ógert þar og stór hluti vega enn ruðningsvegir, eða vegir lagðir með handverkfærum, börum, og í besta falli hestvögnum. Jón mældi því fram til ársins 1969 að hann varð 75 ára og var allan tímann heilsuhraustur. Má segja að vegir Jóns um Vestfirði frá þessum árum og fyrr hafi markað tímamót í vegagerð hérlendis. Jón var framsýnn og þetta voru bjartsýnisár. Allt virtist stækka og verða meira og það átti jafnt við um Vestfirði og aðra staði hér á landi. Vegirnir hans voru á þessum árum lagðir 8 m breiðir og í fallegum bogum um landið og yfir heiðar. Nú voru fylltar upp dældir sem áður hefði verið sneitt fram hjá og ár brúaðar af myndarskap. Líklega hefur enginn landshluti haft betri vegi en Vestfirðir árið 1969. Nefna má vegina yfir Dynjandisheiði (1959), Kleifaheiði, Hrafnseyrarheiði, Mikladal, Hálfán (1965), Gemplufallsheiði (1966), Breiðadalsheiði (1964), veginn um Kerlingarfjörð, Kjálkafjörð og fyrir Hjarðarnes (1965-1966) og veginn um Djúpið, en hann var kominn langleiðina inn í botn Skötufjarðar,

innanfrá, árið 1969. „Alla þá fjallvegi sem nú eru lagðir á Vestfjörðum nema Þorskafjarðarheiði hef ég ákveðið og mælt fyrir“ segir Jón í blaðaviðtali 1972⁽⁴⁰⁾. Á þessum árum mátti sjá allt að 8 jarðýtur (22 t) vinna saman og má rétt ímynda sér atganginn. Jarðýtur reyndust einkar heppilegar til vegagerðar hér á landi og voru vegagerðarmenn fljótir að átta sig á því eftir að menn komust upp á bragðið. Vélarnar hentuðu einkar vel til að gera sneiðinga í skriður, en þannig háttar víða hér á landi. Forvitnilegt er að heyra hvað Árni G. Eylands hefur að segja um jarðýtur árið 1950.

Fyrstu jarðýturnar

„Notkun beltatraktora með ýtum hefur reynzt svo mikilsverð nýjung hér á landi, að fátítt er. Jarðýturnar hafa á fáum árum gerbreytt aðstöðu og getu við vegagerð og framkvæmd margs konar mannvirkja. Þó að skammt sé um liðið síðan fyrstu vélarnar af þessari gerð komu til landsins, er þegar svo blandað málum um tilkomu þeirra, að í hugum flestra eru þær taldar til þess, er af stríði og herbúnaði flaut. En svo er ekki; fyrstu jarðýturnar komu á vegum friðar og ræktunar sem búvélar handa bændum, sem eðlileg og nauðsynleg nýjung í viðleitni þeirra til þess að rækta landið á hraðvirkan hátt og með miklum átökum.

Árið 1941 eru fyrstu skurðgröfurnar, sem ætlaðar eru til að vinna að framræslu vegna túnræktar, pantaðar, og koma til landsins vorið 1942. Er farið var að vinna með fyrstu gröfunni að framræslu í Garðaflóa við Akranes, kom fljótt til greina, með hverjum hætti vélaafl yrði notað til þess að dreifa hinum miklu ruðningum, sem upp úr skurðunum komu. Afréð Verkfæranefnd þá að kaupa beltatraktor með jarðýtu til þess að vinna þetta verk. Voru þá pantaðar tvær vélar af gerðinni International TD 9 með Bucyrus Erie jarðýtu 10' breiðri skástæðri (Bullgrader) með vökvalyftu. En þær komu ekki til landsins fyrr en um mitt sumar 1943. Aðra vélina tók Verkfæranefnd til sinna þarfa og tilrauna á vegum Vélasjóðs, en hin var seld Sigfúsi Öfjörð í Norðurkoti í Flóa. Var hugmynd Sigfúsar að nota ýtuna til þess að hefla þúfur af áveituegjum í Flóanum. Það reyndist vel framkvæmanlegt, en brátt kom í ljós, að

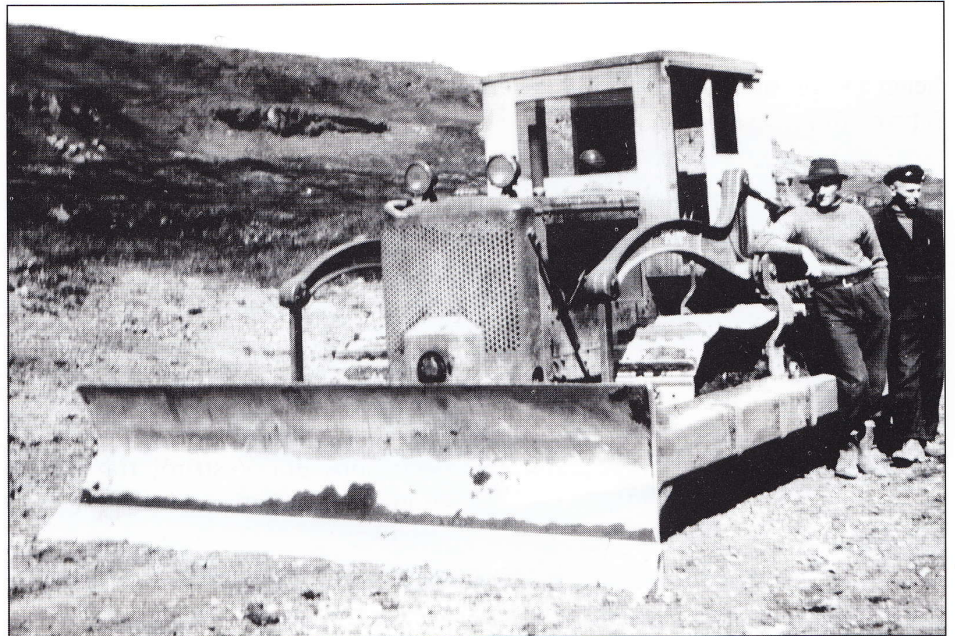
Jón Víðis og Geir G. Zoëga vegamálstjóri. Myndin er tekin 20. júní 1934.

önnur verkefni og álitlegri biðu ýtunnar við ræktun og vegagerðir.

Ýta Vélasjóðs tók til starfa í Garðaflóa 14. ágúst. Kom þegar í ljós, að vinnubrögð hennar voru hin beztu, er á varð kosið, bæði við að dreifa ruðningum og við að jafna þá sem ræktunarvegi. Um haustið 1943 var unnið með vélinni að vegagerð á Skorholtsmelum í Leirár- og Melasveit. Var lagður þar fyrsti vegarspottinn, sem gerður var með jarðýtu af íslenskum mönnum hér á landi. Sumarið 1944 vann þessi sama jarðýta að því að lagfæra farveg Hjaltaðalsár í Skagafirði til bjargar Hólaengi og var síðar seld Hólaskóla.

Þannig losnaði skriðan. Kapphlaup varð um að fá beltatraktora með jarðýtum, og fengu langtum færri en vildu; hefur svo verið til þessa [1949]. Á það jafnt við um vélar til ræktunarframkvæmda, vegagerðar og margvíslegra framkvæmda annarra. Árin 1943-'46 flytur SÍS inn 41 slíka vél og 33 1947-'48, og jafnframt því fara önnur fyrirtæki að flytja inn beltatraktora með ýtum. Auk þess eignast landsmenn töluvert af slíkum vélum frá Bandaríkjaher að stríðinu loknu. Þessi nýjung, sem stofnað var til í þarfir landbúnaðarins, varð fyrr en nokkrum gat til hugar komið orðin svo að segja óskarð fleiri atvinnuvega þjóðarinnar við ótrúlega margar framkvæmdir⁽⁵⁹⁾.

Eirík Eylands, sonur Árna Eylands, segir að vegurinn sam lagður var á Skorholtsmelum sumarið 1943 hafi

Ytri „Ásaþór“ og ýtustjórnarnir Ólafur Sigurðsson t.v. og Magnús Ólafsson.

verið um 500 m langur og legið milli Skorholts og Geldingaár. Þetta var tilraunaverkefni Vegagerðarinnar. Hannes Arnórsson mun hafa mælt fyrir veginum⁽⁶⁴⁾, en Jón J. Víðis fylgdist með árangrinum og var fljótur að tileinka sér nýjungarnar⁽⁶³⁾. Eirík vann sjálfur á ýtunni við þetta tækifæri og hafði reyndar einnig verið á henni í Garðaflóa fyrr um sumarið⁽⁶²⁾. Eirík telur að vegurinn yfir Vatnsskarð fyrir norðan hafi verið fyrsta stóra verkefnið sem unnið var með jarðýtum og hafi menn þá verið að fóta sig áfram með hina nýju tækni. Jón minntist þessa reyndar gjarnan þegar ekið var um Vatnsskarð⁽¹⁾.

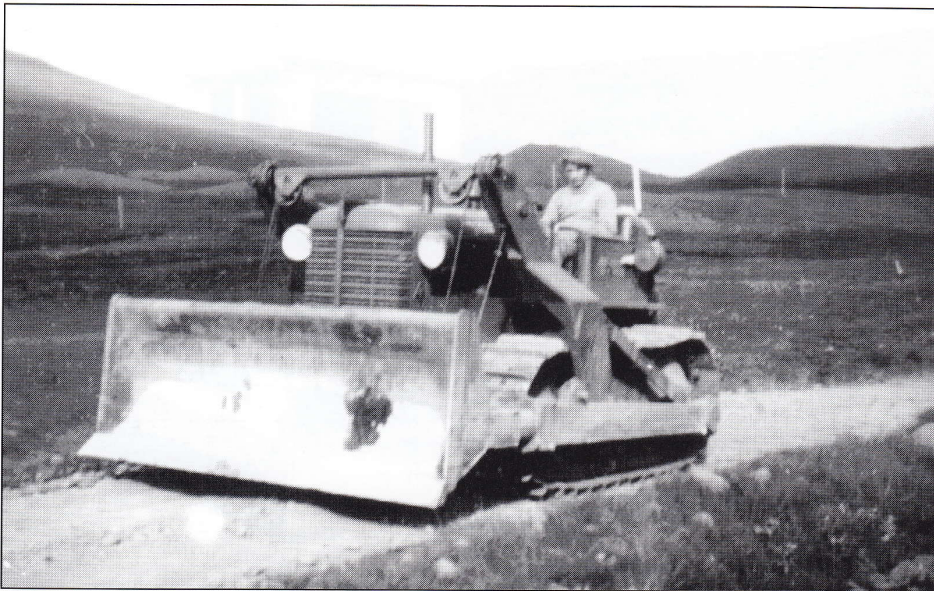
Vélin sem vann fyrir Vegagerðina 1943 var í eigu Verkferanefndar⁽⁵⁹⁾. „Vegagerð ríkisins fær fyrstu skurðgröfu sína búna mokstursskóflu 1943 og fyrstu jarðýtuna 1944, hvort tveggja fyrst og fremst að fordæmi Verkferanefndar. Er auðvelt að upplýsa það greinilega, svo að ekkert fer þar á milli mála“⁽⁶¹⁾. Annars staðar kemur fram að Árni telur Vegagerðina hafa eignast þrjár ýtur árið 1944⁽⁶⁴⁾.

Aftur um fyrstu jarðýtunnar

Th. Krabbe segir á örlítið annan hátt frá fyrstu ýtunum í hinu stóra ritverki sínu

Vestfjarðavegur hjá Botnshesti árið 1959. Fjórar ýtur að vinnu.

Fyrsta ýtan sem kom í Vatnsskarðsveg í ágúst 1943. Ýtustjóri er Magnús Magnússon.

frá árinu 1946. Hann var þá kominn til Kaupmannahafnar og tengslin rofin milli landanna vegna stríðsins. Krabbe hafði því ekki nákvæmar heimildir og ber því að líta á frásögn Árna G. Eylands sem hina réttu. Bók Krabbe er vel þekkt meðal vegagerðarmanna og er því rétt að birta kaflann um fyrstu ýturnar úr henni. „Indtil 1943 havde Direktoratet disponeret over 19 Vej-høvle, hvoraf dog de 7 var stærkt slidte. Men i August det Aar kom der 3 Stk. 10 ts Bull-dozer's fra Amerika, som Tillæg til de 6 ældre af samme Type, som havde været i Brug i nogle Aar. I Oktober 45 kom yderligere 3 Bull-dozer's og 4 Gravemaskiner til Jordarbejde, og

saa manglede endnu 6 Gravemaskiner, 13 Bull-dozer's samt 3 kombinerede Bull-dozer's og Gravemaskiner, som alle ventes i Løbet af Vinteren tillige med 2 engelske Blandemaskiner til Tjærbeton“⁽⁶⁰⁾. Krabbe bendir á að þegar stríðið byrjar og stríðsframkvæmdirnar hefjast hækki laun og vöntun verði á vinnuafli. Því verður þessi þensla á vélakaupum landsmanna.

Aðstoðarmenn

Jón hafði að jafnaði tvo aðstoðarmenn við mælingarnar og voru ungir systrasynir og systradætrasynir hans með honum hver á fætur öðrum. Þetta voru Sigurður Haukur Sigurðsson kennari

(1938-1946), Þorvaldur S. Þorvaldsson arkitekt (1944-1957), Jakob Hálfðanarson tæknifræðingur (1956-1965), Már Viðar Músson sálfræðingur (1962-1969), Jón Grétar Hálfðanarson eðlisfræðingur (1964-1967) og Nikulás Úlfar Músson arkitekt (1967-1972) auk nokkurra sem störfuðu um skemmri tíma. Einnig störfuðu með Jóni margir fleiri piltar, skyldir sem óskyldir. Nefna má Jóhann Skaptason sýslumann (1925-1927), Þorvarð Örnólfsson lögfræðing, bræðurna Geir Agnar fv. frkvstj. Ísaga (1930-1936) og Gunnar endurskoðanda Zoëga, Geir U. Fenger verslunarmann, Svan Sveinsson lækni og bræðurna Áka lögfræðing og þingmann og Ásgeir málarameistara Jakobsyni.

Starfið og allt sem því fylgdi var ómetanlegur skóli fyrir piltana og markaði viðhorf og lífsstarf margra þeirra. Til marks um það sagði Jón Grétar Hálfðanarson, einn mælingamanna, þannig frá þegar Verkfræðingafélag Íslands sæmdi hann heiðursmerki fyrir störf sín árið 1989: „Þó heiður eins og mér er veittur hér í kvöld sé mikilsverður og sé mér mikil hvatning, þá er það hverjum manni enn mikilvægara að vera sjálfur sáttur við líf sitt og starf, - að vera sjálfur ánægður að kvöldi með dagsverkið, óháð hrósi og álit annarra. Þessa lífsspeki lærði ég af Jóni Víðis, landmælingamanni, móðurbróður mínum“⁽³¹⁾. Eins og fram hefur komið eru tveir aðstoðarmanna Jóns arkitektar,

Mæling brúarstæðis við Ölfusá árið 1944. Frá vinstri talið: Aðstoðarmennirnir Sigurður Haukur Sigurðsson og Geir Fenger, Ágúst Böðvarsson mælingamaður, Gunnar Ágústsson, Jón Víðis og Jón Ingvarsson vegaverkstjóri.

þeir Þorvaldur S. og Nikulás Úlfar, en Jakob er vegtækniþráðingur og starfar enn hjá Vegagerðinni. Það eru vafalaust áhrif sem rekja má til Jóns Víðis. Ekki má skiljast svo við aðstoðarmenn að þess sé eigi getið að Haukur mældi fyrir Vegagerðina í 50 ár, eða frá 1938 til 1987. Þá hélt Már Viðar áfram að mæla í sex ár fyrir Vegagerðina eftir að Jón Víðis hætti störfum.

Geir U. Fenger er ákaflega hlýtt til Jóns. „Jón lét okkur strákana teikna gróðurfar inn á Íslandskort á kvöldin til að hafa ofan af fyrir okkur. Ég man eftir sumrinu þegar við mældum upp Hvammstanga. Sunnudag einn hjólaði Jón Víðis með okkur í Borgarvirki. Það var stórkostleg ferð. Hann gerði þetta fyrir okkur strákana og gerði það með reisu. Ég kom að Borgarvirki í fyrra og stórkostlegar minningar rifjuðust upp“⁽²⁵⁾.

Þegar Jón Víðis hóf störf hjá Vegagerðinni árið 1922 var hún til húsa á Túngötu 20, heima hjá Geir G. Zoëga. Geir Agnar Zoëga var þá aðeins 3ja ára, en man eftir sér hlaupandi inná skrifstofu til Jóns frá þeim tíma. Hann segir Jón ætíð hafa verið góðan vin sinn. Það var einmitt frá Túngötu 20 sem Sprengisandsferð Jóns og félaga hófst árið 1933. Þaðan lá leiðin upp Bankastræti og vakti ökuferðin athygli bæjarbúa, ekki síst hin stóra regn- og sólhlíf Jóns sem margir þekkja. En það er önnur saga. Hitt má koma fram hér að Jóni var alla tíð einstaklega hlýtt til Geirs G. Zoëga. Þeir þéruðust ætíð eins og þá var siður⁽⁹⁾.

Geir Agnar segir frá því að Geir faðir sinn hafi hvatt Jón til að ferðast á sunnudögum. Hann man eftir því er þeir mælingamenn riðu um sveitir sem þeir áttu annars ekki erindi um. Jón hélt þessu við alla tíð þótt ekki yrði það á hverjum sunnudegi. Hann hafði óseðjandi áhuga á landinu og allir aðstoðarmenn hans geta sagt sögur af könnunarferðum af þessu tagi. Jón skrifar föður sínum frá Þingeyri 26. ágúst 1936. Þar segir m.a.: „Goðafoss kemur hjer í nótt kl. 12 á suður leið og með honum sendi jeg böggul af óhreinum þvotti. Í bögglinum er líka dós með bláberjum. Við fórum í berjamó á sunnudaginn var, hjer inn í fjörð, fórum á mótorbáti klukku tímaferð, með fjölskyldu oddvitans hjer (sonur hans aðstoðar okkur við mælinguna) og fjölskyldu kaup-

Þorvaldur Örnólfsson mælir fyrir Krísuvíkurvegi sumarið 1946.

manns eins. Annars var þarna krökkt af fólki í skógarbrekkunum“⁽⁵³⁾. Geir Agnar var einnig með í berjaferðinni.

Það gefur auga leið að stundum var gantast á ferðalögunum. Jón tók það snemma í sig að neyta ekki smjörlíkis sem viðbits. Á árunum eftir seinna stríð var smjör skammtað og stundum brugðið á það ráð að setja smjörlíki á brauð. Eitt sinn sem oft var þeim Jóni, Sigurði Hauki og Þorvaldi S. boðið til matar á sveitabæ og var smjörlíki á borðum. Haukur og Þorvaldur settu smjörlíki á rúgbrauðið, en Jón borðaði sitt þurrt. Þegar út í bíl kom segir Haukur: „Mikið var gott smjör á

þessum bæ“. „Já, það var eitthvað svo mikið rjómaþagð af því“, bætir Þorvaldur við. Það er ekkert sem heitir, Jón hrekkur við og segir hátt og gnellt: „Ha, hvað segið þið, var þetta smjör?“. Frændur bíta höfuðið af skömminni og bæta við: „Já, já þetta fína smjör“^(11,12).

Leitin að hentugu vegastæði

Vegamælingarnar fóru þannig fram að byrjað var á því að ganga um væntanlegt vegstæði með staðkunnugum og vegaverkstjóranum. Nær ætíð var leitað til bænda og stundum til mjólkurbílstjóra, en þeir gátu sagt til um snjóalög. Við erfiðar aðstæður gat þurft að fara æði margar ferðir til að finna hentugt vegstæði⁽³⁵⁾ og var þá stundum riðið. Þetta átti við um Vestfjarðahálendið eins og Jón kallaði leiðina úr Vatnsfirði yfir í Arnarfjörð oftast. Sú leið liggur upp Peningsdal, um Helluskarð, fyrir botn Geirþjófsfjarðar, um Dynjandisheiði og niður í Dynjandisvog. Það lá ekki alltaf ljóst fyrir hvar skyldi fara með vegi. Ýmislegt var rætt og ritað um vegstæði á Vestfjörðum. Gísli Jónsson (1889-1970) alþingismaður fékk þá hugmynd eftir að hafa flogið yfir Vestfjarðahálendið að ekki þyrfti annað en fara yfir það með veghefli og síðan mætti gera spotta ofaní firðina⁽¹⁾. En reyndin varð önnur þegar til kastanna kom. Þegar vegurinn yfir Dynjandisheiði var tilbúinn árið 1959 þótti vel

Mikið safn ljósmynda liggur eftir Jón Víðis. Það er ekki síst vegna þess að hann safnaði sérstaklega myndum af brúm og ræsum. Þá var venjan að hafa mann með á myndinni til að hægt væri að átta sig á stærð mannvirkisins. Hér er það Jakob Hálfðanarson sem er mælikvarðinn.

Í leit að vegstæði árið 1953. Á leið upp úr Vatnahvilti ofan Geirþjófsfjarðar þar sem Vestfjarðavegur er nú. Með Jóni í för er mágur hans, Jóhann Skaptason sýslumaður á Patreksfirði.

hafa tekist til með vegstæði. Vegurinn liggur í fallegum bogum yfir heiðina. Hann var einnig sérkennilega rauður á litinn, en ofaniburður var sóttur í botn-

lög stöðuvatns í Vatnahvilti á heiðinni. Eftir þá uppgötvun fundust við leit gamlir vatnsbotnar uppi á fleiri heiðum fyrir vestan. Þótti gott að þurfa ekki að aka með ofaniburðinn upp brekkurnar.

Um veginn yfir Vestfjarðahálendið hafði Sigurður Jóhannsson vegamálastjóri þetta að segja: „Jón var teiknari af guðs náð og gat á skammri stund rissað landslag eftir minni þegar rætt var um legu vegar. Skýrslur sínar og áætlanir prýddi hann oft slíkum teikningum sem sýndu legu vegar í landslaginu og minnst ég þess ekki að hafa séð aðra mælingamenn eða verkfræðinga leika slíkt eftir. Næmleiki Jóns fyrir línunum og formi gerði honum auðvelt að átta sig fljótt á því hvar veglína færi vel í landslagi og bera margir vegir þess glögg merki eins og t.d. Vestfjarðavegurinn um Dynjandisheiði“⁽²²⁾.

Með Dynjandisheiði var síðasta farartálmanum á milli höfuðborgarinnar og Ísafjarðar rutt úr vegi. Ánægju manna með nýja veginn er vel lýst í einlægu ljóði Guðmundar Inga Kristjánssonar skálds á Kirkjubóli í Bjarnadal í Öfundarfirði⁽⁵⁰⁾. Kvæðið var flutt við vígslu vegarins sem jafnframt var vígsla vegasambands milli landshluta. Vígslan fór fram í vinnubúðum vegagerðarmanna sunnarlega á heiðinni. Jón Víðis og Sigurður Jóhannsson vegamálastjóri voru viðstaddir. Verkstjórar voru Þorsteinn Ólafsson sem vann að norðan og Magnús Ólafsson⁽⁶⁵⁾ í Vestur-Botni sem vann að sunnan. Jón nefndi staðinn sem vinnuflokkarnir mættust á Þröskuld.

Mælingarnar

Þar sem enginn vegur var fyrir, eða aðeins ruðningsvegur, þurfti að leita víða að hentugu vegstæði. Svo dæmi sé tekið var leitað í nokkur sumur áður en ákveðið var að fara yfir Dynjandisheiði, en tíminn notaður á meðan til að leggja vegi í byggð. Þegar leið fór að taka á sig mynd var litlum trétittum (Víðis-tittum) sem blaði hafði verið stungið í endann á komið fyrir á hæstu þúfum svo þeir sæjust vel. Tittirnir voru færðir til þangað til kominn var líkleg veglína. Á þessu stigi komu handhallamælarnir sér vel þegar farið var bratt, t.d. í sneiðing. Reynt var til þrautar að hafa ekki meiri halla á vegi en sem nam einum á móti tíu (1:10 eða 10%). Í einstaka tilfellum varð það gott að heita þótt brattinn væri allt að 1:8 (12%). Í Austmannsfalli í Dagverðardal varð örstutt brekka 1:6 (15-16%), en bílstjórar þungra flutningabíla kusu það heldur en einn sneiðinginn í viðbót með tilheyrandi beygjum sem drógu úr hraða bílanna. Þetta viðhorf þeirra átti bæði við sumar- og vetrarfærð, en gat ekki gengið í löngum brekkum.

Síðan var línun mæld þannig að tréhælum (þollum á Vestfjörðum) var stungið í jörðu með 20 m millibili. Þrír menn gengu línuna með rauðar og hvítar mælingastikur. Jón gekk fremstur með númeraða hælana í fanginu. Á milli hans og næsta manns var 20 m snúra strengd. Þriðji maður, sá yngsti, stóð síðan 20 m aftar með sína stiku við næst síðasta hæl. Þannig gat Jón fundið beina línun með því að bera hinar tvær stikurnar saman. Síðan var notuð fráviksaðferð í beygjum og ef frávikðið passaði ekki varð að byrja beygjuna uppá nýtt. 1 m frávik gaf beygju með 400 m radíus. Reynt var að hafa beygjur ekki krappari en það, þótt landslag yrði að sjálfsögðu oft að ráða. Algengt var að gera beygjur með 50 cm frávik (800 m radíus), en þær þótti gott að aka.

Þá var línun gengin og hallamæld. Vegavinnuflokkurinn var stundum kominn á staðinn og var þá fenginn fjórði maður að láni úr flokknum. Í löngum mælingum hélt Jón áfram að setja út línuna með nýja aðstoðarmanninum og vegaverkstjóranum, en frændurnir hallamældu á eftir. Yngsti frændinn var þá stangarmaður. Lesið var af stönginni á 1 cm eða 5 cm bilum.

Að lokum gekk Jón línuna með vega-

Vestfjarðavegur

Vegir hækka, vegir lengjast,
vegum nýjum héruð tengjast.
Réttir ungur aðra hönd
Ísafjörður Barðaströnd.

Þar sem Mjólka magn sitt breiðir
mönnnum opnast nýjar leiðir,
yngist sál og auðgast jörð
eftir nýja vegagjörð.

Hér er brautin byggð af snilli,
bræðravegur sýslna milli.
Stendur opin auð og greið
Ísfirðingum suðurleið.

Þeir sem luktust áður inni
aka nú í gleði sinni
þar sem urð og eggjagrjótt
áður þreyttu sáran fót.

Hér er furðu fagur vegur
ferðamönnum ævinlegur
þar sem áður enga slóð
útigönguklaufin tróð.

Vel sé þeim sem verkin unnu,
vegarúnir sínar kunnu,
lyftu byggðum okkar af
einangrunar galdrastaf.

Nú skal fagna nýjum vegi,
nýrri sókn með hverjum degi,
láta vesturfirði fá
frama þann sem vöð er á.

Guðmundur Ingi Kristjánsson

verkstjóranum og gjarnan ýtumanni. Þeir ákváðu veghæðina á staðnum með því að staldra við hæla og ákveða í sameiningu hvaða veghæð væri eðlilegust á þeim stað, hver hún mætti vera mest og hver minnst. Þessar upplýsingar komu síðan að góðu gagni við teikningu veglínunnar á mælingablöðin, en sú vinna fór yfirleitt fram á borðinu í matarskúrnum að kvöldi. Hæðaseðlar, með hæð vegar frá jörðu við hæl, voru að lokum afhentir vegaverkstjóra. Vegaverkstjórnir settu síðan út hæðirnar með vegstikum. Á áratugunum eftir stríð komust 300 m fyrir á hallamælingablöðunum og það sama á hæðaseðlana.

Ef ekki átti að nota mælinguna (línuna) strax var gengið frá hælunum fyrir veturinn. Í mýrum var stungið torf með stunguspaða í línunni framan við hælinn og lagt á hvolf yfir hælinn. Þessa hæla mátti finna eftir áratugi. Ef náðist í steina var þeim raðað kringum hælinn. Þá mátti finna gatið þótt hælinn hyrfi. Á hundrað metra bilum var skorið númer í hælana því blýantsstafir vildu mást út. Urðu margir mælingamenn flinkir í útskurði og enginn mælingamaður var til sem ekki hafði hníf í vasanum. Var þá t.d. skorið 5,9 og táknaði 5 km og 900 m. Næsti skorni hæll hafði 6,0 o.s.frv.^(1,11,12,13,16,29,31) Mælingamenn muna að allir hælir fundust á Laxárdalsheiði eftir meira en tvo áratugi⁽¹²⁾. Árið 1974 var mæld lína yfir Fljótsheiði, en fé fékkst ekki svo leggja mætti veginn. Í maí 1995 mátti enn ganga að hælunum vísun og lesa á þá útskornu⁽¹⁾.

Annars konar vegagerð

Vert er að minnast sérkennilegrar vegagerðar af öðru tagi. Íslendingar þekkja ruðningsveginn, þennan sem liggur lægra en landið. Hann er nú einkum að finna í óbyggðum og mörkuðu hjólför frumherjanna gjarnan fyrstu sporin. En til að koma Ströndum norðan Bjarnarfjarðar í vegasamband fyrir takmarkað fé ákvað Jón að láta ryðja veg norður Bala, um Spena, fyrir Byrgisvíkurfjall og Veðileysukleif, um Veðileysufjörð, Kúvíkurháls, og inn að Djúpuvík. Þaðan lá nær tilbúinn vegur að Eyri í Ingólfsfirði. Þeim sem að verkinu komu er minnisstætt þrekvirki Baldurs ýtumanns Sigurðssonar frá Klúku þegar hann lagði veg um Veðileysukleif sem þótti ófær. Leiðin var brúuð trébrúm

Mælingamenn að störfum á Dynjandisheiði árið 1957. Frá vinstri: Svanur Sveinsson stud. med., Jón Víðis, Jakob Hálfðanarson og Guðmundur Guðnason.

sem gerðar voru að mestu leyti úr reka- viði af svæðinu og byggðar af hagleiksmönnum úr hópi vegagerðarmanna⁽³⁵⁾. Brýrnar standa á grjótkláfum beggja vegna árinna⁽³⁹⁾. Vegaverkstjórnir voru Þorsteinn Ólafsson kennari og Ásgeir Kristmundsson frá Grundarfirði. Þetta var á árunum 1962-1964. Svo mikill var hugur í mönnum á þessum árum að Jón fékk bóndason í Ófeigsfirði til að flytja sig og sína menn ásamt Þorsteini alla leið að Dröngum. Þar var þeginn næturgreiði af Kristni bónda, Önnu konu hans og börnum þeirra. Frá Dröngum var gengið næsta dag alla leið í Ófeigsfjörð og vegstæði kannað. Komið var myrkur þegar í Ófeigsfjörð var komið, en þar beið göngumanna

einhver fjölbreyttasta máltíð sem menn muna. Þar var selkjöt á borðum, alla vega framreitt, alls lags fuglar og kjöt af búsmalanum^(1,29). Seinna fluttu Kristinn og Anna að Seljanesi við Ingólfsfjörð. Mælingamönnum er enn í fersku minni hrefnusteik sem þeim var boðin þar og var hreinasta afbragð^(1,12,13). Kristinn hafði sjálfur veitt hrefnuna.

Aðbúnaður

Langoftast var tjaldað stóru, þungu og botnlausu vegagerðartjaldi. Sofið var á beddum sem þykkar bólstraðar dýnur voru lagðar á. Segldúkur var hafður á jörðinni á milli þeirra. Beddana mátti leggja saman í flutningum milli staða. Jón var mjög nákvæmur með sitt rúm

Brúargerð við Skarfadalsá á Strandavegi í Veðileysufirði árið 1966. Ýtan kemur með tré til að leggja á milli grjótkláfanna.

Dæmigerðar vinnubúðir vegagerðarmanna á sjötta áratugnum. Nokkur tjöld og eldhússkúr sem settur var saman úr flekum. Myndin er tekin í Krossgiljum á Hjallahálsi á Vestfjarðavegi árið 1953. Willis jeppinn sem var farartæki Jóns Víðis í mörg ár stendur við búðirnar.

og hafði sérstakar kúnstir frammi við það. Hann lyfti höfðalaginu nokkuð hátt upp og sömuleiðis fótunum. Þannig svaf hann í boga og alltaf á bakinu. Jón hafði sinn sængurfatnað með á ferðalögum, en aðstoðarmenn ýmist sængur eða svefnpoka^(1,11,16). Jón kunni ekki við vegavinnuskúrana nema mælingamenn hefðu skúr fyrir sig. Þá mátti ráða háttatíma, fótaferðartíma og hitastigi.

Verkaskipting var viðhöfð þegar tjald var tekið upp að morgni. Pakkaði hver fyrir sig, en síðan kom það í hlut bílstjóra að raða í bílinn og mátti engu skeika, enda farangur mikill og pláss aldrei meira en rétt nóg. Yngri aðstoðarmaðurinn rétti kofort og pinkla. Þá var Jón laus og frekar en hafast ekkert að gekk hann af stað „til að flýta fyrir“^(1,16).

Stundum var gíst á sveitabæjum og oft var greiði þeginn. Urðu mælingamenn oft fegnir að koma í hús að ræða við fólk og fá lagaðan mat eftir langar úti-verur. Jón vildi alltaf borga fyrir sig og sína menn, en oft gekk illa að fá heima-fólk til að taka við greiðslu. Þá greip Jón gjarnan til þess ráðs að stinga peningi að börnum ef þau voru á heimilinu, en bók að húsráðendum. Þannig eignuðust margir ferðasögu Ebenezer Henderson.

Löguð og framborin máltíð gat af skiljanlegum ástæðum verið langt undan. Stundum leiddi það til þess að menn voru svangir, því vinnan gekk fyrir öllu. Þegar þannig háttaði var borðað vel um tíuleytið að morgni, en nesti tekið með á gönguna til að borða um daginn. Kvöldverður var þá snæddur um átta- eða níuleytið á kvöldin. Jón hafði alltaf matarkassa með á ferðum auk gaseldavélar. Í kassanum var þurrkaður og niðursoðinn matur. Þannig var oft löguð ágæt máltíð úr fiskibolludós og kartöfludufti, eftir að það fékkst. Sósa var þá löguð úr soðinu og tómatsúpudufti. Urðu sumir aðstoðarmenn skollans ári glúrnir við þessa matargerð. Þegar Einar Magnússon rektor lýsti í útvarpi um miðjan sjöunda áratuginn ferðalagi því sem hann og Jón fóru ásamt fleirum yfir Sprengisand, fyrstir manna á bílum, sagði hann frá þessari aðferð við matargerð. Hann kvað sannað að þeir sem hefðu lagað mat fyrir vegagerðarmenn við þessar frumstæðu aðstæður yrðu gæfumenn í lífinu^(1,19). Eitt sinn er ungur frændi spurði að því á langri göngu hvort ekki kæmi bráðum að mat, benti Jón honum á að gott væri að venja sig á að verða ekki þyrstur fyrr en kæmi að næsta læk⁽¹⁾.

Þegar að var nálægt vegavinnuflokki var borðað í mötuneyti í eldhússkúrn-um. Jón var ekki alltaf vinsæll hjá ráðskonum því hann kom nánast alltaf of seint í mat. Til er saga af því að er Jón mætti með sína menn of seint í matinn, sem endranær og ráðskona gerði sig líklega til að skammast, hafi Jón sagt við hana: „Viltu ekki heldur koma út að kíkja á tunglið?“ Hafði Jón þá stillt apparatið þannig fyrir utan að þegar litið var í það sást mánninn í tuttugufaldri stækkun⁽³¹⁾.

Jón hóf sjaldan vinnu fyrir kl. 9 að morgni, en vann hins vegar fram í myrkur. Mælingamenn höfðu iðulega ekki undan að vinna fyrir jarðýturnar. Og þá var unnið 14-16 tíma á dag, en aldrei skrifaðir fleiri en 10 tímar. Aðstoðarmaður spurði hví greiddir væru færri tímar en unnir væru og fékk það svar að hann væri að vinna fyrir föðurlandið⁽¹⁾. Jón tók snemma upp á því fyrirkomulagi að vinna lengi frameftir. Zoëga vegamálastjóri hafði sama hátt á. Þegar aðrir voru farnir heim voru þeir eftir Zoëga og Jón. Þannig fengu þeir meira næði til að sinna því sem beið þeirra. Þeirra vinnu lauk ekki fyrr en bunkinn á borðum þeirra tæmdist. Jón og Zoëga náðu vel saman þarna og þurfti Jón að leysa úr mörgu fyrir

Zoëga, enda vel til þess fallinn og ekki aðrir á staðnum til þess ⁽⁹⁾. Unnið var nær alla daga. Stöku sinnum brugðu menn þó undir sig betri fætinum hluta úr sunnudegi og þáðu matarboð, skoðuðu sig um, eða tíndu krækiber sem send voru suður til fjölskyldnanna til sultugerðar. Úthald gat verið mánuður, var lengra fyrstu áratugin, en styttist þegar bílar og vegir löguðust.

Í rigningu voru notaðar olúkápur áður en rafsmaðar gúmmíkápur komu til sögunnar. Vildu þær leka á saumunum. Heldur hægði á mönnum í regnfötunum því þau hleyptu ekki út raka svo menn urðu blautir innanfrá. Jón gerði sjálfur skálmur úr vatnsheldu efni með hönkum úr sama efni að framan og aftan sem buxabeltið var þrætt í gegnum. Jón skrifaði foreldrum sínum 5. júlí 1916 úr tjaldi við Bergá hjá Hólum í Nesjasveit: „Eg bað Siggu að kaupa mér efni í skálmur, úr lérefsti, eg ætla að bera í þær svart, Sigga saumar, þá þarf eg líka að fá áburðardósina, sé nokkuð eftir, annars nýja“. Þann 18. ágúst er Jón staddur á Akureyri og skrifar þá: „Líst vel á skálmarnar, nema of þykkt í þeim. - Nonni“ ⁽⁵³⁾. Þessar skálmur voru svolítið þúkó og gekk ekki of vel að fá yngri mennina til að klæðast þeim í byrjun.

Skófatnaður var af ýmsu tagi. Jón átti leðurgönguskó, en þeir voru dýrir og menn áttu þá yfirleitt ekki, heldur gengu í götuskom eða strigaskóm, þegar þeir fóru að fást. Stígvél voru mikið notuð og tékknesku gúmmíklossarnir sem þóttu léttari til gangs. Jón gekk ýmist í brúnum fötum, en hann lét sauma sér tvenn slík eftir að hann komst yfir stranga af efni á skömmtunarárúnum eftir stríð, eða í sportfötum sem voru hnébuxur, götuleðurskór, sportsokkar, skyrt, bindi og léttur jakki við. Það varð mikill léttir fyrir mælingamenn þegar léttar vatnfóðraðar nælonúlpur komu í búðir uppúr 1960 og hægt var að leggja þeim þungu og ekki að öllu leyti hlýju Álafossúlpum.

Það kom fyrir að aðstoðarmenn kveinkuðu sér vegna kulda á höndum og nefndu vettlinga. Jón sagði þá „þetta venst“. Sjálfur sást hann aldrei með vettlinga eða hanska, enda handheitur vel og skrifaði úti eftir að aðrir voru króklöppnir. Þetta er góður eiginleiki mælingamanns, enda þarf hann að skrifa úti í misjöfnu veðri ^(1,16,31).

Farartæki og ferðalög

Fyrstu áratugin notaðist Jón við hesta og almenningsfarartæki, svo sem rútur

og skip, á ferðum sínum. Þá var einnig gengið mikið. Þegar bílar fóru að koma var iðulega þegið far með þeim sem á annað borð voru á ferðinni. Þetta fyrirkomulag hefur líklega gengið bærilega á meðan Jón vann við kortagerð af höfnum og bæjum, enda verið lengi á sama stað ⁽⁹⁾. Um vegamælingarnar gegndi öðru máli. Nokkru fyrir stríðslok eignaðist Vegagerðin nokkra Willis herjeppa með blæjum. Jón fékk slíkan til umráða. Þetta voru að sjálfsögðu afar heppileg farartæki fyrir íslenskar aðstæður eins og þær voru þá. Hinu tekst hvorki að leyna né gleyma, að bíllinn sá vildi fyllast af ryki ⁽¹¹⁾. Árið 1946 var jeppinn yfirbyggður, en hann var þröngur og kerru þurfti fyrir farangurinn ⁽⁵⁸⁾. Árið 1956 fékk Jón innflutningsleyfi fyrir Rússajeppa. Það voru skömmtunarár og fékk ekki hver sem vildi. Vegagerðin sótti einnig um leyfi fyrir jeppa, en fékk ekki. Jón keypti bílinn og seldi síðan Vegagerðinni fyrir sömu upphæð. Innflutningsleyfi gengu kaupum og sölum á svörtum markaði á þessum tíma. Jeppinn var yfirbyggður hér og var af gerð sem menn þekkja enn þann dag í dag. Þessi bíll var góður ferðabíll og hentaði íslenskum vegum einkar vel vegna þess hve þýður hann var og rúmgóður. Bílar þessir biluðu

Slóði ruddur í Mjóafirði í Ísafjarðardjúpi utan við Hörgshlíð á Vatnsfjarðarvegi. Á eftir ýtunni kemur Rússajeppinn sem þjónaði Jóni Víðis og mönnum hans í átta ár frá 1956. Jakob Hálfðanarson situr undir stýri en Kristleifur Jónsson og Már Viðar Mátsson, höfundur þessarar greinar, fylgjast með. Myndin er tekin árið 1962 eða 63.

Mælingaflokkur Jóns Víðis ferðaðist á Volvo Laplander árin 1964 - 1967. Á myndinni er Jón Grétar Hálfðanarson að hlaða Laplanderinn. Tvö síðustu ár sín við vegamælingar notaði Jón Ford Bronco jeppa sem hann átti sjálfur.

ekki mikið fremur en Willisinn, ef rétt var á haldið, enda gerðir fyrir hernað.

Árið 1964 voru frjálsari tímar. Vega-gerðin keypti nokkra lengda Willis jeppa sem voru heldur leiðinlegir í akstri. Fjaðrabúnaðurinn réði ekki við lenginguna. Jón og aðstoðarmenn hans kusu heldur Volvo Laplander eftir prufutúr. Hann hentaði vel fyrir mælingamenn, enda kraftmikill og rúmgóður. Aftursæti vantaði þó í bílinn og var nú gripið til þess ráðs að setja aftursætið úr Willis jeppanum í Volvoinn handa yngri aðstoðarmanninum. Í einstaka tilvikum var sofið í Volvonum þegar veður eða aðstæður hentuðu ekki fyrir tjald^(1,16).

Jón tók ekki bílpróf fyrr en 1946 og var klaufi við akstur. Eldri aðstoðarmaður hans varð því að hafa bílpróf. Það kom þó fyrir að Jón ók sjálfur, enda aðstoðarmaðurinn ekki alltaf við hendina. Farþegum líkaði ekki alls kostar ökulag Jóns þótt það hefði ekki alvarlegar afleiðingar í för með sér, enda ók Jón jafnan lúshægt. Þekkt er enn hversu vel Jón gaf Rússanum inn og var lengi að sleppa kúplingunni. Varð af því mikill hávaði.^(1,16)

Hvenær sem ekið var lengri vegalengdir var staðan tekin á kílómetramælinum við vegamót og aðra áfangastaði. Upplýsingar sem þannig söfnuðust voru síðan notaðar í fyrsta vegalengdakortið sem kom út á Íslandi og Vegagerðin gaf út árið 1960. Kunningi

Jóns, Ágúst Böðvarsson (1906) landmælingamaður og forstöðumaður Landmælinga Íslands, hélt síðan áfram útgáfu þeirra korta. Ágúst vann eins og Jón Víðis undir handarjaðri Zoëga vegamálastjóra við kortagerðina þar til Landmælingar Íslands voru stofnaðar árið 1956, „en þær eru mitt barn“ segir Ágúst⁽⁴⁾. Zoëga var forseti Ferðafélags Íslands og gaf félaginu 1:750.000 kortið, sem það gaf lengi út. Ágúst hafði unnið að því eftir stríð og á grunni þess var vegalengdakortið gert.

Við skráningu vegalengda í bílnum krækti Jón litla fingri hægri handar undir bókina sem hann skrifaði í til að halda henni kyrrri, en þekktur var sá hæfileiki Jóns að geta með góðu móti teiknað, skrifað dagbók og skráð vegalengdir á meðan jeppinn var á ferð. Þannig þræddi hann einnig saumnálar þegar hann notaði ferðalagið til að gera við föt sín^(1,12,29).

Bílarnir vildu bila eins og gengur og urðu menn þá að bjarga sér. Skrónglast var yfir Dynjandisheiði áður en vegurinn þar yfir var tilbúinn árið 1959. Þá gerðist það að afturdrifið brotnaði í Rússanum. Ekki var um annað að ræða en að taka það úr sambandi og halda áfram á framdrifinu. Á bakaleiðinni var bíllinn dreginn af jarðýtu yfir heiðina. Þá voru nælonkaðlar nýkomnir og var einn slíkur við hendina, en sem kunnugt er teygist nælonið við átök. Ýtan með Rússann hélt sínu striki jafnt og

þétt, en Rússinn stöðvaðist við hvern stein og skaust síðan áfram þegar kaðallinn hafði teygst nóg. Jakob sat þá undir stýri og kvaðst ekki hafa lent í því verra. Jón gekk á eftir⁽¹⁶⁾.

Það var eitt sinn að viftureim fór í sundur við Hnausakvísl, en þaðan eru um 20 km ófarnir til Blönduóss og fáir á ferðinni. Nú voru góð ráð dýr. Þar sem menn stumruðu yfir bílnum tóku þeir eftir því að Jón var sestur á þúfu utan við veg með hörtvinna og saumnál og hafði hafist handa við að sauma saman reimina. Og viðgerðin hélt til Blönduóss⁽¹²⁾. Þetta þótti mönnum dæmigert fyrir ráðsnilld Jóns og þrautseigju. Oft sprakk og kom þá fyrir að bæta þyrfti á staðnum. Eitt sinni fór heddþakning uppi á Þingmannaheiði. Mælingamenn komu skilaboðum áleiðis, fengu þakningu senda og gerðu við á staðnum⁽²⁹⁾.

Ég óska þess drottinn ef á ég mér sál, sem ætlaðu að tyfta í reiði.

Þá steypst 'enni ofaní bik eða bál, en bar' ekki á Þingmannaheiði.

Þorsteinn Erlingsson

Bragi Thoroddsen héraðsstjóri í Barðastrandarsýslum t.v. og Jóhann Skaptason sýslumaður á Patreksfirði, mágur Jóns Víðis t.h. Myndin er tekin árið 1955.

Hvílst í lauginni við Nauteyri í Ísafjarðardjúpi. Frá vinstri talið: Kristleifur Jónsson vegaverkstjóri, Nikulás Úlfar Másson, Jón Víðis og Már Viðar Másson. Myndin er tekin árið 1967.

Sagðar sögur

Það þarf varla að taka það fram að talsverður tími fór í akstur. Árið 1962 náði umdæmi Jóns frá Hvalfirði til Húnavatnssýslna. Í bílnum var mikið rætt og sagðar sögur. Stundum var sungið eða lesið upp úr ljóðabókum. Þá fór Jón með ljóð eftir uppáhalds ljóðskáld sín, en í þeim hópi var Davíð Stefánsson. Jón hafði lengi þann hátt á, að hann bauð þeim sem komu upp í bílinn, að velja sér síðu í ljóðabókinni. Síðan var bókin opnuð og lesið ljóðið sem á þeirri síðu var. Urðu sumir vandræðalegir, en aðrir kunnu vel að meta. Er ekki á aðra hallað þótt nefndir séu til sögunnar þeir Kristleifur Jónsson (1898

-1978) og Bragi Thoroddsen vegaverkstjórar sem áhugamenn um ljóð og sögur^(14,15). Það var ætíð tilhlökkunarefni að koma til búða þeirra eftir löng ferðalög, hlusta á þá segja sögur og njóta veitinga eiginkvenna þeirra, Sigríðar og Þórdísar, sem gegndu starfi matráðskvenna. Þegar Jón var með mælingaflokk sinn í búðum vegavinnnumanna sagði hann sögur í matarskúrnum. Hann hafði orðið mest allan tímann og verkamenn, verkstjóri og ráðskona hlustuðu á sögurnar. Sama var uppi á teningnum þegar mælingamenn þáðu heimboð á bæi. Sögurnar voru gjarnan af ferðalögum og öðrum atburðum úr lífi Jóns, alveg frá því hann var í sumarvinnu á

námsárum sínum. Jón var feikn minnugur og sagði sögur af mikilli nákvæmni og alltaf þannig að unun var á að hlýða. Jón hefur líklega litið af og til í dagbækur sínar, enda fylgdi ártalið alltaf sögunni og oft dagsetning. Þegar mælingamenn höfðu komið sér fyrir á svefnstað var kvöldsagan lesin. Menn skiptust á um að lesa ferðasögur, íslenskar eða útlendar skáldsögur, eða greinar úr dagblöðunum^(1,16,31).

Um fáfarnar slóðir

Það var afar víða sem Jón og menn hans urðu fyrstir til að aka um vegleysur. Þekktust er ferð Jóns yfir Sprengisand árið 1933 á Gamla Ford.

„Á árunum 1929 og 1930 setti ég mér það, að komast að því hvort hugsanlegt væri að fara mætti á bíl um Sprengisand, frá Suðurlandi norðurum. - Ég kynnti mér það sem ég náði í um Sprengisandsferðir og ræddi við ýmsa, en lítið varð á því að græða, fyrr en ég hitti Þórð bónda Flóventsson frá Svartárkoti í Bárðardal. Hann hafði tvívegis rekið fé um Sprengisand milli byggða, og hann hlóð, ásamt öðrum, vörður á nokkrum hluta leiðarinnar. Hann lýsti leiðinni greinilega og vissi nákvæmlega hve lengi hann væri milli áfanga. - Ekkert landabréf var til um þessar mundir af hálendinu, nema Björns Gunnlaugssonar og Þorvalds Thoroddsen. Ég dró upp leiðina milli byggða, eftir korti Þorvalds og færði þar inná upplýsingarnar frá Þórði, svo að þær glötuðust ekki. Þetta kort er dagsett 12/

Á Sprengisandsleið meðfram Fjórðungsvatni, 18. ágúst 1933. Jón Víðis situr í hægri framsæti, Sigurður frá Laug er undir stýri en Valdimar Sveinbjörnsson er í aftursæti. Einar Magnússon tók myndina. Til er löng ritgerð Jóns Víðis um þessa ferð og fjöldi ljósmynda. Sú ritgerð verður síðar birt í heild í þessu blaði.

Jón Víðis í hópi samstarfsmanna á vegamálaskrifstofunni. Myndin mun vera tekin 30. janúar 1956 þegar Geir G. Zoëga lét af störfum og Sigurður Jóhannsson tók við sem vegamálastjóri. Efri röð frá vinstri: Ágúst Böðvarsson, Helgi Árnason, Jón Víðis, Sigurður Jóhannsson, Árni Pálsson og Geir G. Zoëga. Sitjandi frá vinstri: Gunnar Kristjánsson, Karl Ómar Jónsson og Snæbjörn Jónasson.

10 1930. Sigurður Jónsson bílstjóri frá Laug hafði í september 1930 farið með okkur Einar Magnússon og Ásgeir Ásgeirsson frá Fróðá á fjögurra manna fordbíl um vegleysur frá Gullfossi norður á Bláfellsháls og víðar um þær slóðir. Eftir samtöl mín við Þórð varð ég sannferður um það að leiðin norður Sprengisand myndi síst vera örðugri en leiðin á Bláfellsháls, líklega væri hún í heild mun greiðfærari, og ég ákvað að freista að komast þessa leið í bíl, ef nokkur tók væru á því. - En árin liðu, og það var ekki fyr en í ágúst 1933 að förin var farin. Til hennar völdust auk mín Einar Magnússon og Valdimar Sveinbjörnsson menntaskólakennarar og Sigurður frá Laug var til í Sprengisandsævintýrið. Gamli fordbíllinn var dubbaður upp fyrir ferðina, fékk spánýjan gang og sitthvað fleira og eitt-hvað af varahlutum. - Við höfðum með okkur kortið sem ég gerði 1930, en auk þess ljósprentaðan uppdrátt af nyrðri hluta leiðarinnar, frá Tungnafellsjökli

norður í byggð. Var það eftir próförk af landmælingakortum, sem þá voru að koma út. Kompás höfðum við meðferðis“⁽⁵⁶⁾.

Þannig háttaði til í Inn-Djúpi að vegur var lagður yfir Eyrarfjall milli Ísafjarðar og Mjóafjarðar, áður en hann kom með ströndinni þar sem eru Vatnsfjörður og Reykjanes. Mjóafjarðarmegin stendur bærinn Hörgshlíð. Þaðan vantaði árið 1963 veg að Keldum til að loka hringnum. Jakob Hálfðanarson ók Rússajeppanum á milli bæjanna og þurfti í mesta brattanum að setja keðjur á hjólin, enda þekktust jeppadekk ekki árið 1963. Jón og Már púkkuðu undir bílinn á stöku stað. Bóndinn á Keldum tók fagnandi á móti mælingamönnum, enda vegur í sjónmáli^(1,16). Flokkur Jóns varð fyrstur til að fara með bíl yfir Þingmannaheiði, Dynjandisheiði og að öllum líkindum fyrir Jökul. Síðast töldu leiðina fóru þeir í jeppanum Jón Víðis, Sigurður Haukur, Þorvaldur S. og Gunnar Zoëga. Þeir ferðalanganna sem

enn lifa muna vel eftir ferðalaginu yfir úfið hraunið^(11,12). Sá sem hér skrifar man eftir að hafa verið í fyrsta bílnum sem fór yfir Öxi og einnig snarbratta leið austur yfir Hellisheiði eystri árið 1962, en einhverjir munu hafa farið hana í norður áður.

Starfslok

Þann 31. desember 1969 skilaði Jón skipunarbréfi sínu til vegamálastjóra eftir 52 ára starf hjá stofnuninni. Hann sinnti þó eftir það ýmsum verkefnum, svo sem að merkja brúamyndir sínar og skrifa sögu veganna. Hann vann að þessu þegar hann féll frá.

„ . . . en orðstírr deyr aldri“

Minningargrein um Jón fylgir erindi úr Hávamálum: „Deyr fé, deyja frændr“ o.s.frv.⁽²⁰⁾. Þegar litið er á upptalningu af lífsstafi Jóns er ljóst að eftirmælin

„... en orðstírr deyr aldri“ eru vel við hæfi. Fyrir eftirlifandi frændur og frænkur var hlutverk Jóns sem ættarhöfðingja hið mikilvægasta og verða störf hans sem hér hafa verið tíunduð varla aðskilin þar frá. Nú verða rakin nokkur önnur hlutverk Jóns.

Maður sem má treysta

Jón var félagi í Oddfellowreglunni frá 20. febrúar 1920 til dauðadags. Hann var í stúkunni Ingólfi nr. 1, en þar gegndi hann virðingarembætti síðameistara í áratugi eða á árunum 1926-1928 og 1934-1966 og var sæmdur orðu fyrir það starf sitt 14. jan. 1966. Þá var Jón bókarí Oddfellowbúðum og sat í stjórn sjóða. Stúkan Ingólfur gerði Jón að heiðursfélaga árið 1957 og Oddfellowbúðirnar sæmdu hann heiðursmerki Oddfellowreglunnar og gullmerki Búðanna, „en víst er þó að br. Jón metur meir hin hlýju handtök og bróðurpel er honum hefur mætt á langri göngu hans í Reglunni og ánægju þá er hann hefur haft af starfi sínu og samskiptum við bræður. Er br. Jón var spurður að því hvað góðan Oddfellowa mætti prýða var svar hans: „Maður sem má treysta“. En br. Jón J. Víðis hefur einmitt gefið sjálfum sér þá einkunn í starfi sínu innan Reglunnar og í lífi sínu, því honum hefur mátt treysta“⁽⁴⁰⁾. Reglubræður eru þakklátir Jóni fyrir mikið starf hans fyrir regluna og víst er að hann var ákaflega vinsæll og vel liðinn af þeim sem kynntust honum þar. Jón hafði mikinn áhuga á störfum reglunnar og markmiðum⁽²⁶⁾. IOOF var það áhugamál Jóns sem hann gaf mest af tíma sínum og hafði mikla ánægju af⁽¹¹⁾. Hann sagði frændum sínum t.d. iðulega frá starfi danskra Oddfellowa að stofnun Laugarnesspítalans, en stúkan Ingólfur varð til í tengslum við það mál árið 1897. Ingólfur var enn eina stúkan, árið 1906, þegar hún beitti sér fyrir stofnun Vífilsstaðaspítala, en Guðmundur Björnsson (1864-1937) landlæknir sem var einn af stofnendum stúkunnar var mikill baráttumaður gegn berklum. Hann var einnig í stjórn Laugarnesspítala⁽⁴¹⁾.

Jón teiknaði breytingar á gluggum suðurhliðar húss reglunnar við Vonarstræti árið 1950⁽¹³⁾, inventarium⁽⁸⁾, fjölda merkja, fána, stimpla og skjalda fyrir stúkurnar. Jón teiknaði m.a. merki stúkunnar Ingólfs. Síðustu árin vann

Jón að því að búa til spjöld með ljósmyndum af stofnendum stúkanna. Hann skrautritaði nöfn stúka og stofnenda og eru spjöldin áferðarfallæg.

Jón segir frá snemmbornum áhuga sínum á reglunni í Oddfellowblaðinu, á þann hátt sem nú verður sagður.

„Það er verið að jarða Oddfellowa“

„Ég minnst frá bernskuárunum jarðarfarar. Fyrst fóru menn er blésu í lúðra. Þeir voru 4 eða 6, en síðan kom löng fylking mjög alvarlegra manna er gengu tveir og tveir saman í takt, voru svartklæddir og allir með pípuhatta. Síðan kom líkvagninn og ökumaðurinn sat framaná og var svartklæddur. Á eftir líkvagninum var svo öll gatan full af fólki er fylgdi honum óskipulega. „Það er verið að jarða Oddfellowa“ sögðu krakkarnir. Einhvern tíma löngu seinna sagði eitt Reykjavíkurblað af skömmum sínum þannig frá jarðarför Oddfellowa: „Hinn látni fylgdi Oddfellowum til grafar“!⁽⁴⁰⁾

Húsateikningar og kennsla

Auk vegamælinga öðlaðist Jón réttindi til að vinna að húsateikningum árið 1921⁽²³⁾ og teiknaði eftir það flest hús sem Vegagerðin lét reisa, m.a. Borgartún 5, bygginguna niður portið og Sætún 6. Hann teiknaði einnig fjölda annarra bygginga í Reykjavík, t.d. eitt fyrsta steinsteypa fjölbýlishús borgarinnar, en það stendur við Barónsstíg á

milli Eiríksgötu og Egilsgötu. Þá teiknaði Jón bogahúsið sem Myndlista- og handíðaskóli Íslands hefur lengi verið í að Skipholti 1. Samkvæmt teikningaskrá byggingarfulltrúans í Reykjavík sótti Jón um leyfi fyrir 46 nýbyggingum og breytingum á eldri húsum á árunum 1926-1957⁽¹³⁾.

Jón teiknaði hótelið á Blönduósi, slökkvistöðina á Ísafirði og sæluhús Vegagerðarinnar. Þar var hann upphafsmaður að A-laga húsunum sem reist voru á Þorskafjarðarheiði, í Kerlingarskarði og á Fróðárheiði. Þá eru ótaldar teikningar hans fyrir Ferðafélag Íslands. Studdist hann í þessum efnum við erlend rit um byggingarlist, því enga skólamenntun hafði hann í faginu^(1,13,16).

Samhliða öðrum störfum kenndi Jón teikningu við Menntaskólann í Reykjavík á árunum 1919-1929. Þótti hann ágætur kennari og var vinsæll af nemendum. Zóphónías Pálsson var nemandi hans og segir Jón hafa verið lipran og þægilegan í umgengni. Hann hafi haldið uppi aga meðal nemenda án þess að þurfa nokkurn tíma að brýna raustina.

Að kopiera

Jón kunnir þá aðferð að ljósrita teikningar⁽¹¹⁾. Í janúar 1919 segir „Kopieraði 2 kort af Ríkissjóðslóðinni“. Í mars sama ár segir „Enti seinni ljóskopiu Hafnakortsins“⁽⁴⁴⁾. Jón segir reyndar oft frá kopieringum í dagbókum sínum, en hvernig fór hann að?

Ágúst Böðvarsson landmælingamaður

Sæluhúsið í Kerlingarskarði á Stykkishólmsvegi. Jón Víðis teiknaði þessi A-laga sæluhús sem Vegagerðin reisti á nokkrum stöðum.

segir frá því að hann lærði að kopiera á Geodætisk Institut í Kaupmannahöfn árið 1936. Aðferðinni lýsir hann þannig að þeir kollegar hjá vegamálastjóra hafi byrjað daginn á því að að leggja stein í vatn nokkra stund og leystust þá upp krómsambönd. Sú emulsion entist daginn, en varð síðan ónýtt. Autt blað var strokið með svampi sem dýft hafði verið í lausnina. Það blað var síðan sett í stóran álfamma sem einna helst líktist myndaramma með hörðum botni. Teikningin var lögð þar ofaná. Ramminn var síðan látinn standa úti í glugga í stundarfjórðung. Auðu fletir teikningarinnar urðu svartir á afritinu, en tússlínurnar urðu hvítar því ljósið náði ekki í lausnina á bak við þær. Þetta þurfti að gera tvisvar til að fá rétta mynd, en sú fyrri var að sjálfsögðu negatíf. Afritið var að lokum skolað í vatni og þurrkað. Ágúst segir að negatífin hafi verið geymd og kunni að vera til ennþá.

Ágúst segir Jón hafa kunnað aðra aðferð áður „því annað hafi ekki verið til“. Sú aðferð hefur þó verið alveg sambærileg þeirri sem að ofan er lýst, nema hvað ammoníak var notað og líklega kalíum ferricyanide lausn til fixeringar. Sú aðferð skilaði negatífum bláum og er þaðan komið enska orðið

yfir afrit, blueprint. Ágúst telur Jón hafa átt ramma úr blikki, líklega allt að 100×120 cm á stærð. Líklega voru teikningar stundum skrifaðar í spegilmynd og þurfti þá ekki að afrita tvisvar. Ágúst Böðvarsson segir spegilskrift hafa verið kennda við Geodætisk Institut og hafi tekið tvö ár að læra hana. Hún var notuð við lithografiska prentun fyrstu Íslandskortanna, en hvort sem menn trúa því eður ei voru örnefni þeirra handskrifuð af listaskrifurum, með spegilskrift eða spejlvendt. Við stækkun korta var sólarljósið einnig notað. Það var látið skína í gegnum linsu sem varpaði hluta kortsins á blaðið sem ljósritað var á og hafði verið meðhöndlað með kemikaliskri lausn. Síðan þurfti að færa linsuna svo hún næði yfir aðra hluta. Þetta var heldur seinleg vinna. Eftir að rafmagn kom var fyrst notað kolbogaljós til lýsingar (sjá 4).

Víðisferðir

Eins og áður er lýst tóku frændur Jóns og frænkur iðulega þátt í athöfnum hans. Eftir að Jón festi erfðafestuland uppi við Elliðaár rétt fyrir stríð byggði hann þar hús með skotheldum kjallara til notkunar ef stríðið næði til Íslands. Hús þetta var mikið notað af ættingjum Jóns á sumrin þegar farið var þangað í

sunnudagsferðir. Þarna ræktaði Jón kartöflur og auk þess allstóran trjágarð. Dagsferðir voru einnig farnar lengra og þróuðust þannig eftir að almenningur fór að eignast bíla uppúr 1960 að þær voru auglýstar með útgáfu Víðistíðinda og gegnum síma. Gjarnan var farin ein ferð að vori upp í Heiðmörk eða út á Reykjanes og gat orðið fjölmenn. Þessar ferðir eru reyndar farnar enn þann dag í dag og eru stundum yfir 20 bílar með í för. Kallast þær Víðisferðir.

Drengskaparmaður

Í minningargrein segir Einar Magnússon landfræðingur og rektor M.R. m.a. um Jón að „hann hafi alla ævi sína verið sá sami góði félagi sem hann kynntist fyrst á ferðalögum meira en hálfri öld áður, ósérhlífinn og velvinnandi, ákaflega reglusamur, hjálpsamur og hjartahlýr, góðlyndur, glaðlyndur og gegnheiðarlegur drengskaparmaður í hvívetna“⁽¹⁹⁾. Allir sem þekktu Jón geta tekið undir þetta. Jón var vissulega óvenjulegur maður. En vegna þess hve Jón lifði lengi og átti fjölbreytta ævi virðast yngri menn eiga erfitt með að átta sig á öllum hliðum hans. Hann var fróður um forfeður sína og sýndi þeim jafnmikla ræktarsemi og hann sýndi ættingjum sínum jafnaldrum og afkomendum þeirra síðan. Hann var einstaklega fróður og áhugasamur um mörg mál. Það sýndi sig ekki síst í söfnun hans og hirðusemi. Þegar hann lést átti hann enn allar einkunnarbækur úr barnaskóla. „Allt sem Jón gerði var vel gert og gott“ segir Jónas B. Jónsson fv. fræðslustjóri, en þeir voru saman í Oddfellowreglunni. Jón var siðameistari þegar Jónas gekk í regluna og „vann það verk af einstakri vandvirkni“⁽⁸⁾.

Jón reykti pípu stuttan tíma um miðja ævina. Frændur Jóns muna varla eftir því að hann hafi bragðað vín. Þó eru enn til staup sem Jón keypti fyrir sjö-tugsafmæli sitt, en við það tækifæri bauð hann Oddfellowum upp á sjerrí. Til gamans má geta um viðhorf Jóns til vındrykkju frá árinu 1915, en þá er hann 21 árs. Hann skrifar 1. nóvember það ár: „Hitti J. Sv. blindfullan niðri á gatnamótum Austurstrætis og Aðalstrætis“. Tveimur dögum síðar, eða 3. nóvember skrifar Jón: „Sagði J. S. sögu af sjálfum honum“⁽⁴⁴⁾. Bragi Thoroddson vegaverkstjóri segir frá því er Geir

Úr Víðisferð 11. júní 1994 á vígsludegi hringsjár til minningar um Jón J. Víðis á Þverfellshorni Esju. Myndin er tekin við rætur Esju í landi Skógræktar ríkisins að Mógilsá. Á myndinni má þekkja eftirtalin: (1) Margrét Sveinsdóttir, (2) Margrét Ólafsdóttir, (3) Hildur Hálfðanardóttir, (4) Már Viðar Másson, (5) Karl Jóhannsson, (6) Bergþóra Sigurðardóttir, (7) Kristján Yngvarsson, (8) Benný Valgeirsdóttir, (9) Hafdís Karlsdóttir, (10) Alexander Karlsson, (11) Þórir Hall, (12) Hjörtur Jóhannesson.

G. Zoëga vegamálastjóri var staddur fyrir vestan síðasta sumar sitt í embætti. Þeir voru saman í bíl Bragi, Magnús í Botni, Jón og Zoëga. Þegar þeir voru staddir efst á Þingmannaheiði biður Zoëga bílstjóra um að nema staðar. Þá tók hann upp viskíflösku og silfurstaup og segist telja stað og stund til að skála. Bragi þáði, en Magnús ekki⁽⁶⁵⁾. Þegar kom að Jóni tók Zoëga tappann, hellti örlitlu í hann og rétti Jóni. Jón drakk það sem í tappanum var og hafði þar með innsiglað margra ára vináttu þeirra. Braga Thoroddsen er annars hugleikin margræð lund Jóns. Hann segir frá því að kvöld eitt hafi hann brugðið sér frá tjöldum ásamt öðrum vegavinnuönnum til að gleðjast með Bjarna ýtumanni frá Hænuvík á afmælisdegi hans. Bragi skilar sér heim í búðir seint um síðir og er þá kenndur. Hann komst þá að því að Jón var mættur á staðinn með sína menn, en kærði sig ekki um að hitta hann þannig á sig kominn. Taldi víst að Jóni líkaði ekki að sjá vín á verkstjóranum, þótt tilefni hafi verið fyrir hendi. Læddist hann inn í tjaldið sitt og bað menn skila því til Jóns að hann myndi hitta hann að morgni. Fyrr en varði var Jón kominn inn í tjald til Braga og sestur á hitt rúmið. Bragi sagðist þá hafa sagt Jóni eins og var að hann hefði lítið við hann að tala nú og spurt hvort erindið mætti ekki bíða til morguns. Þá sagði Jón: „Þegar ég ræði við þig á þessum tíma er ég privatmaður. Við getum talað um allt annað núna en á morgun“. Þetta er aðeins eitt dæmi um það, segir Bragi, hvernig Jón gat sífellt komið á óvart⁽¹⁴⁾. Af Braga og Þórdísi er það annars að segja að þau eignuðust ferðasögu Ebenezer Henderson og börnin þeirra sex dálitla peningaupphæð endrum og eins frá mælingamönnum.

Jóni hefur verið lýst hér á þann veg að hann hafi verið hrókur alls fagnaðar þegar þannig lá á. Hann var virðulegur og það var borin virðing fyrir honum. Hann var manna fróðastur og mundi betur en aðrir. Þá var hann ágætlega vel að sér á mörgum sviðum og sögumaður góður og því var vonlegt að á honum bæri þar sem hann var. Jón var alþýðlegur maður og kunni best við sig innan um fróða menn úr alþýðustétt. Í mælingaferðum sínum hafði Jón mikið samneyti við vegaverkstjóra og aðra vegagerðarmenn og kunni vel við sig í

þeirra hópi. Í krafti embættis síns hitti hann einnig oddvita, hreppstjóra, sýslumenn og aðra frammámenn í byggðunum sem heyrdðu undir umdæmi hans. Þau samskipti voru einnig alveg vandræðalaus og hallaði aldrei á Jón í þeim.

Í framkomu sinni við hærri setta menn var Jón hins vegar varfærnari. Eitt sinn sem oftast voru mælingamenn staddir við símsstöðina á Króksfjarðarнесi. Komið var að því að Jóni fyndist kominn tími til að gefa vegamálastjóra skýrslu um starfið og símaði suður. Hann hvarf inn í símaklefa, en ungur frændi sem úti stóð heyrði að Jón talaði hátt og mikið. Þegar þeir komu aftur út spurði frændinn hvort vegamálastjóri hefði ekki haft neitt að segja. „Ég talaði mikið svo hann kæmist síður að, því þá kynni hann að breyta áætlunum okkar og það viljum við ekki“ var svarið⁽¹⁾. Þrátt fyrir sjálfsbjargarviðleitni af þessu tagi var framkoma Jóns alltaf korrétt.

Eitt sinn er tilefni gafst til að ræða hvort hrökkva skyldi eða stökkva í samskiptum við yfirvaldið, sagði Jón sögu af því er hann þurfti að láta í minni pokann fyrir þeim sem valdið hafði. Áður er vikið að því að foreldrar hans bjuggu víða um bæinn. Þau leigðu eitt sinn á Laugavegi 11 og var gengið inn í húsið bakatil, um port sem þar er enn. Jón, sem þarna var innan við fermingu, var þegar farinn að rækta og hafði komið sér upp beði með grænmeti og blómum í portinu. Eitt sinn kemur eigandi hússins ríðandi inn í portið með tvo til reiðar og er vart stigin af baki er hestarnir fara að éta gróður Jóns að báðum ásjaandi. „Gerðirðu ekkert?“ „Nei, þetta var hans port“⁽¹⁾.

Það sést á upptalningu aðstoðarmanna Jóns að langflestir þeirra hafa háskólaþróf. Jón hvatti til þess og hafði, eins og góður faðir, iðulega áhrif á hvert skyldi stefna. Jón studdi ræktun lýðs og lands og aðferðir hans voru aldamótakynslóðarinnar sem stefndi upp á við í dögum nýrrar aldar. Jón sýnir strax á unglingsárum áhuga á velferð landsins og hér hefur verið vikið að ýmsu sem bendir í þá átt. Síðustu ár sín sem mælingamaður á Vestfjörðum var Jón orðinn gamall maður. Hann kom yngri mönnum þó sífellt á óvart með framfarasinuðum viðhorfum sínum, einkum í tæknimálum, en þar var kjarkur hans óbilandi. Beinir og breiðir vegir, góðar flug- og skipasamgöngur, og uppbygg-

ing landsins voru hans málefni. Viðhorf hans voru viðhorf mennta og framfara.

Jón var áhugamaður um bíla sem samgöngutækja. Þegar hefur verið bent á forystu hans við að koma fyrsta bílnum yfir Sprengisand og að vera fyrstur til að aka nýjar leiðir í byggð eða milli byggða. Aldrei var of hratt farið milli staða að mati Jóns, en frekar fundið að því ef of hægt gekk. Undruðust það margir yngri menn. Allt frá því að Jón var í sumarvinnu sem unglingur og þar til hann fékk bíl til eigin ráðstöfunar ferðaðist hann upp á gamla mátann, en heyrðist ekki sakna hans eftir að bílar komu til sögunnar. Áður kom Jón við hjá ættingjum sínum á leið milli landshluta til að rækta frændsemina, þiggja greiða eða skiptast á fréttum. Sá síður hefur lagst af, en hvaða þýðingu hefur það fyrir ferðalanginn að stíga af baki hestsins og inn í bíl? Th. Krabbe veltir því sjónarmiði fyrir sér á einkar skemmtilegan hátt í bók sinni, Islands tekniske udvikling, og gætu þær vangaveltur eins verið Jóns.

Livets store Oplevelser

„En anden Side af Sagen er den, at Island har maattet betale det kulturelle Fremskridt, som Vejene ganske utvivlsomt er for Landet, med Opgivelsen af den gamle Rejsemaade paa Hesteryg, som ejede en ganske overordentlig Charme og gjorde et meget stærkt Indtryk paa alle Fremmede. Ikke blot selve Ridningen og Samlivet med de prægtige Heste, men ogsaa det fri Liv i Naturen var noget som maatte tiltale enhver rejsende. Og det var den intensive Berøring, som man kom i med Befolkningen, hvorved man lærte denne, dens Levevis og Livsvilkaar at kende, og det stærke og levende Indtryk, som man fik af Landets storslaaede Natur. Nu er Rejselivet i høj Grad motoriseret: man lukkes inde i Bilerne og giver sig Chaufføren i Vold, kontrollerer Farten, men faar et forholdsvis ringe Indtryk af selve Naturen, hvis man da ikke paa Forhaand er fortrolig med den. Man standser et Par Gange for at fylde Benzinen paa Tanken og en Kop Kaffe paa sig selv og suser videre til sit Bestemmelsessted, uden at tale med andre end sine tilfældige Medpassagerer. Ganske vist kommer man 5-10 Gange saa hurtigt frem, og det har ogsaa sin Betydning

Þessi mynd er úr myndasafni Jóns Víðis. Hún er af vegavinnuönnum í Skagavegi árið 1953 en aðeins er getið nafna tveggja þ.e. (3) Árna Hansen og (6) Guðmundar Hansen. Ef einhver þekkir aðra menn á myndinni er hann beðinn um að senda Viktori A. Ingólfssyni ritstjóra Vegamála línu eða hringja í síma 563 1410.

ing, - men den gamle Rejsemaade havde sin store Værdi, som nu er Slut. De der har oplevet den, vil mindes den som en af Livets store Oplevelser, og vil savne den. Men den unge Generation, som er opvokset med Bilerne, vil nyde den ny Rejsemaade og dens Fordele, uden af savne den gamle, som de aldrig har kendt“⁽⁶⁰⁾.

Menningarmiðstöð Þingeyinga

Fyrsta kaupfélag á landinu, Kaupfélag Þingeyinga, var stofnað árið 1882 að Þverá í Laxárdal, æskuheimili Jóns. Benedikt frá Auðnum, föðurbróðir Jóns, var einn af stofnendum kaupfélagsins. Hann var í fjögurra manna hópi sem hlaut nafnið „Frumherjar K.Þ. á baráttuárunum“⁽²⁾. Bróðir þeirra bræðra Benedikts og Jóns Þveræings var Snorri bóndi og hreppstjóri á Þverá^(27,47). Þegar Safnahúsið var reist yfir Menningarmiðstöð Þingeyinga á Húsavík var stofnan að Þverá endurbyggð þar. Jóhann Skaptason segir frá því að „Halldóra [móðir Jóns] hafi verið á Þverá hinn 20.

febrúar 1882, þegar Kaupfélag Þingeyinga var stofnað þar í suðurstofunni og mundi vel eftir húsbúnaði öllum, sem þar var, því hún var eftirtektarsöm og minnug og tók vel eftir öllu í nýju heimkynnum. Jón Víðis, sonur hennar, teiknaði stofuna með húsgögnum, eftir hennar frásögn, og er gert ráð fyrir að búa eftirlíkingu stofunnar í Byggðasafninu í Húsavík [með] húsmunum samkvæmt þeirri teikningu“⁽³²⁾. Safnahúsið var að mestu reist fyrir atbeina Jóhanns Skaptasonar (1904-1985) sýslumanns og mágs Jóns^(11,43). Áður en Jóhann lést höfðu hann og Sigríður Víðis undirritað viljayfirlýsingu þess efnis að það þeirra sem lifði hitt skyldi arfleiða safnahúsið að öllum eigum sínum⁽³¹⁾. Sigríður hélt það heit og gaf stærstan hluta eigna sinna til safnsins þegar eftir lát eiginmanns síns⁽⁴⁸⁾. Jón Víðis studdi byggingu safnahússins dyggilega og fylgdist vel með framgangi byggingarmála allt frá því að fyrsta nefnd var skipuð „til að gera tilögur um framkvæmdir“⁽⁴³⁾ 18. apríl 1964⁽³²⁾. Jón gaf hús sitt að Hverfisgötu

40 til byggingar safnahússins og líklega fleira. Endurgerð Þverárstofunnar í Safnahúsinu var greidd með gjöf Jóns⁽³¹⁾.

Í Menningarmiðstöðinni er Byggðasafn Þingeyinga (minjasafn) sem fyrr er getið, en einnig Héraðsskjalasafn Suður-Þingeyinga og Húsavíkurkaupstaðar, Ljósmynda- og filmusafn, Listasafn (Myndlistarsafn), Náttúrugripasafn Suður-Þingeyinga og Sjóminjasafn. Þá hefur Bókasafn Suður-Þingeyinga aðstöðu í húsinu, en nafn Benedikts Jónssonar frá Auðnum, föðurbróður Jóns Víðis, mun lengi verða tengt við bókasafnið⁽⁴⁵⁾. Þá á Árbók Þingeyinga heima í Safnahúsinu. Í byggðasafninu eru varðveitt nokkur af húsgögnum Jóns, m.a. forláta skatthol sem hann notaði mikið og stóð eitt sinn á Þverá, en er nú í „suðurstofunni“. Mikið af húsgögnum Sigríðar Víðis og Jóhanns eru einnig í safninu.

Þegar byggingarnefnd skilaði fyrsta áfanga hússins fullbúnum á vígsludegi, 24. maí 1980, var það skuldlaust og fylgdu peningar með. Þeir mágar,

Jóhann og Jón, fengu Þorvald S. Þorvaldsson arkitekt, einn mælingamanna, til að teikna Safnahúsið og innréttingar í það. Sonur Þorvalds, Jón Þór, teiknar nú stækkun safnsins.

Önnur áhugamál

Jón var listasmiður og smíðaði m.a. húsgögn handa sér sem hann teiknaði sjálfur. Í kjallaranum á Eiríksgötu 4 hafði Jón hefilbekk og öll þau verkfæri sem til þurfti. Þar smíðaði hann m.a. sleða handa börnunum í fjölskyldunni. Á sínum yngri árum teiknaði Jón húsgögn sem hann lét síðan smíða í harðvið og gaf systur sínum í brúðkaupsgjafir. Þann 25. nóv. 1914 spyrst Jón fyrir í trésmíðju um verð á skápi sem hann vildi láta gera eftir eigin teikningu.

Á stríðsárunum sátu þeir saman í herbergi í Arnarhvoli Jón, Ágúst Böðvars-son mælingamaður og Hannes Arnórsson (1898-1948) verkfræðingur. Þeir létu smíða handa sér þvottavélar, en hörgull var á slíkum tækjum í stríðinu. Þannig var að kona Ágústs varð slæm í höndum vegna þvotta og ekki var auðhlaupið í búð að kaupa þvottavél vegna stríðsástandsins. Ágúst fór og leit á þvottavél sem hann vissi af í Þrúðvangi og teiknaði hana lauslega upp. Síðan smíðaði hann sína vél að mestu sjálfur „eftir hendinni, en hún var simplari en vélar Jóns og Hannesar, sem voru faglegar í útliti. Ég sagði þeim frá þessu og þeir urðu spenntir. Þeir létu smíða sínar vélar í blikksmíðju á Ægisgötu, en ég gataði koparinn fyrir þá. Tromlan í vélunum fór fram og aftur tvo hringi í hvora átt. Í vélunum voru reimar sem fluttust til á snigli“⁽⁴⁾. Jón færði móður sinni vélina og var hún lengi í notkun.

Jón ræktaði kartöflur og rabbarbara, lengi vel í Kringlumýri þar sem nú eru umferðarþyngstu gatnamót í höfuðstaðnum, en síðar í Árbæjarbletti, skammt frá þar sem Árbæjarkirkja stendur nú. Þar leigði Jón erfðafestuland ásamt Auði systur sinni og fjölskyldu hennar. Mælingamenn komu iðulega við í trjágarðinum við Elliðaár á leið úr bænum og klipptu stiklinga sem þeir stungu niður á leiðinni, t.d. í Hvalfjarðarbotni. Árið 1966 varð Hrafnseyrarheiði fyrir valinu, þegar mælingamenn fengu fjögur grenitré hjá Jochum M. Eggertssyni (1896-1966), bróður-syni skáldsins að Skógum í Þorskafirði, og gróðursettu ofan við vorbeit sauð-

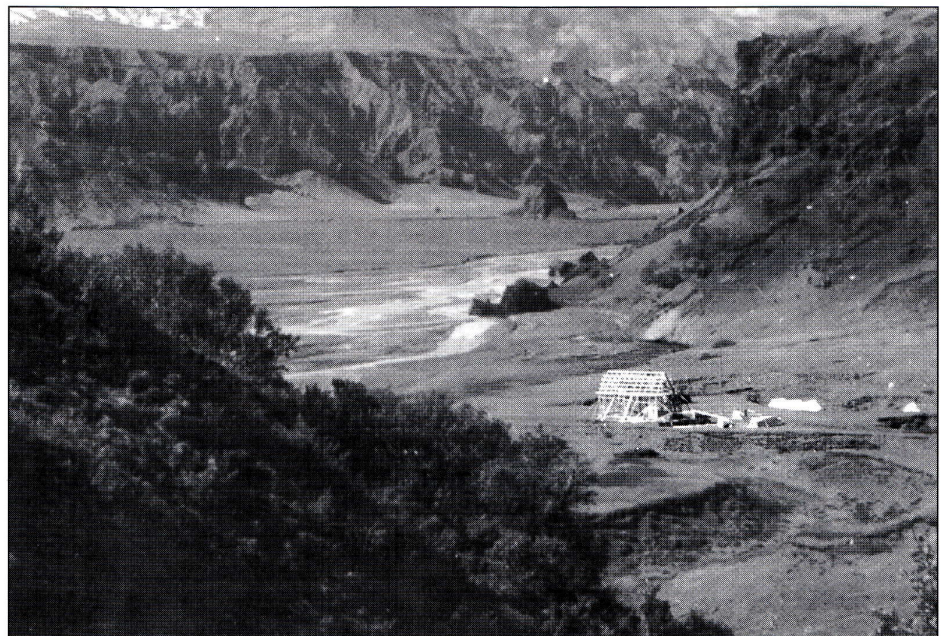
fjár, að því er þeir héldu. En trén lifðu ekki. Snemma á öldinni fékk Jón leyfi til að setja gróður í Tjarnarhólmann í Reykjavík. Hann fékk lánaðan bát og réri þangað með hvönnina sem þar hefur vaxið síðan⁽¹⁾. Í Mbl. 16. nóv. 1917 er grein sem heitir „Tjarnarhólminn“ og er undirrituð „Borgari“. Þar er látin í ljós vanþóknun á ástandi hólmanns sem líti helst út eins og „stækkuð mynd af hrossataðshrúgu“ og óbeint mælt til þess að bæjarstjórnin láti málið til sín taka⁽³⁶⁾. Jón gerði það.

Þegar Jón var áttæður var það ósk hans að gamlir mælingamenn og ættingjar fylgdu honum vestur að Hellu í Vatnsfirði til að girða þar landsvæði. Hugsun Jóns var að þarna skyldi ætlinni helgað land til gróðursetningar í framtíðinni. Á þann veg kaus hann að halda hátíðleg þessi tímamót í lífi sínu. Á Hellu var lítið sæluhús sem Sigríður Víðis og Jóhann Skaptason notuðu á ferðum sínum þegar þau bjuggu á Patreksfirði (1936-1956). Mælingamenn hafa gist þar marga nóttina. Við Hellu er einnig gróðurreitir sem sýslumaður kom upp. Ræktunaráhugi þeirra mága hefur smitað af sér til fjölskyldunnar. Nefna má að Þorvaldur S. Þorvaldsson mælingamaður er formaður Skógræktarfélags Reykjavíkur og Landgræðslusjóðs og Herdís Þorvaldsdóttir systurdóttir Jóns var formaður Félags áhugamanna um umhverfismál - Lífs og lands í nokkur ár. Eitt helsta áhugamál þess félags er bann við lausagöngu búfjár⁽⁷⁾.

Geir gamli Zoëga var áhugamaður um ljósmyndun og skildi mikið safn eftir sig á Vegamálaskrifstofunni⁽⁹⁾. Þegar til stóð að gerður yrði flugvöllur á Kaldadarnesmelum bað Geir Sigurð Hauk Sigurðsson mælingamann um að taka ljósmyndir af vettvangi⁽¹²⁾. Hann segir svo frá að Geir hafi líkað myndirnar vel, enda Haukur góður ljósmyndari, og beðið hann um að halda áfram að taka myndir eins lengi og hann ynni hjá Vegagerðinni. Haukur tók eftir þetta myndir af vegum, ræsum og brúm fyrir Vegagerðina. Jón Víðis gerði það einnig í miklum mæli og varð ágætur ljósmyndari. Meðan á þessu stóð óku mælingamenn ekki framhjá brú án þess að hún væri fest á filmu. Ávallt var hafður maður með á myndinni til viðmiðunar. Þessar myndir eru nú til hjá Vegagerðinni, flokkaðar eftir sýslum og vel merktar. Jón framkallaði filmur sínar sjálfur framan af, en Sigurður Haukur síðustu áratugina⁽¹¹⁾. Í júní 1919 segir: „Ágúst Brynjólfsson kendi mér að „kopiera“ og Páll Þormar að „fixera“ ljósmyndir!“⁽⁴⁴⁾. Síðustu árin tók Jón talsvert af litskyggnum af eigin hugðarefnum á ferðalögunum og sýndi þær gjarnan í fjölskylduböðum á sýningarvél sem hann keypti sér. Aðstoðarmenn frá seinni árum eiga einnig nokkurt safn litskyggna⁽¹⁾.

Ferðafélag Íslands

Af því sem þegar er sagt má merkja að löng ferðalög hafa ekki vaxið Jóni í augum og af bréfinu sem vitnað er til

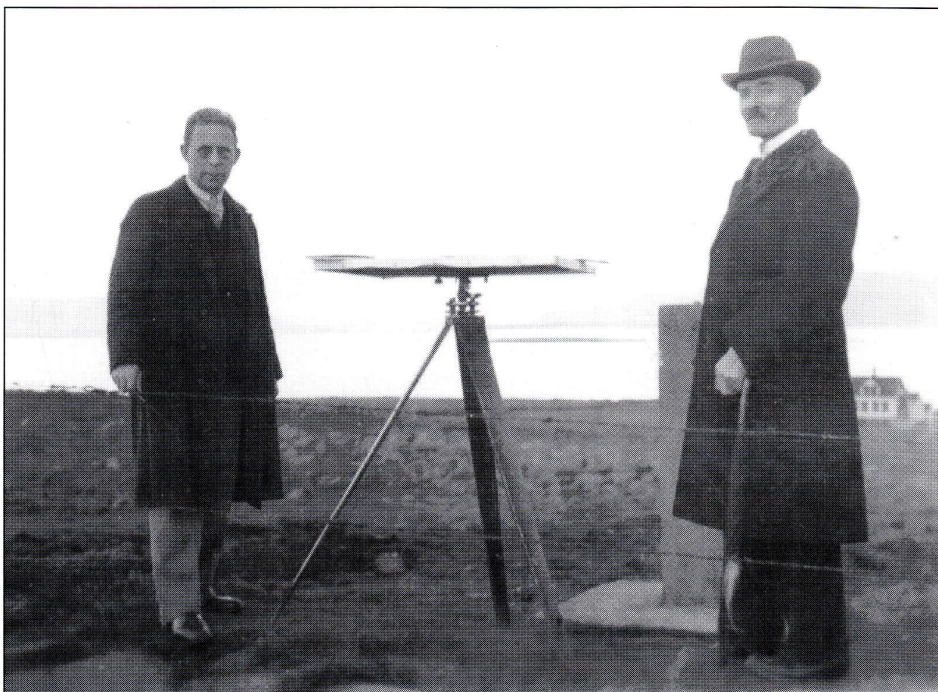
Sæluhús Ferðafélagsins í Langadal í Þórsmörk í byggingu árið 1954.

Sæluhúsið í Kerlingarfjöllum var eitt af mörgum sæluhúsum sem Jón Víðis teiknaði fyrir Ferðafélagið. Frá vinstri: Geir G. Zoëga, Jón Eypórsson, Kr. Skagfjörð og Jón Víðis. Þetta hús notar nú Skíðaskólinn fyrir starfsmenn sína og hefur reist fjölda annarra skála á svæðinu.

fremst í þessari grein má lesa að áhugi hans á landinu hefur verið óvenju mikill. Það þarf því ekki að koma á óvart að Jón fann sér félagsskap í Ferðafélagi Íslands, en þar var hann félagi alla tíð. Hallgrímur Jónasson kennari segir um starf Jóns fyrir félagið að „Frá því að Ferðafélagið hófst fyrst handa um sæluhúsbyggingar á hálendi Íslands hefir Jón Víðis teiknað langflest

slík hús. Og þau eru orðin allmörg. Í því starfi liggur mikil vinna. En fyrir alla þá vinnu hefir Jón aldrei tekið eyrisvirði. Þau verk hefir hann ávallt gefið félaginu“^(21,24). Hús þessi standa m.a. við Hvítárvatn, í Kerlingarfjöllum, við Hagavatn, á Hveravöllum og í Langadal í Þórsmörk. Haustið 1974 bauð Ferðafélag Íslands Jóni í Þórsmörkurferð og gekk hann þá á Vala-

Á Valhúsahæð á Seltjarnarnesi 15. október 1935. Jón Víðis og Bjarni Sæmundsson við gerð fyrstu hringsjár á Íslandi. Hún var sett upp 11. mars 1938.

hnúk þótt áttæður væri. Var það síðasta kveðja hans til íslenskra öræfa.

Þá vann Jón ötullega og „af sömu ósérplægni“ að gerð hringsjáa eða útsýnisskífa fyrir Ferðafélagið. Voru þær reistar víða um land, jafnt í byggð sem óbyggð „þar sem útsýn er mikil og fögur“⁽²¹⁾. Á skífur hringsjána eru rist nöfn helstu kennileita í landslaginu í kring. Með því er ferðafólki gert auðveldara að átta sig á umhverfinu, fjær sem nær. Hringsjár Jóns Víðis eru 23 að tölu og eru sýndar á korti á næstu síðu⁽²⁹⁾.

Það er þolinmæðisvinna að teikna hringsjár og verður einungis gert við bestu veðurskilyrði og oft þarf að ganga langar vegalengdir með útbúnað á áfangastað. Jón hafði ávallt með sér einhvern ungan frænda sér til aðstoðar, stundum reyndar heilan barnaskara, einkum á þeim árum sem bílferðir uppí sveit buðust ekki jafn oft og seinna varð. Jón kallaði ávallt til staðkunnuga menn sem þekktu vel til örnefna. Fyrsti dagurinn fór venjulega í að horfa á umhverfið og ræða við heimamenn, en Jón dró fram teikniblokk og rissaði upp útsýnið. Síðan benti hann á blaðið og spurði hvað hinn eða þessi fjallakollurinn hét. Mælingin fór þannig fram að sérstakt teikniborð var sett upp á staðnum og á það lagt hringstrikað blað og á það kíkir. Hringina á blaðið teiknaði Jón með reglustiku eða horni sem hann hafði gatað víða með hnífsoddi sínum. Hann setti nagla, sem komið var fyrir á miðju borðinu og jafnframt varð miðja hringsjárinnar, í eitt gatið og blýantinn í annað gat utar, allt eftir því hvert þvermál hringsins skyldi verða og fór síðan með blýantinn allan hringinn. Fótur kíkisins var lagður að naglanum. Aðstoðarmaðurinn stillti kíkinn síðan á hábungu fjallanna eða á bæi, en Jón strikaði stefnuna eftir fæti kíkisins, frá nagla og út á rönd. Á strikið var örnefnið að lokum skrifað. Þegar heim kom var kortið, sem þarna hafði orðið til, hrein-skrifað. Þessar ferðir voru gjarnan farnar á sunnudögum^(1,16). Jakob Hálf-danarson fv. mælingamaður heldur merki Jóns á lofti og teiknar nú útsýnisskífur.

Í tilefni aldarafmælis Jóns, árið 1994, lét Ferðafélag Íslands reisa minnismerki um hann á Þverfellshorni í sjálfri Esju, en það er í alfaraleið göngumanna. Merkið er hringsjá gerð af Jakobi

Hálfðanarsýni og börnum hans Þórnyju og Jóni Víðis. Þorvaldur S. Þorvaldsson aðstoðaði við val á steini undir hring-sjána og teiknaði útlit hans. „Hringsjáin hvílir á bautasteini úr grágrýti. Að framan er borað hólf fyrir gestabók og er merki F.Í. á lokinu. Efnt var til Esju-gönguárs af þessu tilefni, hönnuð gesta-bók og sérstakt merki Esjugönguársins. Fjöldi þeirra sem gengu á Þverfellshorn og rituðu nöfn sín í gestabókina reynd-ist miklu meiri en búist hafði verið við eða alls 6.789 manns. Öllu þessu fólki var sent merkið“⁽²⁴⁾.

Þann 11. júní var farið í Víðisferð upp í Kollafjörð og gengu þeir hraustustu á fjallið. Þar flutti Páll Sigurðsson forseti F.Í. stutta minningarræðu og vígði minnismarkið. Hann endurtók ræðuna niðri í skógarrjóðri við ræktunarstöð-ina, en þar var fjöldi skyldmenna saman kominn. Nokkrir vaskir Víðisar höfðu reyndar gengið upp á Þver-fellshorn 2. janúar og flutti þáverandi forseti F.Í., Höskuldur Jónsson, tölu við það tækifæri. Slíkan orðstír gat Jón sér.

„ . . . hveims sér góðan getr“

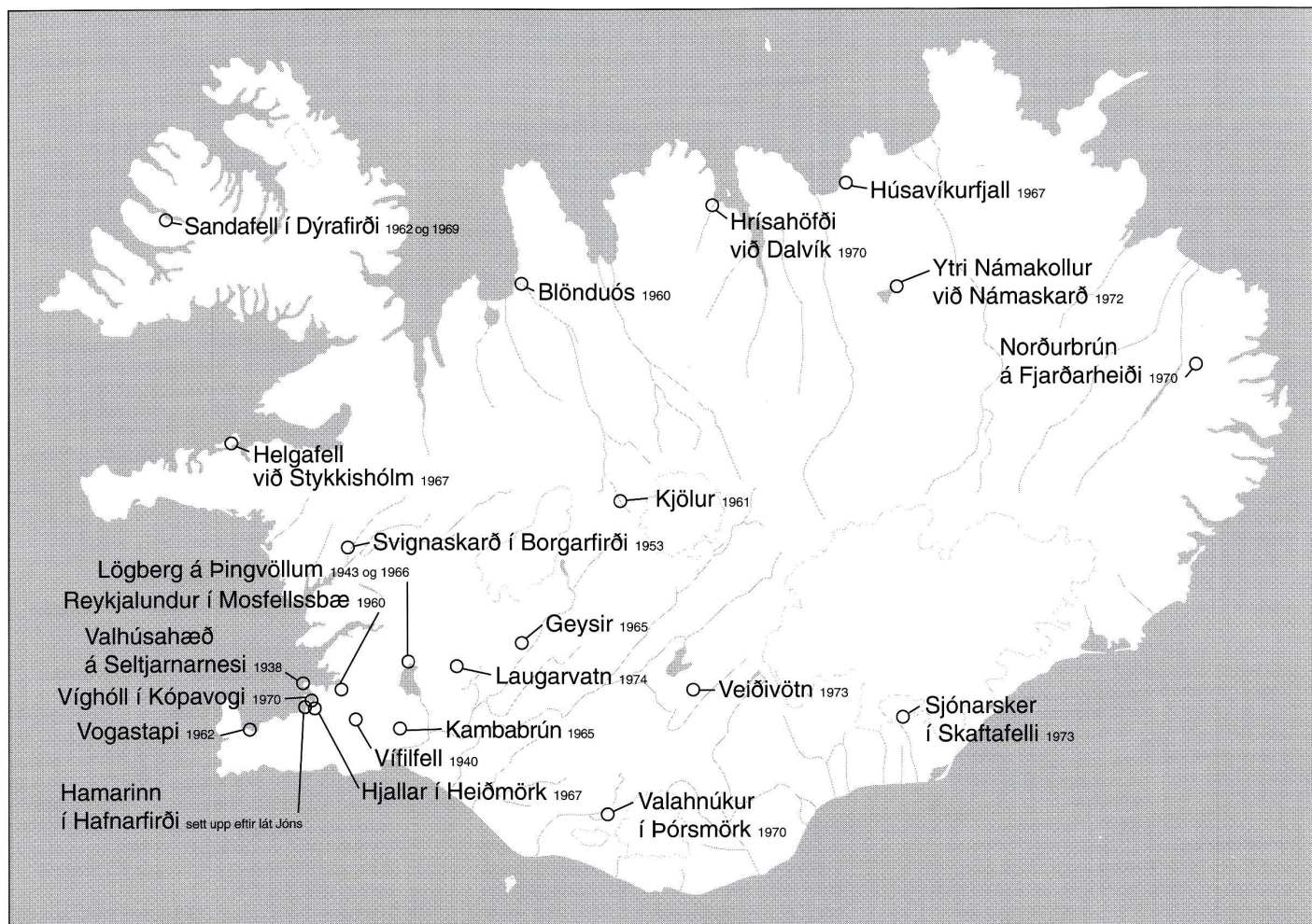
Þegar Jón var á leið yfir Hringbraut við Laufásveg 21. desember 1974 varð hann fyrir bifreið og hlaut af því höfuðáverka. Hann lést af völdum slyssins 6. janúar 1975, áttæður að aldri. Eftir stendur að „orðstírr deyr aldri góðan getr“.

Heimildir og eftirmáli

1. Eigin dagbækur og minningar höfundar, Más Viðars Mássonar (1949), en hann er systur-dóttursonur Jóns, sonur Þóru, sem er dóttir Maríu Viðs Jónsdóttur. Már var aðstoðarmaður Jóns Víðis í vegamælingum árin 1962-1969 og í einstaka ferðum árin 1959-1961. Hann var mælingamaður Vegagerðarinnar til ársins 1976 og síðar í Svíþjóð á árunum 1979-1984. Þá var Már viðstaddur gerð margra útsýnisskífa Jóns. - Már á afrit af kortinu af Skagaströnd og sagt er frá í kaflum Hafnamælingar.
2. Sigurður á Yztafelli og samtíðarmenn eftir Jón Sigurðsson. Menningarsjóður. Reykjavík, 1965. - Í bókinni er vel heppnuð mynd sem Jakob Hálf-danarson tók sumarið 1962 af Jóni, Jónasi frænda hans Snorrasyni og Má Viðari Mássyni fyrir framan Þverárbæinn í Laxárdal. Jakob

stóð uppi á þaki Rússajæppans til að vinna upp hallann á hlaðinu og ná réttu sjónarhorni. Jón, Jakob og Már voru þarna á leið að austan, en þar höfðu þeir mælt fyrir vegum í mánuð í fjar-veru umdæmisverkfræðingsins þar. Myndin er á baksíðu þessa blaðs.

- Því má bæta við hér að Benedikt Jónsson (Bubbi) málari á Húsavík málaði Þverárbæinn og stendur hann þá norðan við bæinn og hefur kirkjuna í forgrunni. Jóhann Skaptason og Sig-riður Víðis áttu slíka mynd. Hana eiga nú Jón Hálfðanarson og Kristín Steinsdóttir. Már Viðar á sams konar mynd sem Bubbi gerði fyrir hann 1975.
- 3. Zóphónías Pálsson (1915) mælingaverkfræð-ingur og fv. skipulagsstjóri. Samtal í maí 1995.
- 4. Ágúst Böðvarsson (1906) landmælingamaður og forstjóri Landmælinga Íslands 1959-1976. Tvö samtöl í júní 1995. Ágúst er frískur að ræða við, en orðinn harla sjóndapur. Annars sagðist hann ekki kunna við að ræða mikið sína hagi, „en þegar ég loka augunum er allt í besta lagi“.
- Ljósritun hefur verið þekkt frá því Sir John Herschel fann hana upp árið 1840. Hann leysti ammonium ferric citrate í vatni. Jón kopieraði að hætti hans. Aðferðin gerir ráð fyrir að afritið sé síðan baðað í potassium ferricyanide sem einnig var leyst í vatni. Að lokum er afritið skolað í vatni. Potassium er kalíum, og cyanide er eitt form efnasambanda sem sum hver eru eitruð, sbr. blásýra. Enda urðu afrit þessarar lausnar blá, sbr. blueprint. Einnig nefnt cyanotype. Þessi afrit voru iðulega notuð í negatífi og hafa frumritin þá líklega oftast verið spejlvendt. Vonandi eru negatífi til fyrir væntanlegt tækni-minjasafn. Ekki fannst nein heimild um notkun króms í ljósritun sbr. sögu Ágústs, en króm var aftur notað í lithography, sbr. chromolitho-

Hringsjár sem Jón Víðis gerði fyrir Ferðafélag Íslands og fleiri. Ártal vísar til þess tíma þegar hringsjáin var sett upp⁽²⁹⁾.

- graphy. Króm getur gefið ýmsa liti, svo sem gult, grænt, rautt, brúnt (þekkt úr ljósmyndun), og blátt, sbr. ironblue. Hugsanlegt er að króm hafi verið notað í stað ammoníaks í áður-greindri blöndu, og losað menn við lyktina. Aðferð sú sem ljósrítunarvélartast við nú er xeroxaðferð og án lausna. Hún býr til negatíft afrit með dufti á rafmagnaða plötu (tromlu) sem síðan festist á blað sem nú er við hana og er negatífið þar með úr sögunni. Myndin er fíxeruð með hita. Þessi aðferð var fundin upp af Chester Carlson fyrir stríð og fékkst keypt í ljósrítunarvélum frá 1950.
- Bæði Ágúst og Jóhann Sigurbjörnsson starfsmaður landmælinga lýstu kopieringu. Jóhann sagði Ágúst Guðmundsson, núverandi forstjóra Landmælinga ríkisins, áhugamann um söfnun gamla hluta, en þeir eru í kössum. Þar má etv. finna kopieringsramma. Ágúst segist hafa fært Þór Magnússyni þjóðminjaverði mæli-borðsútbúnað sinn nema kíkinn sem hann hafi selt, enda ennþá verðmætur. Sá var létt-byggður fyrir notkun í öbygðum. Gömlu Íslandskortin voru mæld á borði, segir Ágúst. Jón J. Víðis átti slíkt borð og notaði við gerð útsýnisskífa, enda komst kort þeirra í heilu lagi á borðið. Ágúst bendir á að regnhlífarnar stóru, sem iðulega sjást á myndum með mælinga-mönnum, og Jón átti eintak af, hafi fyrst og fremst verið sólhlífar, enda theodolitinn viðkvæm fyrir hitabreytingum.
 - Jóhann Sigurbjörnsson sagði frá aukinni tækni, m.a. við loftljósmyndun þar sem áður þurfti að sýna mikla útsjónarsemi við myndatökurnar og síðan við röðun myndanna þegar heim kom. Hann dádíst að frumherjunum og öllu því sem þeir komu til leiðar með lítilli tækni og enn minni fjárhag. Hann lýsti með aðdáun flugferð með Birni Pálssyni og Ágústi Böðvarssyni í hrein-dýraleit. Björn þekkti landið úr lofti eins og lófann á sér og rataði á hreindýrin. Ágúst hrópaði upp fjölda hreindýra fyrir skrifara og bætti alltaf við örnefni á jörðu niðri. Til að áorka öllu því sem vannst á frumbylisárunum upp úr aldamótum þurfti mikla útsjónarsemi og vandað verklag. Þegar Jón Víðis hallamældi las hann af stönginni á 5 cm bilum. Þannig varð nákvæmni $\pm 2,5$ cm. Jón hélt sig við þá aðferð þótt seinna væri farið að lesa af á 1 cm bilum. Eftir að farið var að malbika vegina var farið að lesa af á 1 mm bilum. Það var fyrir fáum árum að tveir mælingamenn voru samferða í rútbíl um sléttur Suðurlands, á malbikuðum vegi. Vegurinn hafði leyst sér að siga svolítið hér og meira þar. Rútan sigldi á fleggiferð um veginn eins og skip á sjó með nokkurri undiröldu. Þá segir annar mælingamaðurinn við hinn: „Finnurðu millimetranákvæmnina?“
 - 5. Brauðbókun. Grein um bókun brauða í gas-stöðinni merkt x+y-z. Skv. dagbókun Jóns er greinin eftir hann. Greinin er birt hér í heilu lagi.
 - 6. Auglýsingar frá Brauðgerð alþýðufélaganna í Vísi 30. okt. 1917 og í Mbl. 15. nov. 1917.
 - 7. Herdís Þorvaldsdóttir (1923) systurdóttir Jóns. Snæðis, dóttir Herdísar, á nú aðild að ræktunarfélaginu Húsgulli á Húsavík.
 - 8. Jónas B. Jónsson (1908) fv. fræðslustjóri. Samtal í maí 1995.
 - 9. Geir Agnar Zoëga (1919) fv. frkvstj. Ísaga. Samtal í maí og júní 1995. Geir Agnar var 11 ára þegar hann byrjaði sem aðstoðarmaður Jóns árið 1930 á Eyrarbakka. Hann segir föður sinn hafa fengið Jón til að mæla Þrengslaveg árið 1929 þótt hann hafi annars ekki mælt vegi á þeim árum. Þar telur Geir Agnar aðstoðar-menn hafa verið Leif Bjarnason (Lárusar H. Bjarnason), Áka Jakobsson, og bræðurnar Sig-urð og Gísli Þorkilssyni, nefnilega „þrír í lengd-armælingu og tveir í hallamælingu“. Seinna mældi Jón hluta Þrengslavegar með aðstoðar-mönnum Jakobi og Má ca. 1960. Það mun hafa verið um 1923 sem mælt var fyrir jarn-braut um Þrengsli. Á þeim árum er talsvert skrifad um jarnbrautir í dagblöð og fastgírarnar.
 - 10. Sigurður Thoroddsen (1940) arkitekt og að-stoðarskipulagsstjóri ríkisins. Viðtal í maí 1995.
 - 11. Þorvaldur S. Þorvaldsson (1933) arkitekt og forstöðumaður Borgarskipulags er systursonur Jóns. Þorvaldur var mjög náinn Jóni og leit á hann sem föstra sinn sbr. viðtal í Vikunni 12. des. 1974, enda lést faðir Þorvaldar nokkru áður en hann fæddist. Jón gekk honum því nánast í föður stað. Þorvaldur er ásamt systrunum Dóru, Herdís, Þóru og Maríu barn Maríu Víðis Jónsdóttur.
 - 12. Sigurður Haukur Sigurðsson (1926) kennari og mælingamaður er systursonur Jóns, sonur Auðar Víðis Jónsdóttur. Haukur á safn filma af brúm og öðrum umferðarmannvirkjum, en Geir G. Zoëga hvatti hann til að hafa með sér myndavél í mælingavinnunni og taka myndir þegar honum fyndist ástæða til. Haukur var mælingamaður frá 1938-1987, eða í 50 ár.
 - 13. Nikulás Úlfar Mátsson (1956) arkitekt og safnvörður á Árbæjarsafni er systurdóttursonur Jóns, sonur Þóru, sem er dóttir Maríu Víðis Jónsdóttur.
 - Teikningaskrá sem vitnað er til lét Árbæjarsafn taka saman og færa í tölvu árið 1995, en hún er unnin upp úr skrárm byggingarfulltrúans í Reykjavík. Skrá yfir teikningar Jóns má fá hjá höfundu.
 - 14. Bragi Thoroddsen (1917) fv. vegaverkstjóri. Samtal í maí-júlí 1995.
 - 15. Jens Kristleifsson (1940) teiknikennari. Samtal í maí 1995.
 - 16. Viðtal sem Viktor A. Ingólfsson ritstjóri Vega-mála átti við Jakob Hálfðanarson tækni-fræðing. Stuðst er við viðtalið hér, en efnið er allt endur-ritað.
 - 17. Gerðabækur stjórnarfundar Verkfræðingafélags Íslands. Undirritaður fletti gerðabókum stjórnar-funda V.F.Í. frá 15. febr. 1943 - 3. des. 1959. Hann fann aðeins minnst á Jón Víðis á einum stað, þ.e. 7. mars 1952. Þar segir: „Jakob Sigurðsson gaf skýrslu um Tímaritið. Ákveðið var að fara þess á leit við Gunnar Böðvarsson að hann tæki að sér ritstjórn Tímaritsins og fela honum að velja sér meðritstjóra. Þá var ákveðið að útvega mann Jóni Víðis til aðstoðar við söfnun auglýsinga“. Jón sá um afgreiðslu Tímarits V.F.Í. árum saman og rúkkun áskriftar-gjalda. Hafði Jón afgreiðslu heima hjá sér og sími hennar var sími hans. Það kemur fram á þessum árum í gerðabókinni að fjárhagur tíma-ritsins hafi verið góður. Sjá (30). Hinrik Guð-mundsson (1918) verkfræðingur og fv. frkvstj. V.F.Í. og Arnbjörg Edda Guðbjörnsdóttir núverandi frkvstj. aðstoðuðu fúslega við leit í fundargerðabókum V.F.Í. sbr. einnig (30).
 - 18. Bréf sem Jón skrifaði móður sinni 5. júlí 1917 frá Tungunámum á Tjörnesi (53).
 - 19. Einar Magnússon (1900-1986) landfræðingur og fv. rektor M.R. Sögnum úr Sprengisands-ferð þeirra Jóns heyrði undirritaður í útvarps-viðtali ca. 1965. Þar sagði Einar frá sósugerð. Einar ritaði einnig eftir Jón í Mbl. 14. jan. 1975.
 - 20. Guðrún Kristinsdóttir (1928) er kona Sigurðar Hauks Sigurðssonar. Mbl. 14. jan. 1975.
 - 21. Hallgrímur Jónsson kennari (1894-1991). Mbl. 14. jan. 1975.
 - 22. Sigurður Jóhannsson (1918-1976) verkfræðingur og fv. vegamálastjóri. Mbl. 14. jan. 1975.
 - 23. Verkfræðingatal 1956 og síðar eftir Jón Vestdal. Jóns er minnst í Verkfræðingatali, enda félagi í V.F.Í. frá 1954.
 - 1. ágúst 1955 segir í fundargerðabók V.F.Í.: „Rætt um verkfræðingatal. Samþykkt að raða mönnum eftir starfsroð og tilgreina hvort menn hafa fengið leyfi ráðuneytisins til þess að kalla sig verkfræðing og hvenær. Einnig var samþykkt að heiti bókarinnar skuli vera „Verk-fræðingatal, æviágrip íslenzkra verkfræðinga og annarra félagsmanna Verkfræðingafélags Íslands“ “. Af þessu sést að menn gátu verið félagar í V.F.Í. án þess að hafa leyfi ráðuneytis-ins til að kalla sig verkfræðing. Enda er ætíð í
- bókinni gerður skýr munur á því hvort sam-þykktir stjórnar eiga við inntöku í félagið eða hvort verið er að afgreiða fyrirspurn viðkomandi ráðuneytis um einstaka menn sem hafa til þess sótt um leyfi til að mega kalla sig verkfræðing, þ.e. starfsleyfi. Í Verkfræðingatali er merkt „V“ með ártali við þá sem hafa starfsleyfi.
- Í Verkfræðingatali er minnst á námsferð til Noregs árið 1921. Til er sendibréf (53) sem lýsir skemmtiferð Jóns til Noregs, Danmerkur, Svíþjóðar og Skotlands þetta haust. Af bréfinu má sjá að Jón hefur notað ferðina vel og séð margt, þótt ekki hafi hann farið á skóla. Hann vitnaði iðulega í þessa ferð síðar.
 - 24. Árbók Ferðafélags Íslands 1995. Þess má geta hér að Mbl. segir einnig frá hringsjónni „sem reist var í minningu Jóns J. Víðis landmælinga-manns sem teiknaði flest sæluhús og hringsjár Ferðafélags Íslands meðan hann lifði“ undir heitinu „Esjan endurbætt“ í B-blaði 23. júní 1995. Litmynd fylgir af hringsjónni.
 - 25. Geir U. Fenger (1924). Samtal í maí 1995. Móðir Geirs (líka fædd Zoëga) og kona Geirs G. Zoëga voru systur.
 - 26. Jón Sigtryggsson (1917) fv. aðalbókari í lónaðarbankanum. Samtal í maí 1995.
 - 27. Minningargrein eftir Jóhann Skaptason mág Jóns, sem birtist í Íslendingaþáttum Tímans nr. 207 frá 10. maí 1975.
 - Bergljót, móðir Jóhanns, fluttist austur til heima-haganna á Héraði eftir lát Skapta (1907) og bjó þar árin 1908-1912 með þrjú börn sín, af sjö eftirlifandi, en fluttist þá til Akureyrar. Það er fyr-ir austan sem Jóhann hittir Jón fyrst. Sbr. (32).
 - Jóhann vitnar í ummæli Jakobs Hálfðanarsonar „hins merka samvinnufrömuðar“ um Jón Jóakimsson: „Það voru ríkulegar menjar hamingjusamrar æfi sem Jón lét eftir sig. Á Þverá allsnægta bú, innan húss og utan, hin trausta og góða bygging (bæjarhúsin) og að auki mjög vönduð stéinkirkja byggð árið 1878. Jörðina Þverá átti hann nú, bættu að túni og engjum, vel eftir því sem erfiðir staðhættir til þeirra hluta leyfa þar í sveit“.
 - Jóhann skrifar þetta um Jón: „Jón Víðis var ljúfur maður í viðkyrningu, skapprúður og góður heim að sækja, léttur í máli og ákveðinn í skoðunum og flutti mál sitt af rökfestu. Góð greind, reglusemi og framfaraprág einkennir ætt hans, auk listrænna hæfileika, sem víða hafa komið fram í mikilli fjölbreytni hjá eldri og yngri ættleggjum“.
 - 28. Snæbjörn Jónsson (1921) verkfræðingur og fv. vegamálastjóri (1976-1991). Samtal í maí 1995.
 - 29. Jakob Jón Hálfðanarson (1942) tækni-fræðingur er systursonur Jóns, sonur Þórnyjar Víðis Jónsdóttur. Jakob átti þá hugmynd að tileinka hringsjóna á Esju minningu Jóns. Hringsjónin stendur í 780 m hæð.
 - 30. Fundargerðabækur fundar Verkfræðingafélags Íslands frá 1954. Orðalagi örlítið hnikað til. Sjá heimild nr. 23, en þar er tekið beint upp úr bókunum.
 - 31. Jón Grétar Hálfðanarson (1947) eðlisefna-fræðingur er systursonur Jóns, sonur Þórnyjar Víðis Jónsdóttur.
 - 32. Samantekt Jóhanns Skaptasonar um forfeður sína og afkomendur þeirra. Ritid heitir Kvenætt-bogi og er gert eftir 1977. Í ritinu sameinast ættir Jóhanns og Sigríðar Víðis konu hans, systur Jóns.
 - 33. Tímarit V.F.Í. 1922. Hafnarannsóknir Stjórnar-ráðs Íslands 1917-1921. Líklega er um sér-prentun að ræða, nema árgangurinn hafi allur fjallað um þetta efni. Fengið að láni hjá Vita- og hafnamálastofnun. Tímaritið er stimplað með sporðskjalaga stimpli sem á stendur „Vitamála-stjórnin“. Það var væntanlega nafn embættisins á þessum tíma. Fyrir ofan er kóróna, en fyrir neðan strik. Sjá (34).
 - 34. Hermann Guðjónsson (1952) verkfræðingur og vita- og hafnamálastjóri. Stofnunin á mikið af gömlum heimildum, bæði kortum og skriflegu

Þorsteinn Ólafsson vegaverkstjóri. Myndin er úr safn Jóns Víðis frá árinu 1958.

efni. Hermann tjáði undirrituðum að efni þetta hafi lengi verið geymt í tveimur vitum, annar þeirra í Gróttu. Hermann hefur mikinn áhuga á sögu stofnunarinnar og hefur nú ráðið sagnfræðinga til að safna saman gögnum og vinna úr þeim.

- Undirritaður tók saman nöfn og stærðarhlutföll allra korta merkt J.V.J. í kortakladda embættisins og má vitja listans hjá honum.
- 35. Þorsteinn Ólafsson (1919) kennari og vegaverkstjóri. Samtöl í maí - júlí 1995. Þorsteinn man vel vígslu Vestfjarðavegar. Árið 1959 var „stóra sumarið“ hans. Þá voru 4 ýtur í vinnu allan sólarhringinn við lagningu vegarins yfir Dynjandisheiði.
- Þorsteinn minnst einnig vel hversu heppinn

hann var með rauða ofaniburðinn úr vatnsbotninum uppi á heiðinni. Jón gaf leyfi til að sprengt yrði haft svo vatnið rynni burt. Ofaniburðurinn átti þátt í því hve fallegur vegurinn var. Árið 1959 var rigningasumar, en ofaniburðurinn þoldi rigninguna vel. Þorsteinn minnst ýtumanns sem lét þá skoðun í ljós þegar rann úr stöðuvatninu að þar væri „ekki meiri ofaniburður en söpa mætti saman með gólfspí“. Því ánægjulegri varð uppgötvun ofaniburðarins fyrir vegagerðarmenn, en hann reyndist vera í 2-3 m þykku lagi.

- Þorsteinn segist hafa séð nýja hlið á vegagerð þegar hann sá veglínuna á heiðinni og hversu vel hún fór í landinu.
- 36. Tjarnarhólminn. Grein eftir „Borgara“ í Mbl. 16. nóv. 1917. Ekkert bendir frekar til þess að greinin sé eftir Jón, en hún sýnir áhuga á Tjarnarhólmanum. Í greininni er vitnað í eldri grein í Mbl. um sama efni. Greinina má fá í afriti hjá undirrituðum.
- 37. Í bréfasafninu (53) er endurgerð frásögn af beinaferðinni eftir Jón frá 10. apríl 1971. Hún ber heitið „Nokkrar ferðaminningar frá sept.-okt. 1915“ og er unnin upp úr dagbókum hans og sendibréfum. Undir frásögnina skrifar Jón (eða Jóhann): „Skrifað upp fyrir Pál Kolka og lesið upp á spítalanum“. Hér að neðan er sagt frá viðbrögðum Jóns við útvarpserindi Páls og er næsta víst að Jón hefur skrifað ferðasöguna í því tilefni. Páll Kolka prófessor fæddist 1895 og lést árið 1971. Það hefur því líklega verið Páll sem var á spítala og Jón náð að lesa söguna fyrir hann áður en hann lést. Páll hét áður Páll Valdimar Guðmundsson. Frásögn hans af beinaferðinni í ævisögu sinni „Úr myndabók læknis“ sem Setberg gaf út 1964 er annars hin skemmtilegasta.
- Geir Agnar Zoëga er einn þeirra sem dást að dugnaði Jóns við dagbókarskrif. Hann varð vitni að því að Jón fann að því við Pál Kolka að frásögn hans af beinaferðinni hafi ekki verið alveg samkvæmt bókinni. Geir Agnar telur Pál hafa sagt frá ferðinni á fundi, á fyrirlestri, eða jafnvel í útvarpinu. Daginn eftir hittir Jón Pál að

máli og bendir honum á að ýmislegt í frásögn hans hefði ekki verið rétt. Hafði Jón þá litið í dagbækur sínar.

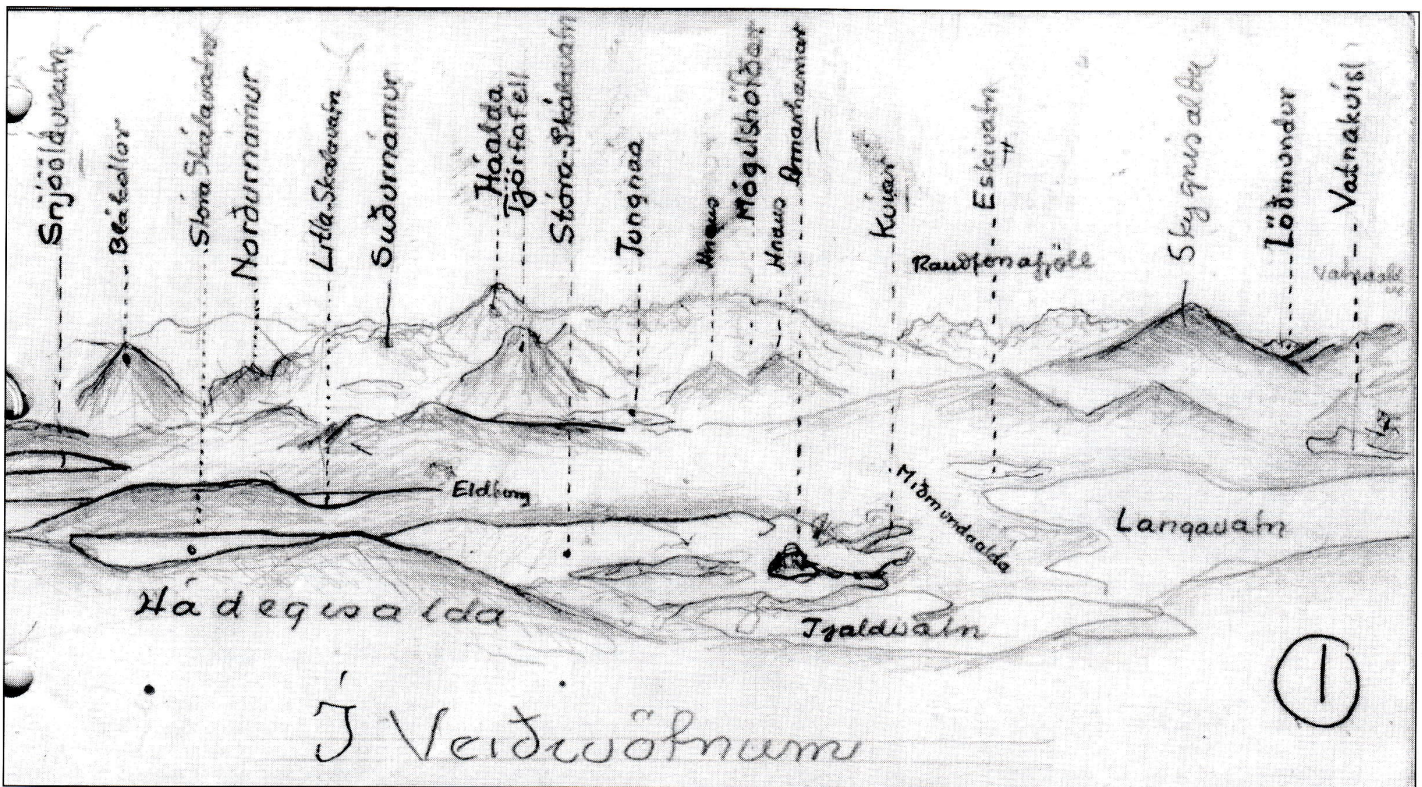
- Sjá 54.
- Draugasaga séra Árna er úr frásögn Jóns frá 1971.
- 38. Jón Þorláksson forsætisráðherra eftir Hannes Hólmstein Gissurarson. Almenna bókafélagið í Reykjavík, 1992. Efni aðallega sótt í kaflann „Verkfræðingur í vegalausum landi“.
- Hannes segir nokkrar skemmtilegar sögur af vegamælingum, aðstoðarmönnum og vegagerðarmönnum frá árunum eftir 1905. Hannes nefnir m.a. Halldór Laxness og Þórberg Þórðarson til sögunnar. Þar kannast margir vegagerðarmaðurinn við sjálfan sig. Nefna má að í Atomstöð Laxness er lýsing á vegamælingamanni sem á augljóslega við Jón Víðis. Atomstöðin var notuð sem kvíldsaga í mælingatjaldinu (11).
- Sigurður Thoroddsen var landsverkfræðingur frá 1893 til 1905. Bæði hann og Jón Þorláksson þurftu að ferðast mikið vegna starfa sinna og voru meira eða minna að heiman öll sumur. Sama hefur líklega gilt um Krabbe. Líklegt er að Sigurður hafi hætt vegna þessa er hann gerðist kennari. Það hefur því hentað Krabbe vel, árið 1918, að fá Jón Víðis til starfa, en hann hafði ekki fyrir fjölskyldu að sjá í bænum og var meira en reiðubúinn til að nota sumarið til ferðalaga. Þetta kann að hafa átt sinn þátt í því hve þeim Jóni og Krabbe gekk samstarfið vel. Þessi skoðun stýðst einnig við umræður á Alþingi árið 1938, en þar bendir Jónas frá Hrífl Jónsson á mannfæð skipulagsnefndar og nefnir Jón sem starfsmann nefndarinnar, en „annars hafa þeir nálega enga aðstoð fengið“. Páll Línal segir frá þessu í bók sinni „Bæimír byggjast“ á bls. 122 (51).
- 39. Viktor A. Ingólfsson ritstjóri Vegamála. Viðtal í maí - júlí 1995.
- 40. Oddfellowreglan á Íslandi 75 ára. Oddfellowblaðið. 21. ár. Reykjavík, 1972. Viðtal Hilmar Garðarssonar við Jón J. Víðis; Maður, sem má treysta. Bls. 40-44. Kommusetningu hefur verið hnikað örliðið og stafsetningu breytt á einstöku stað. Eftirmáli sem vitnað er í er eftir Hilmar.
- Jón Þveræingur Jónsson lýsir komunni til Reykjavíkur eins í dagbókum sínum og Jón gerir hér. Um fyrstu nóttina segir hann fjölskylduna hafa gist í „kastala sálhjálparrinnar og legið í flatsæng á gólfinu“ (31).
- 41. Hilmar Garðarsson (1922) skrifstofustjóri. Hilmar færði undirrituðum ljósrit af Oddfellowblaðinu (40) og sýndi myndir sem Jón vann fyrir regluna. Þær eru oft þannig að sporöskjulaga myndum af öllum stofnendum stúku er komið fyrir á spjaldi. Efst er skrifað nafn stúkunnar og dagsetning. Undir myndum eru skrifuð nöfn manna og kvenna. Texti er skrautritaður og frágangur allur vandaður. Jón vann líklega að endurnýjun þessara spjalda þegar hann féll frá.

Páll Sigurðsson forseti Ferðafélags Íslands flytur ræðu þegar minnismerkið á Þverfellshorni var vígt í þoku og sudda þann 11. júní 1994. Jakob Hálfðanarson er lengst til vinstri.

Merki Oddfellowstúkunnar Ingólfs sem Jón Víðis teiknaði.

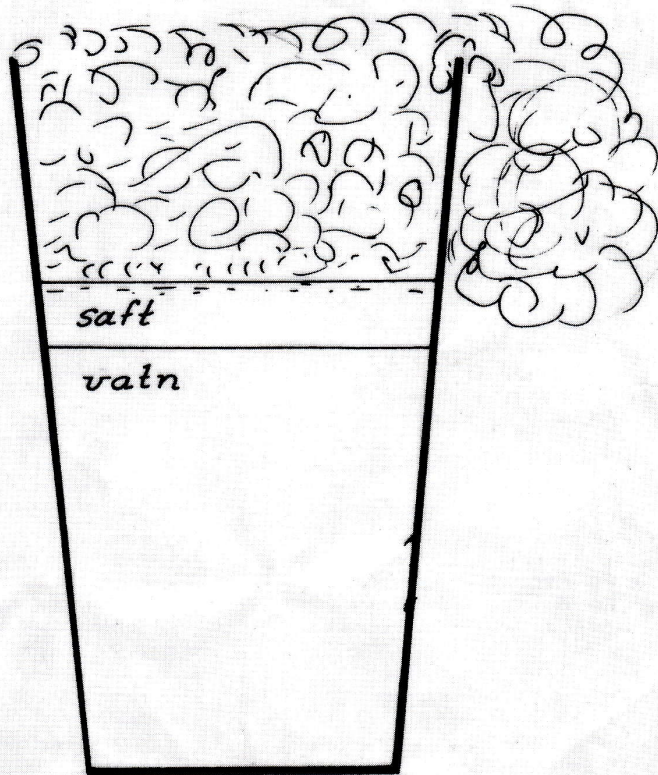
Pegar Jón Víðis vann að gerð hringsjáa byrjaði hann á að rissa upp útsýnið. Síðan benti hann á blaðið og spurði staðkunnugan fylgdarmann hvað hinn eða þessi fjallakollurinn hét. Þessi teikning er frá Veidivötnum. Jakob Hálfðanarson hefur varðveitt öll gögn frá Jóni um hringsjár og er teikningin úr því safni.

- Eitt spjald sýnir stofnendur stúkunnar Ingólfs, þá Halldór Danielsson, Guðmund Björnsson, Sighvat Bjarnason og Guðbrand Finnogason. Guðmundur Björnsson var landlæknir árin 1906-1931.
42. Úr dagbókum Jóns. Studia relinquere er latína og táknar að hætta námi. Steinþór, sem Jón minnst oft á í dagbókum sínum frá þessum árum, var skólabróðir hans í læknisfræðinni, en féll eftir fyrsta ár og hætti. Hann var sonur Odds læknis í Miðhúsum á Reykjanesi sem Jón var í kaupvinnu hjá sumarið 1915.
- Um inngöngu sína í Oddfellowregluna segir Jón 20. febr. 1920 „Gekk inn í „Oddfellow“-regluna um kvöldið“.
 - Shiller er líklega Johann Christoph Friedrich von Schiller 1759-1805.
 - Geir Agnar Zoëga segir Guðmund Hannesson (1866-1946) prófessor hafa verið að tala um það á þessum árum að „of margir væru í læknisfræði“ (9). Í bréfi frá því í jan. 1915 til Þóru M. Sigurðardóttur segir Jón: „Guðmundur Hannesson sagði að landlæknir hefði haft þau ummæli að aldrei mundu verða svo margir íslenskir læknar að hann mundi ekki geta veitt þeim embætti, en sagði G.H. „nú verður hann að hafa sig allan við, nú er eg hræddur um að hann spryngi á því““. Þá „voru 30 á skólanum als“ (53).
 - Ekki mun þetta samt hafa verið ástæðan fyrir því að Jón hætti við læknisfræðina. Varla heldur sú að Jón Þveræingur, faðir Jóns, hafi misst vinnuna hjá Edinborg á þessum tíma og Jóni hafi runnið blóðið til skyldunnar og talið réttast að hann færi fljótlega að vinna sér inn pening, en Geir Agnar nefnir þá ástæðu (9). Í dagbókum Jóns kemur ekki annað fram en Jón Þveræingur hafi haft næga vinnu. 7. des. 1915 segir: „Bæjarfógeti símaði til pabba og það hann að afrita alla bæjarskrána fyrir kr. 150,00“. Jón hjálpaði til við það verk. 2. apríl 1916 segir: „Í gær byrjaði pabbi að vinna hjá Garðari Gíslasyni, er það fyrir milligöngu Gunnars Einarssonar“. 28. jan. 1917 segir: „Sótti pabba um kvöldið til G.J. - hann þar að

- spila við Sigurð Jónsson frá Yztafelli, ráðherra“.
- 21. apríl 1918 segir: „Pjetur Jónsson alþingismaður frá Gautlönðum kom í dag og með honum Helga Bjarnadóttir fv. sölustj. af Húsavík, drukku kaffi með okkur. - Pjetur sagði okkur nákvæmlega frá silungaklaka í Mývatni frá hitapollum eða uppsprettum í vatninu og kaldavermslum“. Af þessu og öðru sýnist Jón Þveræingur hafa haft vinnu og góð sambönd í bænum.
- Haft er eftir Sigríði Víðis Jónsdóttur að Jón hafi hætt í læknisfræði eftir að hafa gengið með læknum í húsvitjanir í spönsku veikinni haustið 1918 (31). Eins og fram kemur í studia relinquere hafði Jón tekið ákvörðun um að hætta fyrir áramótin. Jón skrifar síðan 28. mars 1918: „För til Sig. Thoroddsen til að ræða við hann um mælingakenslu verkfræðingafélagsins í vor, hann hvatti mig til að vera með“. Pestin barst hingað „með skipum frá Kaupmannahöfn og Bretlandi snemma hausti (1918), en bar lítið á henni fyrst í stað. Seinustu daga októbermánaðar var allmargt fólk búið að taka veikina í Reykjavík“ (Öldin okkar). Síðan segir: „2. nóv. er talið að 80 manns liggi rúmfast í bænum, en veikin er talin væg“ (Öldin okkar). Þá segir: „6. nóv. er talið að helmingur bæjarbúa liggi og hafa þá orðið tvö dauðsföll“ (Öldin okkar). Alls létust um 260 manns úr veikinni, sem var influensa, að sögn Aldarinnar okkar. Jón segir þannig frá 8. nóv.: „Nú geysar Spanska veikin hjer í bænum, afar margir eru veikir - afgreiðslumenn í apoteki geta ekki lengur staðið uppi - Th. Krabbe fór þangað og vinnur að afgreiðslu af kappi - hann gaf frí kl. 12 á hádegis, svo jeg gæti liðsint einhverjum sjúkum - jeg heimsótti Egil og Stþ.“ 10. nóv. segir: „Sjúkravítjun“. 11. nóv.: „Jeg nú dálfið lasinn, með 39° „influensa““. 15. nóv. skrifar Jón: „Út með Auði“. Og 17. nóv.: „Í dag kom blað út í 1-sinn eftir „pest“, með löngum dánarlista“. Jón mætti á skrifstofuna 18. nóv., en Krabbe var lasinn. 19. nóv. „var símað frá hjúkrunarnefnd“. 20. nóv. var Jón heima og svaf „nær alltaf, lasinn“. Hann mætir síðan 21.

- nóv. Faðir hans og systir mæta fyrst í vinnuna 23. og 24. nóv. „eftir pest“ og er hún svo úr sögunni. Jón getur hvorki um að vinir né vandamenn hafi látist.
- Gunnlaugur Þórðarson lögræðingur og tengdasonur Mariu Víðis Jónsdóttur hefur þá gamansögu eftir Jóhanni Skaptasyni sýslumanni að Jóni hafi ekki litist á hversu margar frænkur hann ætti. Hann myndi varla hafa annað fyrir stafni í starfi sem læknir en að taka á móti þeim og hafi því talið ráðlegast að hætta að svo stöddu. Snæðis dóttir Gunnlaugs bætti því við að Jón hefði verið feiminn við konur. Munnleg heimild í maí 1995.
- 43. Safnahús Suður-Pingeyinga. Grein eftir Jóhann Skaptason í Árbók Pingeyinga 1964. Safnahúsið á Húsavík, 1965. Þar segir: „Árangur næst oft beztur, þegar tekst að sameina framtak þjóðfélagsstofnana og einstaklinga á menningarsviðinu“. Og síðar: „Mörgum bættir til að ætlast til þess, að ríkissjóður leggi fram drýgstan skilding. En hér gildir sama lögmál sem fram kemur í orðtakinu: Hjálpaðu þér sjálfur, þá hjálpar Guð þér“.
- 44. Eigin dagbækur Jóns frá árunum 1914-1973. Þær eru varðveittar í Menningarmiðstöð Pingeyinga í Safnahúsinu á Húsavík. Hafa ber í huga að stafsetning var mikið á reiki á þessum árum. Á einstökum stað er komma gerð að punkti í þessari afskrift og hefst þá ný aðalsetning. Oft vantar punkta og strik yfir sérhljóða hjá Jóni og er það lagfært hér. Áður en farið er að rita jeg fyrir ég árið 1918 ritar Jón yfirleitt eg. Það á jafnvel við eftir að hann fer annars að nota je fyrir é. Þá er hér stundum bætt inn greinar-skilum. Jón ritar víða pr. og táknar það fyrir. Jón ritar enti og er það viðurkennd þátíðarmynd af sögninni að enda.
- Heimili Jóns og foreldra hans í Reykjavík var ætíð opið fyrir frændfólki að norðan og austan. Þetta fólk var í ýmsum erindagjörðum og ein af þeim var skólaseta. Í þröngvölinu var jafnvel stofnað til hjónabanda (stundum skyldra aðila).
- Ættarnafnið Víðis keyptu þau systkin 20. júlí 1918.

- Oft er víkið að teikningum Jóns í greininni þótt því efni hafi hvergi verið næg skil. Á skólaárum sínum teiknaði Jón fyrir Bjarna Sæmundsson náttúrufræðing og fékk greitt fyrir. Á þetta minnst hann m.a. 26. nóv. 1914. Pann 17. apríl 1918 segir Jón frá því að hann hafi teiknað þorsk „pr. Bj. Sæm.“ Haustið 1919 segir Jón frá því að „Krabbe bað mig gera hlutabréf fyrir Ísaga“. Og viku síðar „Enti við hlutabréf Ísaga kl. 1 eh tók ekkert fyrir það. Kaupi eitt hlutabréf fyrir 1050.00 kr. Það hljóðar á eitt þúsund (Auður á hlutabréfið 1/2)“. Jón segir einnig frá því er hann teiknar hlutabréf fyrir Öðinn.
- Ekki er víst að alls staðar sé vitnað í þessa heimild þar sem efni er sótt í dagbækurnar, enda er samhengið þá augljóst.
- 45. Safnahúsið á Húsavík opnað. Frétt í Mbl. í júní 1980 frá Silla fréttaritara Mbl. á Húsavík.
- 46. Eftir að Herdís Ásmundsdóttir lést og áður en Jón Jóakimsson kvæntist Bergljótu Guttormsdóttur átti hann Skafta með Sigríði, utan hjónabands. Skafti kvæntist ekki. Jón og Bergljót áttu ekki börn saman. Um Herdís segir að hún hafi verið „greind kona og göfug og manni sínum samhent um heill heimilisins, en hún virðist hafa verið fremur heilsutæp og andaðist haustið 1860“ (27,32).
- 47. Jón Jóakimsson átti einnig dæturnar Aðalbjörgu, Maríu og Guðnýju. María fór til Ameríku.
- 48. Safni. Blað Safnahússins á Húsavík. 13. ár. 1993. Þar er grein um lát Sigríðar Víðis dóttur. Þar segir að hún hafi arfleitt Safnahúsið að rúmm 3,4 m.kr. og að gjöfin hafi borist húsina á árinu 1992. „Rauunverulega má segja að þau hjónin, ásamt nánum einstaklingum, hafi gert þessa stofnun að veruleika - nokkuð sem aldrei verður fullþakkað“.
- 49. Ólafur Eggertsson bóndi í Nesi var uppi 1850-1932. Hann var talinn merkur bóndi, en hann stóð m.a. fyrir nýjungum í búrekstri eins og fram kemur í dagbókum Jóns J. Víðis og sagt er frá hér í sambandi við ferð hans heim frá Miðhúsum haustið 1915. Sonur Ólafs, Jón Sigurður (1879-1957) var kaupfélagsstjóri í Króksfjarðarnesi frá stofnun félagsins til ársins 1943. Þá tók við Ólafur E. Ólafsson Þórðarsonar, sem enn lifir. Hann var barnabarn Ólafs Eggertssonar, sonur Bjarmeyjar Sigurveigar dóttur hans.
- 50. Kvæðið Vestfjarðavegur er sótt í ljóðabók Guðmundar Inga Kristjánssonar, Sólfar. Bókaútgáfa Menningarsjóðs og Þjóðvinafélagsins. Reykjavík, 1981. Kvæðið er dagsett 1. okt. 1959. Guðmundur Ingi segir að sýslumaður Ísafjarðarsýslu hafi átt þátt í að kvæðið varð til. Sjálfur segist hann hafa verið farinn suður á fund 1. okt. og því hafi sýslumaður flutt kvæðið við vígsluna. Jón Víðis átti kvæðið í fórum sínum. Kvæðið er birt með leyfi höfundar frá 18. júní 1995. (Sjá 35).
- 51. Páll Lindal. Bæirnir byggjast - Yfirlit um þróun skipulagsmála á Íslandi til ársins 1938. Skipulagsstjóri ríkisins og Sögufélag. Reykjavík, 1982. Jóns er getið á 21 stað í bókinni. Á bls. 135 er birtur reikningur skipulagsnefndar. Þar kemur nafn Jóns m.a. við sögu. Páll telur nefndina hafa verið ríkissjóði og bæjarfélögum ódýra, enda greiddi Vegagerðin fyrir vinnuáðstöðu Jóns, sá um innheimtu reikninga frá sveitarfélagnum, bókhald, greiðslur o.s.frv.
- Í kafla sem ber heitið „Úlfabytur vegna mælinga“ á bls. 136n kemur fram að ýmsir lentu í útistöðum vegna mælinga, en Jón J. Víðis aldrei.
- Árið 1931 er kreppa og ákvað Tryggvi Þórhallsson ráðherra að fresta framkvæmdum vegna skipulagslaganna og fól nefndinni að segja Jóni J. Víðis upp störfum. Eftir þingrof mánuði síðar snerist margt við og er þá ákveðið að halda áfram starfinu (bls. 142n).
- Benda má á að Zóphónías Pálsson fv. skipulagsstjóri hefur ritað „Ágrip af sögu skipulagsmála í einstökum sveitarfélögum 1938-1988“ sem útgefið er af Skipulagi ríkisins 1990. Skýrslan sem er 233 síður að lengd er afar ágrípskennd og bætir litlu eða engu við þátt Jóns J. Víðis að skipulagsmálum, enda snéri hann sér að vegamælingum árið 1942.
- Sjá (52).
- 52. Ársskýrsla Skipulagsstjórnar ríkisins og Skipulags ríkisins fyrir 1988. Skipulag ríkisins í október 1989. Vegna nefndrar nákvæmni 1:500 kortanna má nefna að „eftir að Zóphónías Pálsson réðist til Skipulagsins árið 1954 til að annast kortagerð ákvað hann í samráði við þáverandi skipulagsstjóra að framvegis skyldu mælingarupprættir og skipulagsupprættir ekki gerðir í stærri mælikvarða en 1:1000, nema í sérstökum undantekningartilvikum t.d. þegar um deiliskipulag væri að ræða“ (bls. 110).
- Yfirlit yfir kort Jóns eru í ritinu á bls. 110 og 115-118.
- 53. Úr bréfasafni sem er afrit „Sendibrjefa frá Jóni J. Víðis til náinna ættmenna og ferðasögur“. Safnið er tekið saman af Jóhanni Skaptasyni og er í uppskrift hans. Það nær til áranna 1912-1942.
- 54. Fram kemur í bréfi Jóns til Þóru M. Sigurðardóttur að þeir félagar tóku um 8 beinagrindur, en ekki allar heilar því Vilhjálmur Stefánsson (1879-1962) mannfræðingur og landkönnuður „hafði n.l. látið greipar sópa fyrir 8-9 árum, farið með um 100 beinagrindur til Ameríku“ (53). Í seinni frásögn af beinaferð segir Jón: „Laust fyrir miðjan október ræddum við, ef Jón síðar Víðis (‘18) og Páll síðar Kolka (‘19) um manna-bein í gamla kirkjugarðinum í Bæjarey (í Hausthúsaeyjum) Haffjarðarey. Sýndist okkur þau myndu verða gagnlegri hjá nemendum í lækna-deild Háskólans og í eigu skólans, heldur en þar, sem þau voru nú“ (37).
- 55. Bréf sem Jón skrifaði Þóru M. Sigurðardóttur móðursystur sinni frá Miðstræti 8a 7. sept. 1919 (53). Jón Hálfðanarson hafði landslagslýsinguna með í grein sem hann tók saman til að flytja í Víðisferð í Kollafjörð, undir Esju, í tilefni vígslu minnismarkisins um Jón, en var aldrei flutt.
- 56. Afrit Jóhanns Skaptasonar sem hann segir ritað eftir frásögn sem birtist í 30. töl. Fálkans 1964, en það ár var Jóni boðið af ævintýramönnum að endurtaka Sprengisandsferð. Afrit úr dagbók frá 1933 fylgir, en til stendur að segja nánar frá Sprengisandsferðinni 1933 annars staðar.
- 57. Kolin á Tjörnesi. Ómerkt grein í Mbl. 1. nóv. 1917. Skv. dagbókum Jóns er greinin eftir hann. Hún er of löng til birtingar hér, en fæst hjá undirrituðum í afriti.
- 58. Sumir segja að yfirbyggði Willisinn hafi verið annar bill og að Jón hafi átt hann, en það er líklega ekki rétt.
- 59. Árni G. Eylands. Búvélur og ræktun. Bókaútgáfa Menningarsjóðs. Reykjavík, 1950. Þetta er feikna yfirlitssmíðil bók um fyrstu ár vélaaldar á Íslandi. Í henni er mikið af myndum, m.a. af vélum að störfum hér á landi. Kaffinn „Fyrstu jarðýturnar“ er hér birtur í heild. Hann hafði Árni einnig með í „Skurðgröfur vélasjóðs“ (sjá 61). Ásgeir Sigurðsson birtir einnig stóran hluta kaflans í bók sinni „Áfram veginn“, en hún er „Safn til lönsögu Íslendinga“, nr. 3B. Sú bók var gefin út í Reykjavík árið 1991. Ásgeir benti á bækur Árna til notkunar hér.
- Verkfæranefnd ríkisins var fyrst skipuð af Búnaðarþingi 1927 til að annast tilraunir með ný verkfæri í þágu landbúnaðarins. Stærstu lög um hana 1940. Árni var lengi formaður og framkvæmdastjóri nefndarinnar (1927-1945). Stóð svo til ársins 1942 og aftur 1943 að lög eru sett um Vélanefnd ríkisins fyrir tilstuðlan Verkfæranefndar. Hún tekur endanlega við stjórn Vélasjóðs árið 1950 (breyting á jarðræktarlögum) og er Verkfæranefnd þá úr sögunni. Áður var til Vélasjóður (1923) til að
- kaupa skurðgröfur, en lög um hann gengu í gildi 1930. Árið 1942 var hann fluttur inn í jarðræktarlög og kemst undir stjórn Vélanefndar 1943 eins og að framan segir. Í sjóðinn rann mikið fé úr ríkissjóði (sjá bls. 14, 79, og 263 í heimild (61)).
- Árni segir: „Jarðýturnar fyrstu 1943 vöktu áhuga bændanna, ekki vantaði það. Hér var náð hef augum, og er ekki vandi að vita hið rétta hverju fram fór, þar eð sami maðurinn - sá er þetta ritar - var þá bæði formaður Verkfæranefndar og ráðamaður SÍS um annan innflutning búvéla“ ((61), bls 248n). SÍS flytur inn 74 af 104 vélum árin 1943-1948 ef bornar eru saman tölur úr greininni „Fyrstu jarðýturnar“ og tölurnar af bls. 437 sem birtar eru hér að neðan, eða 71%. Þessi tala virðist hafa verið 100% fyrir árin 1944 og 1945 ((61), bls. 248).
- Um innflutning beltatraktora (ýta) segir Árni: „1 1942, 3 1943, 7 1944, 15 1945, 25 1946, 36 1947, 18 1948, 61 1949 eða samtals 190 vélar á árunum 1942-1949“. Af þessum vélum eru a.m.k. 23 eingöngu notaðar við vegagerð. Eftirspurn var meiri eins og fram kemur annars staðar. Árni greinir frá tegundum og stærðum (bls. 437).
- Um traktora frá hernum segir Árni: „Á meðal véla þeirra, er herir bandamanna skildu eftir hér að stríðinu loknu, var töluvert af traktorum. Ríkisstofnanir, svo sem Vegagerð ríkisins, ræktunarfélög og einstakir menn hafa keypt allmarga slíka traktora af ýmsum gerðum. Bæst þeir við innflutning og kaup nýrra traktora á árunum 1942-49, en engar tölur eru til, er greini, hve margt þessara hervéla notast við ræktunarstörf. Einkum er um að ræða eitthvað af beltatraktorum International og Caterpillar, og hjólatraktora t.d. Case“ (bls. 437). Eirík Eylands telur að allar jarðýtur sem Bandaríkja-her skildi eftir sig hafi haft virahiffingar.
- Árni segir: „Aflmíkill beltatraktor með ýtu er undravél til margvíslegra átaka og afkasta. Og hér á landi notast stórum betur að þessum ágætum vélum heldur en víðast annars staðar í nálægum löndum. Veldur því hvort tveggja, hve landið er ónumið og lítt ræktað, svo að óvinda veldur meini, þótt jarðýtan rötist um við störfin, og hitt, að jarðmyndun landsins, skriður, eyrar, melar og holt, leyfir vinnubrögð með ýtu furðu víða og langtum víðar en t.d. í fullræktuðu landi eins og Danmörku, eða Noregi, landi hinna lítt molnuðu bergtegunda“ (bls. 233).
- 60. Ísland og dets tekniske udvikling gennem tiderne. Ved Civilingeniør Th. Krabbe tidl. Landsingenior, Fyr- og Havnedirektor paa Island. København, 1946. Bókinni er áreiðanlega að mestu lokið fyrir áramótin 1945-1946. Í bókinni eru nokkur Íslandskort eftir Jón J. Víðis. Þau sýna ástand vega, símasambands, víta o. fl. árið 1946. Í bókinni er mikið af myndum. Sagan um breyttan ferðamáta er á bls. 34.
- Eirík Eylands segir það hafa verið rætt í hópi manna, sem Helgi Hallgrímsson vegamálastjóri var á meðal, að mikið sé af villum í bókinni. Hann orðar það svo að „hæpið sé að treysta ártölum og fjöldatölum“. Krabbe, sem var danskur maður, var fluttur aftur til Danmerkur fyrir stríð og skrifaði bókina þar. Í stríðinu voru samskipti milli Íslands og Danmerkur afar erfið eins og þekkt er. Því virðist svo sem Krabbe hafi átt það til að giska á tölur.
- Í framhaldi af kaflanum um fjölda ýta sem birtur er í greininni bætir Krabbe: „Til Brug under Vejvæsenets Sommerkampagne 1946 vil man ventelig have til Disposition en ganske betydelig Park af Arbejdsmaskiner: over 30 Bull-dozers“, hvoraf nogle af største Type (18 tons), 24-26 Motorvejhhjul, 18 Gravemaskiner, mest smaa paa 1/4 cub yard, men ogsaa større, op til 1 1/4 cub yard og 32 ts Vægt, endvidere en halv Snes Compressorer, hvoraf 3 er monteret paa Biler, endelig et stort Antal Kraner, Biler, Traktorer, Paahængsvogne m.m. Denne stærke Motorisering af alt Vejarbejde er i disse

Gosdrykkur =

1. Vel ½ glas af vatni
2. saft eftir smekk (góð tegund t.d. rífsberjasaft)
3. sykur 2-3 teskeiðar
4. vínýsra ¼ teskeið.
- Þetta uppleysist vel
5. sódaduft, tæpl. ½ teskeið er bætt í og hrært vel í um leið og drukkið er.

Uppskrift af svaladrykk sem Jón Víðis teiknaði og gaf frænda sínum Má Viðari.

- Tider, med den store Mangel paa Arbejdskraft og den fantastisk høje Arbejdsløn, i særlig Grad paa sin Plads. - Fra den amerikanske Besættelsesmagt har Vejvæsenet nydt meget stor Støtte under de for ny Leverancer yderst vanskelige Forhold" (bls. 30n).
- Frá skrifborði sínu í Kaupmannahöfn veltir Krabbe fyrir sér afleiðingum vegagerðar á mannlífið uppi á Íslandi: „Vejenes Udvikling har paa mangfoldige Maader grebet dybt ind i Befolkningens Liv. Ikke blot har den betinget den produktionsmæssige Udvikling af Landet, og har derved spillet en afgørende Rolle for Landets økonomiske Liv, men den har samtidig medført en stor aandelig Vækkelse og Udvikling i Befolkningen, som derved har faaet Adgang til at lære sit Land at kende og faaet Øjnene endnu bedre op for dets Skønheder og Ejendommeligheder" (bls. 33).
61. Skurðgröfur Vélasjóðs 1942-1966. Árni G. Eylands. Vélanefnd ríkisins. Reykjavík, 1967. Sjá einnig (59). Í framhaldi af tilvitnun í greininni segir: „Jarðyta Vélasjóðs hafði unnið fyrir Vegagerð ríkisins haustið 1943 og aftur 1944, og vegamálastjóri hafði kynnt sér vinnubrögð skurðgröfunnar í Garðafloa haustið 1942. Hitt er svo annað mál, að þegar hér er komið sögu,

- höfðu verkfræðingar Vegagerðarinnar (þ.m.t. Jón J. Víðis - innskot MVM) einnig kynnt slíkum vélakosti hjá hernum, og auðvitað vissu þeir góð deili á slíkum vinnubrögðum erlendis, fyrst og fremst í Ameríku, en þá var jarðýtu-tæknin enn í bernsku hér í álfi og jafnvel ókomin til Norðurlanda" (bls. 250).
62. Eirík Eylands (1924). Eirík var deildarstjóri véladeildar Vegagerðarinnar frá 1961. Hann er sonur Árna G. Eylands og lánaði bækur hans til notkunar hér.
- Á bls. 240 í bók Árna, „Búvélur og ræktun“, er mynd af Eirík á jarðýtunni sem vann í Garðafloa sumarið 1943. Eirík vann einnig á TD-9 ýtunni á Skorholtsmelum 1943 og frá er sagt.
- Eirík segir að vegkantar (fláar) fyrstu veganna sem lagðir voru með jarðýtum hafi verið tyrfir. Því kann að vera erfitt fyrir óvana að þekkja þá frá eldri vegum.
63. Elís G. Þorsteinsson (1929). Elís er bróðir Magnúsar Rögnvaldssonar fv. vegaverkstjóra í umdæmi Jóns J. Víðis og Ragnars Þorsteins-sonar kennara og vegagerðarmanns. Elís man eftir Svavari Júlíussyni, síðar verkstæðisfor-manni hjá Vegagerðinni, á TD-9 ýtunni í Borgarfirðinum sumarið 1943. Elís horfði á ýtuna fara framhjá þar sem hann var við vinnu sína

þetta sumar 1943. Elís segir að unnið hafi verið á Þorskafjarðarheiði árið 1945 með þessari vél (International TD-9).

64. Sendibréf Árna G. Eylands frá 7. apríl 1969 til Páls Lýðssonar í Litlu-Sandvík í tilefni erindis Páls um „Daginn og veginn í útvarpinu“. Árna er mjög í mun að fram komi að fyrstu ýturnar hafi ekki komið frá setuliðinu, heldur verið fram-tak Íslendinga sjálfra. Þetta áréttar hann í bréfinu. Bréfið má heita e.k. framhald annarra skrífa Árna sem hér er vitnað í.
65. Einar Magnús Ólafsson (1913) í Vestur Botni er þekktur ýtumaður og vegaverkstjóri á Vest-fjörðum.
- Um ástæður þess að Magnús vildi ekki þiggja staupið á Þingmannahéi segir Bragi Thor-oddsen að nokkru áður hafi Geir vegamálastjóri fundið að því við Magnús að ekki væri nægi-lega þykk malarfylling yfir ræsum. Magnús svaraði því að sér fyndist hún nægilega þykk. Þá sagði Geir: „Ég var ekki að spyrja um álit yðar. Fyllingin á að vera meiri“ og síðan nefndi hann þykkina í cm.
- Jóhann Skaptason sýslumaður var mikill áhugamaður um framkvæmdir í Barðastrandar-sýslum. Hann lét sýsluna kaupa ýtuna Ásápór. Um það leyti sem Jóhann flutti frá Patreksfirði keypti félag bænda í vestursýslunni ýtuna. Það voru þeir Magnús í Botni, og Marínó Kristján-son. Í félagið bættast Ólafur í Sellátranesi Sveinsson, Ari Ívarsson og Bjarni í Hænuvík Sigurbjörnsson. Í safnið bættast ýturnar Sleipnir og Óðinn. Magnús, Marínó og Bjarni bættu síðan við ýtunni Mjölni, sem Magnús keypti síðast og stendur nú í botni Patreksfjarðar, enda aðrir tímar. Ólafur í Sellátranesi segir að Jóhann Skaptason hafi sýnt tækjamálum mikinn áhuga og stundum litið við á verkstæð-inu hjá þeim ýtumönnum. Hér er mjög stiklað á stóru og mætti einhver bæta úr því.
66. Þóra Þorvaldsdóttir (1925) systurdóttir Jóns, dóttir Maríu Víðis Jónsdóttur. Hún var í átt-ræðisafmæli Halldóru Sigurðardóttur og heyrði hana segja söguna af sér og Jóni Þveræingi. Höfundur heyrði Maríu Víðis Jónsdóttur, dóttur Halldóru og Jóns, segja þessa sögu af sam-drætti langafa síns og langömmu.

Guttormur Þormar (1925) verkfræðingur Vigfús-son, frændi Jóns, og Dóra Þorvaldsdóttir (1922) systurdóttir Jóns létu höfundi í té blaðgreinar.

Bogi Þórðarson (1917) kunni vísu Þorsteins Erlingssonar rétta.

Að lokum þakka ég öllum þeim fjölmörgu sem veittu mér aðstoð við efnisöflun og yfirlestur handrits.

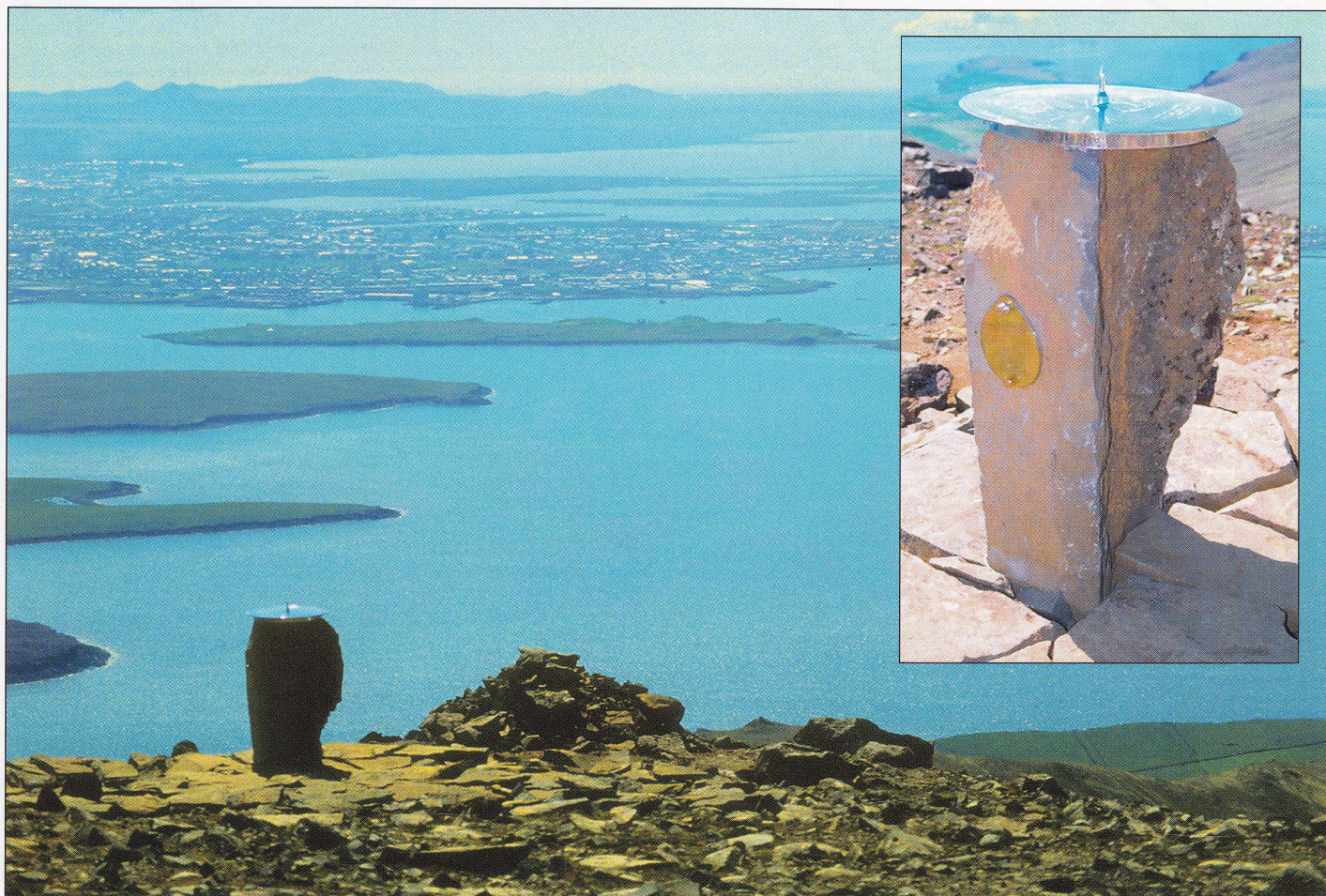
Gert í Reykjavík vorið 1995
Már Viðar Másson

Uppsetning greinarinnar

Beinar tilvitnanir í Jón Víðis eru settar upp skálettraðar. Þar utan er ekkert skálettrað nema tilvitnanir í skrif Th. Krabbe sem birtar eru á dönsku, óþýddar. Tilvitnanir í skrif Jóns eru birtar stafréttar. Þá verður að hafa í huga að stafsetning var mikið á reiki á þessum árum og ódruvísi en nú. Stundum er misræmi í rithætti hjá Jóni í sömu ritsmíðinni. VAI

Þverá í Laxárdal. Mynd tekin sumarið 1962. Frá vinstri: Jónas Snorrason, Jón J. Víðis og Már Viðar Mátsson. Myndin er handlituð af Jóni J. Víðis. Sjá heimild nr. 2 í heimildaskrá á bls. 29.

Minnismerki um Jón J. Víðis á Þverfellshorni í Esju sem Ferðafélag Íslands setti upp sumarið 1994. Á steininum er hringsjá gerð af Jakobi Hálfðanarsyni og börnum hans Þórnýju og Jóni Víðis. Í steininum er hola með loki fyrir og í henni gestabók.